

Passende beoordeling bestemmingsplan buitengebied gemeente Westerveld

Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet

Definitief

Gemeente Westerveld

Grontmij Nederland B.V.
Assen, 12 april 2011

Verantwoording

Titel : Passende beoordeling bestemmingsplan buitengebied gemeente Westerveld

Subtitel : Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet

Projectnummer : 272838

Referentienummer : 272838

Revisie : C2

Datum : 12 april 2011

Auteur(s) : mr. A.H. Tuitert, drs. A. Kersten

E-mail adres : Anne.Kersten@grontmij.nl

Gecontroleerd door : mr. M. Haan

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : ing. R.J.C. Vink

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Grontmij Nederland B.V.
Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
www.grontmij.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	6
1.1	Aanleiding	6
1.2	Doel.....	6
1.3	Passend beoordelen	6
1.4	Plangebied	7
1.5	Leeswijzer	7
2	Wettelijk kader	8
2.1	Natuurbeschermingswet 1998	8
2.1.1	Inleiding.....	8
2.1.2	Nb-wet en bestemmingsplan	9
2.1.3	Bestaand gebruik	10
3	Uitgangspunten bestemmingsplan	11
3.1	Achtergrond Bestemmingsplan Buitengebied.....	11
3.2	Ontwerpbestemmingsplan	11
3.2.1	Inleiding.....	11
3.2.2	Agrarische bedrijven	11
3.2.3	Recreatie.....	12
3.2.4	Overige functies	14
3.2.4.1	Bos en Natuur	14
3.2.5	Bedrijven	14
3.2.5.1	Wonen.....	14
3.2.5.2	Overig.....	14
4	Natura 2000-waarden	15
4.1	Inleiding.....	15
4.2	Afbakening Natura 2000-gebieden	15
4.3	Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld.....	15
4.3.1	Gebiedsbeschrijving.....	15
4.3.2	Instandhoudingsdoelen en ruimtelijke spreiding.....	16
4.3.3	Overige natuurwaarden	17
4.4	Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost.....	18
4.4.1	Gebiedsbeschrijving.....	18
4.4.2	Instandhoudingsdoelen en ruimtelijke spreiding.....	18
4.4.3	Overige natuurwaarden	19
4.5	Natura 2000-gebied Dwingelderveld	19
4.5.1	Gebiedsbeschrijving.....	19
4.5.2	Instandhoudingsdoelen en ruimtelijke spreiding.....	19
4.5.3	Overige natuurwaarden	21
5	Afbakening en toetsingskader.....	22
5.1	Afbakening effecten	22
5.1.1	Inleiding.....	22
5.1.2	Niet relevante aspecten voor deze passende beoordeling.....	22
5.1.2.1	Inleiding.....	22
5.1.2.2	Vernietiging door ruimtebeslag	23

5.1.2.3	Verontreiniging	23
5.1.2.4	Verdroging.....	23
5.1.2.5	Verstoring door geluid en licht	24
5.1.3	Relevante aspecten voor deze passende beoordeling.....	24
5.1.3.1	Verzuring en vermessing als gevolg van stikstofdepositie	24
5.1.3.2	Verstoring van Vogelrichtlijnsoorten door een toename van het aantal recreanten...	24
5.2	Toetsingskader Natuurbeschermingswet	24
5.2.1	Inleiding.....	24
5.2.2	Significantie.....	25
5.2.3	Vangnetconstructie; toetsing op individueel niveau.....	25
6	Effectanalyse en toetsing aan de Nb-wet	27
6.1	Inleiding.....	27
6.2	Effecten verzuring en/of vermessing als gevolg van stikstofdepositie	27
6.2.1	Inleiding.....	27
6.2.2	Achtergronden ammoniakdepositie in de provincie Drenthe	29
6.2.3	Effecten op het Drents-Friese Wold & Leggelderveld	29
6.2.3.1	Gevoelige habitattypen	29
6.2.3.2	Effectanalyse en toetsing aan de Natuurbeschermingswet.....	29
6.2.4	Effecten op het Holtingerveld/Havelte-Oost.....	30
6.2.4.1	Gevoelige habitattypen	30
6.2.4.2	Effectanalyse en toetsing aan de Natuurbeschermingswet.....	30
6.2.5	Effecten op het Dwingelderveld	31
6.2.5.1	Gevoelige habitattypen	31
6.2.5.2	Effectanalyse	31
6.2.6	Effecten op De Wieden	32
6.2.6.1	Gevoelige habitattypen	32
6.2.6.2	Effectanalyse	32
6.2.7	Samenvatting effecten verzuring en/of vermessing als gevolg van stikstofdepositie..	33
6.3	Effecten door verstoring als gevolg van recreatie.....	34
6.3.1	Inleiding.....	34
6.3.2	Drents-Friese Wold & Leggelderveld.....	34
6.3.2.1	Gevoelige soorten.....	34
6.3.2.2	Effectanalyse en toetsing een de Natuurbeschermingswet.....	34
6.3.3	Holtingerveld/Havelte-Oost.....	36
6.3.3.1	Gevoelige soorten.....	36
6.3.3.2	Effectanalyse	36
6.3.4	Dwingelderveld	37
6.3.4.1	Gevoelige soorten.....	37
6.3.4.2	Effectanalyse en toetsing aan de Natuurbeschermingswet.....	38
6.3.4.3	Mogelijke mitigerende maatregelen	39
6.3.5	Samenvatting effecten recreatie	39
7	Conclusies.....	42
7.1	Inleiding.....	42
7.2	Conclusies ten aanzien van stikstofdepositie	42
7.2.1	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	42
7.2.2	Holtingerveld/Havelte-Oost.....	42
7.2.3	Dwingelderveld	42
7.2.4	De Wieden	42
7.3	Conclusies ten aanzien van recreatie	43
7.3.1	Drents-Friese Wold & Leggelderveld.....	43
7.3.2	Holtingerveld/Havelte-Oost.....	43
7.3.3	Dwingelderveld	44
8	Literatuur	45

- Bijlage 1: Natuurwaarden Drents-Friese Wold & Leggelderveld
- Bijlage 2: Natuurwaarden Holtingerveld
- Bijlage 3: Natuurwaarden Dwingelderveld
- Bijlage 4: Verstoringfactoren Effectenindicator EL&I
- Bijlage 5: Toponiemen

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeente Westerveld is bezig met het opstellen van een nieuw bestemmingsplan voor het gehele buitengebied van de gemeente. In de huidige situatie geldt de bestemming volgens de vigerende bestemmingsplannen. Deze zijn sterk verouderd en dateren van voor de gemeentelijke herindeling (1998).

Het nieuwe bestemmingsplan voor het buitengebied van Westerveld is in de eerste plaats een actualisering van het bestemmingsplan op basis van de bestaande functies. Deze functies betreffen in hoofdzaak landbouw, natuur, recreatie, waterhuishouding, wonen en bedrijven.

Het bestemmingsplan biedt daarnaast enige ontwikkelingsruimte aan agrarische bedrijven en aan de recreatie. Ook biedt het bestemmingsplan een kader voor toekomstige functiewijziging van landbouw naar natuur. Aangezien het hier ook gaat om 'mer(beerdelings)'plichtige activiteiten is er voor dit kaderstellend bestemmingsplan een Plan-m.e.r. uitgevoerd.

Binnen de gemeentegrenzen liggen de natuurgebieden Dwingelderveld, Drents-Friese Wold & Leggelderveld en Holtingerveld/Havelte-Oost (ook bekend als Havelte-Oost). Deze gebieden maken onderdeel uit van het netwerk van Europees beschermde gebieden, de Natura 2000-gebieden, en vallen als zodanig onder de werking van de Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet).

1.2 Doel

Vanuit de Natuurbeschermingswet geldt dat nieuwe ontwikkelingen in of in de omgeving van het Natura 2000-gebied geen (significant) negatief effect mogen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. In het plan-MER moeten de voorgenomen planwijzigingen in een effectbeoordeling derhalve getoetst worden aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. In het geval significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van de betreffende Natura 2000-gebieden niet kunnen worden uitgesloten, dient de toetsing de vorm te krijgen van een 'passende beoordeling'. In voorliggende passende beoordeling worden de mogelijke effecten van het bestemmingsplan buitengebied Westerveld getoetst aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet.

1.3 Passend beoordelen

Opgemerkt moet worden dat er bij een passende beoordeling in het kader van de Nb-wet vaak sprake is van twee typen beoordelingen:

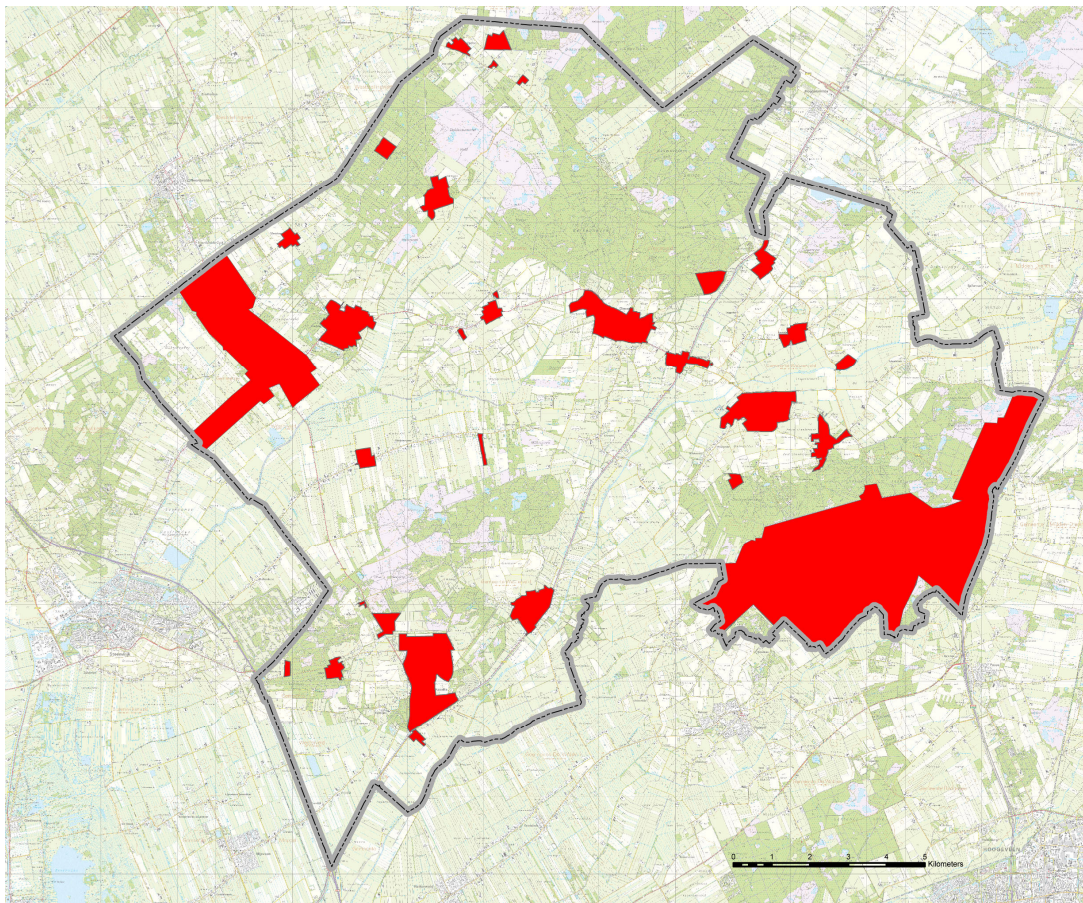
- Een beoordeling in het kader van een bestemmingsplan (artikel 19j Nb-wet), waarin met name getoetst moet worden of het bestemmingsplan ontwikkelingen toestaat die nadelige effecten *kunnen* hebben. Of de negatieve effecten ook optreden is niet zeker. Het kan zijn dat de ontwikkeling niet op gang komt of dusdanig is dat negatieve effecten op het moment van realisatie niet optreden (door maatregelen aan de bron bijvoorbeeld).
- Een beoordeling in het kader van de vergunningverlening (artikel 19d Nb-wet) die uitgevoerd moet worden op het moment dat een ontwikkeling gerealiseerd gaat worden. Immers dan moet volgens de Nb-wet feitelijk vastgesteld worden of significante negatieve effecten ook daadwerkelijk optreden. Dan is een Passende Beoordeling aan de orde en mogelijk ook een ADC-toets (waarin de Alternatieven, de Dwingende redenen van groot openbaar belang en Compensatie afgewogen worden). Zijn er geen effecten, dan is ook geen Nb-wet vergunning nodig, zijn er geen blijvende effecten, dan is een vergunning nodig, mogelijk met extra maatregelen.

In dit rapport wordt de beoordeling uitgevoerd in het kader van het Plan-mer Bestemmingsplan. Dit betekent dat de beoordeling globaler is dan die in het kader van een Nb-wetvergunning, omdat in het plan de concrete uitwerking ontbreekt. Met andere woorden, de beoordeling is 'passend' bij het niveau van de Plan-mer voor een bestemmingsplan en heeft veel meer het karakter van een risico-inventarisatie.

1.4 Plangebied

Het bestemmingsplan Buitengebied heeft betrekking op vrijwel het gehele buitengebied van de gemeente en betreft de harmonisatie van de bestemmingsplannen buitengebied van de voormalige gemeenten Bestemmingsplannen buitengebied van de voormalige gemeenten Havelte, Diever, Vledder en Dwingeloo, bestemmingsplan recreatieterreinen Diever en verschillende 'postzegel' bestemmingsplannen voor overige verblijfsrecreatieterreinen.

In figuur 1 is de begrenzing weergegeven, waarbij in het rood de gebieden zijn aangegeven die buiten het Bestemmingsplan Buitengebied vallen. Deze uitzonderingen betreffen onder meer de kernen in de gemeente, een deel van het Dwingelderveld en de poort Holtingerveld/Havelte-Oost. Hiervoor worden separate bestemmingsplannen opgesteld.

Figuur 1: Plangrenzen van Bestemmingsplan Buitengebied Westerveld en uitsluitingen (in het rood)

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk twee van deze passende beoordeling wordt het wettelijk kader weergegeven. In hoofdstuk drie volgt een overzicht van de relevante bestemmingen en functies van Ontwerp Bestemmingsplan en in hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de specifieke natuurwaarden van de relevante Natura 2000-gebieden. Hoofdstuk 5 en 6 gaan in op de mogelijke effecten die te verwachten zijn en de toetsing van deze effecten aan de Nb-wet. Hoofdstuk 7 ten slotte bevat de conclusie.

2 Wettelijk kader

2.1 Natuurbeschermingswet 1998

2.1.1 Inleiding

Met de inwerkingtreding van Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet) in oktober 2005 zijn door Nederland de internationale verplichtingen vanuit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving verankerd. Ingevolge artikel 10a, eerste lid Nb-wet, wijst de minister van LNV gebieden aan ter uitvoering van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, de zogenaamde Natura 2000-gebieden. Op 26 februari 2009 zijn de gebieden Waddenzee, Duinen en Lage Land Texel, Duinen Vlieland, Duinen Terschelling, Duinen Ameland, Duinen Schiermonnikoog en Noordzeekustzone definitief door de minister van LNV aangewezen als Natura 2000-gebied. Hierdoor vormt de Natuurbeschermingswet 1998 het wettelijk kader voor de voorliggende toets.

Projecten en handelingen, die negatieve effecten op Natura 2000-gebieden kunnen hebben en die niet nodig zijn voor of verband houden met het beheer, zijn verboden. Ook projecten of handelingen die buiten het Natura 2000-gebied plaats vinden kunnen verboden zijn als er negatieve effecten door 'externe werking' kunnen optreden. Gedeputeerde Staten – of in uitzonderingsgevallen de minister van EL&I – kunnen op grond van artikel 19d Nb-wet een vergunning verlenen voor activiteiten die negatieve effecten op Natura 2000-gebieden kunnen hebben. Voor plannen (bijvoorbeeld bestemmingsplannen) geldt dat goedkeuring van het bevoegd gezag op grond van artikel 19j Nb-wet nodig is. De vergunning of goedkeuring kan pas worden afgegeven nadat een zogenaamde 'habitattoets' het bevoegd gezag de zekerheid heeft gegeven dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast en de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van de soorten niet verslechtert en dat er geen significante verstoring van soorten optreedt.

De Algemene Handreiking Natuurbeschermingswet 1998 (LNV, 2005b) onderscheidt een aantal stappen, die hieronder worden weergegeven.

Oriëntatiefase

In de oriëntatiefase (voortoets) wordt onderzocht of een plan, project of handeling (samen kortweg aangeduid als 'activiteit'), gelet op de instandhoudingdoelstellingen, mogelijk schadelijke gevolgen heeft voor een Natura 2000-gebied en zo ja of deze gevolgen significant kunnen zijn. De gevolgen moeten worden beoordeeld in samenhang met die van andere plannen en projecten ('cumulatieve effecten').

De oriëntatiefase kan drie uitkomsten hebben:

1. Er zijn geen schadelijke gevolgen te verwachten. Er is geen vergunningsaanvraag, goedkeuringsverzoek of andere vervolgstap noodzakelijk.
2. Er zijn mogelijk schadelijke effecten, maar deze zijn zeker niet significant. Er dient een vergunning of goedkeuring te worden (aan)gevraagd, na het uitvoeren van een 'verslechteringstoets' (zie onder).
3. Het optreden van significant negatieve effecten kan niet worden uitgesloten. Er dient een vergunning of goedkeuring te worden (aan)gevraagd, na het uitvoeren van een 'passende beoordeling' (zie onder).

Verslechteringstoets

In een verslechteringstoets dient te worden nagegaan of door een project, handeling of plan een kans bestaat op een verslechtering van een natuurlijke habitat of de habitat van een soort. Hiertoe dienen alle relevante aspecten van het project of de handeling in kaart gebracht te worden.

De verslechteringstoets heeft twee mogelijke uitkomsten:

1. De verslechtering is aanvaardbaar; het bevoegd gezag verleent vergunning dan wel geeft goedkeuring.
2. De verslechtering is onaanvaardbaar; de vergunning wordt geweigerd dan wel de goedkeuring wordt onthouden.

Passende beoordeling

Met een passende beoordeling wordt vastgesteld of door een project, handeling of plan er een kans bestaat op een significant negatief effect. Dit op basis van de beste wetenschappelijke kennis ter zake, waarbij alle aspecten van het project of een andere handeling op zichzelf én in combinatie met andere activiteiten of plannen worden geïnventariseerd en getoetst.

De passende beoordeling kan drie uitkomsten hebben:

1. Er treedt geen aantasting van instandhoudingsdoelstellingen op. De vergunning dan wel goedkeuring wordt verleend.
2. Negatieve effecten treden (mogelijk) wel op, maar deze zijn niet significant. Vergunning dan wel toestemming wordt verleend, mits de aantasting niet onaanvaardbaar is (zie verslechteringstoets).
3. Er treden (mogelijk) wel significante effecten op. Dan volgt toetsing aan de zogeheten ADC-criteria:
 - Er zijn geen geschikte Alternatieven.
 - Er is sprake van Dwingende redenen van groot openbaar belang, waaronder redenen van sociale en economische aard.
 - Er is voorzien in exacte en tijdige Compensatie.

Slechts als aan deze drie criteria is voldaan, mag het bevoegd gezag vergunning of goedkeuring verlenen. Indien er sprake is van aantasting van een gebied dat is aangewezen ter bescherming van prioritair natuurlijk habitat of een prioritaire soort, dan dient eerst door de minister van EL&I aan de Europese Commissie advies te worden gevraagd alvorens toestemming cq. goedkeuring mag worden verleend. Bovendien is het aantal redenen van groot openbaar belang in dat geval beperkt.

2.1.2 Nb-wet en bestemmingsplan

Artikel 19j Nb-wet vormt het wettelijk kader vanuit de Nb-wet voor het vaststellen van een bestemmingsplan. Artikel 19j Nb-wet bepaalt het volgende:

1. Een bestuursorgaan houdt bij het nemen van een besluit tot het vaststellen van een plan dat, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, met uitzondering van de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, voor een Natura 2000-gebied, de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren of een significant verstorend effect kan hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, ongeacht de beperkingen die terzake in het wettelijk voorschrift waarop het berust, zijn gesteld, rekening
 - a. met de gevolgen die het plan kan hebben voor het gebied, en
 - b. met het op grond van artikel 19a of artikel 19b voor dat gebied vastgestelde beheerplan voor zover dat betrekking heeft op de instandhoudingsdoelstelling, met uitzondering van de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid.
2. Voor plannen als bedoeld in het eerste lid, die niet direct verband houden met of nodig zijn voor het beheer van een Natura 2000-gebied maar die afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kunnen hebben voor het desbetreffende gebied, maakt het bestuursorgaan alvorens het plan vast te stellen een pas-

sende beoordeling van de gevolgen voor het gebied waarbij rekening wordt gehouden met de instandhoudingsdoelstelling, met uitzondering van de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, van dat gebied.

3. In de gevallen, bedoeld in het tweede lid, wordt het besluit, bedoeld in het eerste lid, alleen genomen indien is voldaan aan de voorwaarden, genoemd in de artikelen 19g en 19h.
4. De passende beoordeling van deze plannen maakt deel uit van de ter zake van die plannen voorgeschreven milieueffectrapportage.

2.1.3 Bestaand gebruik

De Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: Afdeling) oordeelde in de uitspraak van 31 maart 2010, in navolging van het Europese Hof van Justitie (arrest d.d. 14 januari 2010 in zaak C-226/08, Stadt Papenburg tegen Bondsrepubliek Duitsland), en daarbij toepassing gevend aan het rechtszekerheidsbeginsel en de in de Nb-wet opgenomen algemene voorziening voor bestaand gebruik (artikel 19c Nb-wet), dat de verplichting tot het maken van een passende beoordeling (artikel 6 lid 3 Habitatrichtlijn) niet van toepassing is op projecten waarvoor krachtens de Wet milieubeheer of de Hinderwet al een vergunning is verleend voordat het natuurgebied als Vogelrichtlijngebied werd aangewezen of als Habitatrichtlijngebied op de communautaire lijst werd geplaatst. Voor Vogelrichtlijngebieden is dat 10 januari 1994, voor Habitatrichtlijngebieden 7 december 2004. Voor eerder vergunde projecten hoeft dus geen passende beoordeling meer plaats te vinden.

De Afdeling maakte in de uitspraak van 31 maart 2010 verder uit dat, wanneer sprake is van een wijziging of uitbreiding van een activiteit ten opzichte van de oorspronkelijk vergunde situatie, voor de gehele activiteit, de oorspronkelijke inclusief de wijziging, moet worden nagegaan of deze mogelijk significant negatieve gevolgen heeft. De Afdeling merkte daarbij evenwel op dat, wanneer de wijziging/uitbreiding niet leidt tot een toename van ammoniadepositie ten opzichte van de oorspronkelijk vergunde situatie, er geen sprake is van een mogelijk significant effect. Dat betekent volgens de Afdeling dat er bij de vergunningverlening ook in die situatie dan geen passende beoordeling hoeft plaats te vinden.

3 Uitgangspunten bestemmingsplan

3.1 Achtergrond Bestemmingsplan Buitengebied

Het nieuwe bestemmingsplan voor het buitengebied van de gemeente Westerveld is in de eerste plaats een actualisering van het bestemmingsplan op basis van de bestaande functies. Deze functies betreffen in hoofdzaak landbouw, recreatie, natuur wonen, bedrijven en water. De nu nog geldende bestemmingsplannen voor het buitengebied zijn verouderd en dateren van voor de gemeentelijke herindeling. De afgelopen 10-15 jaar zijn veel ontwikkelingen vergund door middel van partiële herzieningen, hetgeen heeft geresulteerd in tal van 'postzegelplannen'. Hierbij is het provinciaal planologisch beleid zoals neergelegd in het POP I en II vooral als beleidslijn gevolgd. In het buitengebied van Westerveld gelden momenteel ongeveer 75 verschillende bestemmingsplannen en deelplannen. Het nieuwe bestemmingsplan buitengebied voorziet in de harmonisatie van deze plannen en heeft vooral een conserverend karakter.

3.2 Ontwerpbestemmingsplan

3.2.1 Inleiding

Het ontwerpbestemmingsplan betreft het voorkeursalternatief uit het Plan-mer voor het Voorontwerpbestemmingsplan. Dit alternatief gaat uit van een conservering of beperkte ontwikkelruimte voor agrarische bedrijven die niet verder gaat dan voor een normale bedrijfsvoering noodzakelijk is. Daarmee wordt de ontwikkeling van mega-bedrijven met grote effecten op natuur en landschap voorkomen.

Ook aan de recreatieterreinen grenzend aan natuurgebieden wordt een maximale ruimte geboden van 10 ha, waarmee geborgd wordt dat recreatiebedrijven niet doorgroeien tot een groot-schalige omvang die niet meer passend is bij de kwaliteiten van Westerveld. Daarnaast worden mogelijkheden geboden voor natuurontwikkeling.

Hieronder wordt in samengevatte vorm aangegeven wat de huidige situatie is en tot welke planologische wijzigingen het nieuwe bestemmingsplan leidt. Als relevant worden beschouwd: nieuwe activiteiten of uitbreiding van bestaande activiteiten die gevolgen kunnen hebben voor de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-gebieden. Voor verschillende activiteiten bevat het nieuwe bestemmingsplan uitsluitend een regeling voor de bestaande situatie. Voor de effectbeoordeling in het kader van Natura 2000 worden deze niet als relevant beschouwd, maar in dit hoofdstuk worden ze in de paragraaf overige functies kort genoemd.

3.2.2 Agrarische bedrijven

Voor de agrarische sector geldt dat er sprake is van vrij sterke afname van het aantal grondgebonden bedrijven, de 'wijkers', en een matige, tot incidenteel sterke, groei van de overgebleven bedrijven, de 'blijvers'. Momenteel ligt het aantal bedrijven in de gemeente op ca. 230. Voor de intensieve veehouderijen in Westerveld is dezelfde trend te zien. Vooral de laatste jaren is een aantal intensieve veehouderijen beëindigd. Overigens is het aantal intensieve veehouderijen in Westerveld zeer beperkt (aantal volwaardige intensieve bedrijven is minder dan 10, het aantal bedrijven met intensieve neventak is kleiner dan 5).

In de vigerende bestemmingsplannen hebben intensieve en grondgebonden veehouderijbedrijven over het algemeen een bouwvlak van 1,5 ha bij recht. Veel bedrijven hebben ook gebruik

gemaakt van deze bouwmogelijkheden. Met een wijzigingsbevoegdheid kan in de vigerende plannen 2 ha worden toegestaan als aan bepaalde randvoorwaarden wordt voldaan.

In het ontwerp-bestemmingsplan kiest de gemeente ervoor om de ontwikkelruimte voor landbouw te begrenzen. In het algemeen geldt voor **agrarische bedrijven**:

- Een maximale oppervlakte voor bedrijfsgebouwen van 10.000m² (of de bestaande oppervlakte, indien die groter is).
- De grootte van de bedrijfsgebouwen wordt gemaximeerd op 500m², bij *afwijkingsvergunning* > 500m²;
- Bij *afwijkingsvergunning* mestvergisting met capaciteit van ten hoogste 100 ton per dag en ten hoogste 2500m² bouwwerken;
- Bij *afwijkingsvergunning* serrestallen binnen agrarisch bouwblok.

Voor de **grondgebonden bedrijven** geldt voorts:

- Bij *afwijkingsvergunning* vergroting van het agrarisch bouwblok tot maximaal 2 ha (maar ten hoogste 10.000m² gebouwen);
- Bij *wijziging* vergroting bouwblok naar maximaal 3 ha (maar ten hoogste 10.000m² gebouwen);
- Bij *wijziging* nieuw vestiging grondgebonden bedrijven (binnen A1 m.u.v. dubbelbestemming waar de cultuurhistorie en waarde landschap 1 en voor zover mest-, natuur-, en milieuwetgeving dit mogelijk maken).

Voor de **intensieve veehouderij** is bepaald:

- Geen nieuwvestiging of omschakeling naar intensieve veehouderij;
- Bij *wijziging* vergroting agrarische bedrijfskavel en agrarisch bouwblok tot maximaal 2 ha (ten hoogste 10.000m² gebouwen);
- Geen ontheffing of wijziging voor verdere uitbreiding mogelijk.

Voor de **grondgebonden bedrijven met intensieve neventak** (<5 bedrijven) geldt:

- Maximaal 2000m² mag voor de intensieve tak worden gebruikt;
- Bij *afwijkingsvergunning* dan wel *wijziging* tot respectievelijk maximaal 3000m² en 4000m².

Bij *afwijkingsvergunning* zijn binnen de functie agrarisch bepaalde nevenfuncties mogelijk. Het gaat vooral om kleinschalige functies:

- kleinschalige zorgfuncties en kinderopvang > 6 kinderen
- kamperen bij de boer (maximaal 25 plaatsen tussen 15 maart en 31 oktober);
- bed & breakfast, appartementen en/of groepsaccommodatie;
- overige kleinschalige activiteiten.

Bij *wijziging* kan de functie agrarisch worden gewijzigd in

- recreatie 1 of 2 (kampeerterrein) ten behoeve van bestaand of nieuw kampeerterrein (indien gelegen op minder dan 500m van groot natuurgebied geldt daarbij maximum oppervlakte van 10 ha);
- functie natuur of bos 1;
- niet-agrarische functies (manege, sport, zorg).

3.2.3 Recreatie

Het aantal recreatieterreinen is de afgelopen jaren vrijwel gelijk gebleven. De grootste veranderingen hebben betrekking op kwaliteitsverbetering van terreinen en accommodaties, soms in samenhang met enige uitbreiding in oppervlakte. Grootschalige ontwikkelingen hebben zich mede in verband met terughoudend provinciaal beleid, niet voorgedaan. De verbreding van het verblijfsrecreatieve recreatieaanbod heeft zich met name voorgedaan in voormalige agrarische bedrijfsgebouwen (groepsaccommodaties, bed & breakfast) en bij agrarische bedrijven (kamperen bij de boer).

In het Ontwerpbestemmingsplan wordt voor de functie recreatie het volgende bepaald:

Recreatie 1: betreft kampeerterreinen voor tenten, caravans, chalets en trekkershutten met bedrijfsgebouwen en voorzieningen. Recreatiewoningen bij het terrein mogelijk indien deel daarvoor is bestemd (R3):

- bij *wijziging* vervanging standplaatsen door recreatiewoningen, uitsluitend op een terrein van meer dan 5 ha en ten hoogste 1/3 deel van het terrein te bestemmen als R3.
- bij *wijziging* nieuwvestiging en/of uitbreiding vanuit functiewijziging agrarisch. Indien op minder dan 500 meter afstand van een groot natuur gebied (natuur en/of bos 1 met aaneengesloten oppervlakte van meer dan 25 ha) ligt de maximale grootte op 10 ha.

Voor zover kampeerterreinen in of op minder dan 500 meter van een Natura 2000-gebied zijn gelegen geldt voorts:

- maximaal het bestaande (=vergunde) aantal kampeermiddelen.
- bij *afwijkingsvergunning* uitbreiding van het aantal standplaatsen.

Recreatie 2: kampeerterrein voor kampeermiddelen, niet zijnde stacaravans of chalets met dienstwoning (behalve in geval natuurkampeerterrein)

- ten hoogste 5 trekkershutten of tenthuisjes;
- bij *wijziging* verandering bestemming naar R1 (geldt niet voor natuurkampeerterreinen);
- Bij *wijziging* nieuwvestiging en/of uitbreiding vanuit functiewijziging agrarisch. Indien op minder dan 500 meter afstand van een groot natuur gebied (natuur en/of bos 1 met aaneengesloten oppervlakte van meer dan 25 ha) ligt de maximale grootte op 10 ha.

Voor zover kampeerterreinen in of op minder dan 500 meter van een Natura 2000 zijn gelegen geldt voorts:

- maximaal het bestaande (=vergunde) aantal kampeermiddelen;
- bij *afwijkingsvergunning* uitbreiding van het aantal standplaatsen.

Recreatie 3: bedrijfsmatig geëxploiteerde terreinen voor recreatiewoningen, met bedrijfsgebouwen

- Oppervlakte maximaal 100m² en geen permanente bewoning
- aantal huisjes bedraagt bestaande aantal tenzij anders aangegeven op verbeelding
- bij *afwijkingsvergunning* zijn kampeermiddelen en chalets conform R1 toegestaan
- Bij *wijziging* kan aantal woningen worden vergroot
- Bij *wijziging* kan oppervlakte worden vergroot tot 125m²

Recreatie 4: betreft terreinen met recreatiewoningen overwegend in particulier gebruik, zonder bedrijfsgebouwen

- Oppervlakte maximaal 100m² en geen permanente bewoning
- geen vergroting van aantal huisjes, tenzij anders aangegeven op verbeelding

Recreatie 5: verblijfsrecreatie in de vorm van groepsaccommodatie met bedrijfswoning

- maximum oppervlakte aan bedrijfsgebouwen 500m²
- kampeermiddelen toegestaan, mits specifieke aanduiding op verbeelding en maximaal 10 plaatsen.
- bij *afwijkingsvergunning* recreatieappartementen in karakteristieke bijgebouwen

Bij *afwijkingsvergunning* zijn voor de categorie groepsaccommodaties de volgende nevenfuncties mogelijk

- kleinschalige zorgfuncties en kinderopvang > 6 kinderen;
- theeschenkerij;
- bed & breakfast in bedrijfswoning.

Recreatiewoningen en dagrecreatie

In het bestemmingsplan zijn alleen de bestaande solitaire recreatiewoningen positief bestemd. Ook voor de dagrecreatieve voorzieningen visvijver en zwemplas geldt dat de bestaande situatie is bestemd.

3.2.4 Overige functies

De overige functies van het bestemmingsplan worden, voor zover ingeschat als relevant voor deze beoordeling, hier samengevat besproken. In principe gaat het om de vastlegging van de bestaande situaties.

3.2.4.1 Bos en Natuur

In het plan wordt onderscheid gemaakt in bos 1 (natuur) en bos 2 waarbij bos 1 vooral een natuurfunctie heeft, en bos 2 mede bestemd is voor dagrecreatief en educatief medegebruik. Bestaande natuurgebieden groter dan 2 ha worden als natuur bestemd.

- In bos 1 zijn bestaande scoutingterreinen als tijdelijke kampeerterreinen bestemd (15 maart-31 oktober).
- Voor die terreinen geldt dat er maximaal 2 gebouwen geplaatst mogen worden ter plaatse van betreffende aanduiding.
- Bij *afwijkingsvergunning* aanleggen van fiets- en voetpaden.
- Bij *afwijkingsvergunning* aanleg van voorzieningen voor dagrecreatief en/of educatief medegebruik.

3.2.5 Bedrijven

Onder de functie bedrijven vallen verschillende bedrijfstypen. Voor de meeste bedrijven (veelal categorie 1 en 2 van de lijst VNG) geldt dat de bestaande bedrijven worden bestemd. Zo ook voor de grotere bedrijven in de gemeente, aangeduid als zandwinning, nutsvoorziening, rioolwaterzuivering of waterwinbedrijven.

- Er is een maximum oppervlakte gesteld van 2500 m² voor bedrijfsgebouwen of de bestaande oppervlakte als die groter is met afwijkingsvergunning voor gebouwen > 500 m²
- Dit maximum geldt ook voor maneges en niet-productiegericht paardenhouderijen, voor agrarische loonbedrijven op 3000 m².
- Voor deze oppervlaktes bestaan geen afwijkingsvergunningen of wijzigingsmogelijkheden
- Afwijkingsvergunning voor gebouwen groter dan 500 m²
- Kleinschalige paardenhouderij en hobbyvee via afwijkingsvergunning of aanduiding op de verbeelding met max. 500 m²

3.2.5.1 Wonen

Voor de functie wonen geldt in het algemeen dat bij afwijkingsvergunning kleinschalige nevenfuncties (B&B) zijn toegestaan. Hetzelfde geldt voor het gebruik van hoofdgebouwen als recreatieappartementen.

3.2.5.2 Overig

Voor de overige functies: cultuur- en ontspanning, maatschappelijk, kantoor, detailhandel en sport geldt dat enkel de bestaande situatie wordt bestemd. Waar bedrijfswoningen aanwezig zijn met *afwijkingsvergunning* kleinschalige nevenfuncties en het gebruik van gebouwen als recreatieappartementen mogelijk.

Voor de horeca geldt dat bestaande horecavoorzieningen een positieve bestemming krijgen.

Met betrekking tot de functie verkeer geldt dat de verharde toeristische- en verkeersfietspaden die niet tot een wegprofiel behoren, positief worden bestemd. In het ontwerpbestemmingsplan is opgenomen dat er een *wijzigingsbevoegdheid* geldt voor de aanleg en het verwijderen van paden.

4 Natura 2000-waarden

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de instandhoudingsdoelen van de drie Natura 2000-gebieden. Ook wordt, voor zover mogelijk, via verspreidingskaarten aangegeven waar de betreffende habitattypen en (vogel)soorten zich bevinden. Voor deze inventarisatie is gebruik gemaakt van de (concept) aanwijzingsbesluiten van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I), de concept-beheerplannen voor het Dwingelderveld en het Holtingerveld/Havelte-Oost van de provincie Drenthe, de Knelpunten en Kansanalyses van KI-WA & EGG (2007), gegevens van het Regiebureau Natura 2000 voor het Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld, onderzoeken van Bureau Bakker voor het Holtingerveld/Havelte-Oost (2008), Buro Vijn en Altenburg en Wymenga voor het Drens Friese Wold en van Grontmij voor het Dwingelderveld (2006 en 2009) en verspreidingsatlassen van het Dwingelderveld (Kleine 2004-2008).

4.2 Afbakening Natura 2000-gebieden

Binnen de grenzen van het buitengebied van de gemeente Westerveld liggen de volgende Natura 2000-gebieden:

- Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld;
- Holtingerveld/Havelte-Oost (Havelte-Oost);
- Dwingelderveld.

Effecten op deze Natura 2000-gebieden zullen in deze passende beoordeling nader worden beschouwd.

Daarnaast is ten aanzien van stikstofdepositie het Natura 2000-gebied De Wieden in de modelberekeningen meegenomen, omdat dit gebied binnen 5km van de relevante bronnen binnen de gemeente Westerveld ligt. Andere Natura 2000-gebieden liggen op grotere afstand, waardoor bronnen in de gemeente Westerveld naar verwachting geen of een beperkte bijdrage van ammoniakdepositie hebben op deze Natura 2000-gebieden.¹

Het bestemmingsplan heeft naar verwachting geen invloed op andere Natura 2000-gebieden die op grotere afstand van het plangebied liggen.

4.3 Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld

4.3.1 Gebiedsbeschrijving

Het Drents-Friese Wold & Leggelderveld ligt op het Drents plateau en vormt het oorspronggebied voor diverse beekdalsystemen. Samen met het Leggelderveld vormt het Drents-Friese Wold een afwisselend landschap dat voor een groot deel bestaat uit naaldbos met daarin verspreid voorkomende heidevelden met hoogveenvegetaties, en zwakgebufferde en zure vennen. Verder omvat het gebied zandverstuivingen, jeneverbesstruweel, schrale graslanden, beken en loofbos.

Het Drents-Friese Wold & Leggelderveld ligt op het grondgebied van de gemeenten Ooststellingwerf (noord-oostelijk deel), Midden-Drenthe (noordelijk deel van Leggelderveld) en Wester-

¹ Gies, T.J.A., J. Kros, H.F. van Dobben, J.C. Voogd, B. van Rooij & R. Smidt, 2009. *Effectiviteit ammoniakmaatregelen in en rondom de Natura 2000-gebieden in de provincie Drenthe*. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1888. 59 blz.; 7 fig.; 15 tab.; 27 ref.

veld. Tot het plangebied voor het bestemmingsplan buitengebied gemeente Westerveld behoort het grootste deel van Drents-Friese Wold & Leggelderveld met de deelgebieden boswachterij Smilde, Berkenheuvel, Dieverzand, Wapserzand, Bosschoord het Doldersummer Veld en een deel van Boswachterij Appelscha. Van het Leggelderveld liggen de gebieden Voorste en Achterste Zandduinen en het Leggelderveld binnen de gemeentegrenzen.

Het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld is in december 2010 definitief aangewezen op basis van zowel de Habitatrichtlijn als de Vogelrichtlijn.

4.3.2 Instandhoudingsdoelen en ruimtelijke spreiding

Het gebied is aangewezen voor 14 habitattypen die vrijwel alle kenmerkend zijn voor (zeer) voedselarme droge en natte milieus. Het gaat om de typen stuifzandheiden met struikhei, binnenlandse kraaiheibegroeiingen, zandverstuivingen, Zeer zwakgebufferde vennen, Zwak gebufferde vennen, Zure vennen, Beken en rivieren met waterplanten, Vochtige heiden, Droge heiden, Jeneverbesstruwelen, Heischrale graslanden, Actieve hoogvenen, Pioniervegetaties met snavelbiezen en Oude eikenbossen. De typen Heischrale graslanden en Actieve hoogvenen zijn op Europees niveau aangemerkt als prioritaire typen. Deze typen dreigen binnen Europa te verdwijnen en hiervoor gelden extra strenge toetsingscriteria in het geval er negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen optreden.

Het gebied is ook aangewezen voor de Habitatrichtlijnsoorten kamsalamander en drijvende waterweegbree.

Onder de Vogelrichtlijn is het Drents Friese Wold aangewezen voor de broedvogels: dodaars, wespandief, draaihals, zwarte specht, boomleeuwerik paapje roodborsttapuit, tapuit en grauwe klauwier.

Voor de belangrijkste habitattypen (en soorten) van het Drents-Friese Wold & Leggelderveld zijn kernopgaven geformuleerd waarmee de prioritering in de verbeteropgaven wordt aangegeven. De kernopgaven voor dit gebied betreffen vooral de verbetering en uitbreiding van de typen waterplanten (beken en rivieren en waterweegbree), zure vennen, veentjes, natte heiden, structuurrijke droge heiden en stuifzandlandschappen.

Tabel 4.3: Instandhoudingsdoelen en verspreiding Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld

Nummer	Type en soort	SvI	IHD Opp - kwal	Aantal: paren (b) en/of vo- gels (n-b) en functie	Kwaliteit / trends**	Verspreiding ***
Habitattypen						
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	--	> en >		+	Aekingerzand, Doldersummerveld, Leggelderveld, verspreid in bos
H2320	Binnenlandsekraaiheibegroeiingen	-	= en >		?	Wapserzand, Schaopewaskerdobbe
H2330	Zandverstuivingen	--	> en =		+/- tot + (?)	Aekingerzand
H3110	Zeer zwak gebufferde vennen	--	= en >		+/- tot -	Ganzenpoel
H3130	Zwak gebufferde vennen	-	= en >		+/- tot +	Aekingerbroek, Koe-lingsveld, Schoape-waskerdobbe
H3160	Zure vennen	-	= en >		+/- tot +	Grenspoel, Aekingermeer, verspreid in bos
H3260A	Beken en rivieren met waterplanten (ranonkels)	-	> en >		+/-	Sloten langs Vledder Aa
H4010 A	Vochtige heiden, subtype hoge-	-	> en >		+	Doldersummerveld,

H4030	re zandgronden Droge heiden	--	= en =	+		nabij Wapserzand tussen Wapserzand en Dieverveld
H5130	Jeneverbesstruwelen	-	= en >	+/-		Bij Appelscha
H6230*	Heischrale graslanden	--	> en >	+/-		Bij Vledder Aa, Wap- serzand, Leggelder- veld, Schaoperwas- kerdobbe
H7110B*	Actieve hoogvenen, subtype heideveentjes	--	> en >	+/- tot +		Groote veen, Wap- serzand, Doldersum- merveld, Koopmans- veentje, Leggelder- veld
H7150	Pioniervegetaties met snavel- biezen	-	> en >	+		Doldersummerveld,, Meeuwenplas, ver- spreid langs zure vennen
H9190	Oude eikenbossen	-	> en >	+/-		Zuidelijke rand Ber- kenheuvel, verspreid in bos
Habitatrichtlijnsoorten						
H1166	Kamsalamander	-	> en > voor > populatie	+/- tot +		Berkenheuvel, Wap- serveld, Boschoord, Vledderhof, Dolder- summerveld
H1831	Drijvende waterweegbree		= en = voor = populatie	?		Schaopewaskerdobbe, langs Vledder Aa
Vogelrichtlijnsoorten						
A004	Dodaars-b	+	=	40	+/- tot +	grotere venen
A072	Wespendief-b	+	=	8	+/- tot +	verspreid in bos
A233	Draaihals-b	--	>	5	-	Doldersummerveld (2004)
A236	Zwarte specht-b	+	=	30	+/-	verspreid in bos
A246	Boomleeuwerik-b	+	=	110	+	Aekingerzand, Wap- serveld-Dieverzand, Doldersummerveld
A275	Paapje-b	--	=	18	-	bij Vledder Aa, Oude Willem
A276	Roodborsttapuit-b	+	=	100	+	Doldersummerveld, Vledder Aa, Wape- serveld-Dieverzand, Oude Willem
A277	Tapuit-b	--	>	60	- tot +/-	Aekingerzand, Dol- dersummerveld
A338	Gauwe klauwier-b	--	>	20	+	Vledder Aa en zuid- rand gebied
* prioritair habitatype						
** + goed, 0/+ matig, - slecht						
*** Verspreidingsgegevens op basis van het Aanwijzingsbesluit, (concept) habitattypenkaart november 2010, en documenten van Regiebureau Natura 2000 (concept plan van aanpak beheerplan en verslagen)						

4.3.3 Overige natuurwaarden

In het Drents-Friese Wold & Leggelderveld komen behalve de kwalificerende vogels ook veel Rode lijstsoorten voor. Genoemd kunnen onder meer worden nachtzwaluw, wielewaal, porseleinhoen, groene specht, watersnip en spotvogel. Kraanvogel wordt foeragerend waargenomen. Daarnaast is het Drents-Friese Wold & Leggelderveld leefgebied voor verschillende soorten strikt beschermd zijn onder de Flora- en faunawet. Het gaat onder meer om de zoogdieren boomarter, das en diverse vleermuissoorten. Van de strikt beschermde amfibieën en reptielen

komen kamsalamander, heikikker, adder, gladde slang, hazelworm en ringslang in het gebied voor (Vijn en A&W, 2006).

4.4 Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost

4.4.1 Gebiedsbeschrijving

Het Holtingerveld/Havelte-Oost is een gevarieerd heide- en bosgebied op de stuwwal Havelterberg. Bijzonder is het voorkomen van rode keileem op de stuwwal, waardoor er een grote vegetatiekundige verscheidenheid is ontstaan. Kenmerkend voor dit gebied zijn de zeer soortenrijke heischrale graslanden die tot het prioritaire habitattype Heischraal grasland behoren. Daarnaast bestaat het Holtingerveld/Havelte-Oost uit droge en natte heide, stuifzanden, vennen en eikenberkenbos.

Binnen de begrenzing liggen nog enkele landbouwenclaves en een deel van het Natura-2000 wordt gebruikt door de Johannes Postkazerne als militair oefenterrein. In dit deel, dat eigendom is van Defensie, liggen vier bivakgebieden: ten zuiden van de Genieplas, Uffelterzand, Holtingerzand en Westerzand.

4.4.2 Instandhoudingsdoelen en ruimtelijke spreiding

Havelte-Oost is aangemeld voor 10 habitattypen: Stuifzandheiden met struikhei, Binnenlandse kraaiheibegroeiingen, Zandverstuivingen, Zure vennen, Vochtige heiden, Droge heiden, Heischrale graslanden, Actieve hoogvenen, Pioniervegetaties met snavelbiezen en Oude eikenbossen.

Voor vrijwel alle typen geldt een verbeteropgave ten aanzien van de kwaliteit. Voor de heischrale graslanden, vochtige heiden en zandverstuivingen is ook een uitbreidingsdoel ten aanzien van de oppervlakte gesteld.

Ook voor habitatrichtlijnsoort kamsalamander is dit gebied aangemeld en hiervoor geldt een verbeteropgave. Het gebied is formeel niet aangewezen onder de Vogelrichtlijn, maar tapuit is als complementair doel opgenomen als broedvogel waarvoor een behoudsopgave geldt.²

Voor het gebied geldt verder een kernopgave voor heischrale graslanden waaraan een 'sense of urgency' ten aanzien van het beheer is toegekend. Dit geeft de mate van urgentie aan om met beheermaatregelen te voorkomen dat er een onherstelbare situatie ontstaat. Vóór 2015 moet deze kernopgave op orde zijn gebracht. Twee andere kernopgaven betreffen natte heiden (met wateropgave) en structuurrijke droge heiden.

Tabel 4.4: Instandhoudingsdoelen en ruimtelijk spreiding Holtingerveld/Havelte-Oost

Nummer	Type en soort	SvI	IHD Opp - kwal	Aantal: paren (b) en/of vo- gels (n-b) en functie	Kwaliteit / trends **	Verspreiding***
Habitattypen						
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	--	= en >		+/-	Holtingerzand
H2320	Binnenlandsekraaiheibegroeiingen	-	= en =		+	lokaal in noorden en westen
H2330	Zandverstuivingen	--	= en >		+/-	Holtingerzand, Westerzand, ten noorden startbaan
H3160	Zure vennen	-	= en >		+/- tot +	Uffelterveen, Bosveen, Brandenvveen
H4010 A	Vochtige heiden, subtype hogere zandgronden	-	> en >		+/-	Holtingerveld/Havelte-Oost, Uffelterveen, Havel-

² Complementaire doelen hebben dezelfde juridische status als de andere instandhoudingsdoelen.

H4030	Droge heiden	--	= en >	+/- tot +	terberg, Uffelterbin- nenbeld Westen, centraal en Wittelerveld	
H6230*	Heischrale graslanden	--	> en > (SoU be- heer)	+/- tot +	Kleine en grote start- baan, Havelterberg	
H7110B*	Actieve hoogvenen, subtype heideveentjes	--	= en >	+	Uffelterveen, Bran- denveen	
H7150	Pioniervegetaties met snavel- biezen	-	= en =	+/-	ten noorden van Hol- tingerzand	
H9190	Oude eikenbossen	-	= en >	+/- tot +	zuidoostelijke rand	
Habitatrichtlijnsoorten						
H1166	Kamsalamander	-	> en > voor > populatie	+	Finse meertje, Havel- terberg, grote start- baan, Uffelterbinnen- veld, zuidelijk van Oosterzand	
Vogelrichtlijnsoorten						
A277 compl. *	Tapuit-b prioritair habitatype	--	=	10	-	Ten westen van Hol- tingerzand (2007)
**	+ goed, 0/+ matig, - slecht. Bron: concept aanwijzingsbesluit, concept beheerplan en knelpunten en kansen- analyse KIWa &EGG, 2007)					
***	Verspreidingsgegevens op basis van het Conceptbeheerplan, habitattypenkaart, onderzoeken Buro Bakker 2008					

4.4.3 Overige natuurwaarden

In het Natura 2000 gebied komen behalve de bovengenoemde soorten kamsalamander en tapuit veel soorten voor die (strikt) beschermd zijn onder de Flora en faunawet. Genoemd kunnen worden adder, gladde slang, hazelworm, ringslang, zandhagedis, heikikker en poelkikker. Van de vlinders en libellen zijn het bijvoorbeeld gevlekte witsnuitlibel en noordse winterjuffer die hier leefgebied hebben.

4.5 Natura 2000-gebied Dwingelderveld

4.5.1 Gebiedsbeschrijving

Het Dwingelderveld is een uitgestrekt heide- en bosgebied, dat de grootste oppervlakte goed ontwikkelde natte heide van Europa herbergt. Hier komen verder droge heiden, stuifzanden, jeneverbesstruwelen, hoogveenvennen, zwakgebufferde en zure vennen, hoogveenvegetaties en eikenbossen voor. In het gebied ligt een voormalige landbouwenclave, het Noordenveld.

4.5.2 Instandhoudingsdoelen en ruimtelijke spreiding

Het Dwingelderveld is voor min of meer dezelfde habitattypen aangemeld als het Drents- Friese Wold & Leggelderveld en Havelte-Oost: stuifzandheiden met struikhei, binnenlandse kraaiheibegroeiingen, zandverstuivingen, zwak gebufferde vennen, zure vennen, vochtige heiden, jeneverbesstruwelen, heischrale graslanden, actieve hoogvenen, herstellende hoogvenen, pioniervegetaties met snavelbiezen, beuken-eikenbossen met hulst en oude eikenbossen. Het prioritaire habitatype actieve hoogvenen, subtype hoogveenlandschap (H7110A) is opgenomen als complementair doel. Voor het Dwingelderveld is de verbetering van zure vennen, veentjes, natte heiden (alle met wateropgave) en jeneverbesstruwelen als kernopgave gesteld)

Voor vrijwel alle habitattypen geldt een verbeteropgave ten aanzien van de kwaliteit. Voor zure vennen, vochtige heiden, heischrale graslanden, actieve hoogvenen, pioniervegetaties met snavelbiezen en oude eikenbossen geldt dat ook voor de oppervlakte. Ook voor dit gebied is kamsalamander als kwalificerend aangemerkt. Er is een verbeterdoelstelling opgenomen.

Onder de Vogelrichtlijn is het Dwingelderveld aangewezen voor de broedvogels dodaars, geoorde fuut, zwarte specht, boomleeuwerik, paapje, roodborsttapuit en tapuit. Voor de niet-broedvogels voor kleine zwaan, toendrarietgans, wintertaling en slobbeend. Kleine zwaan en toendrarietgans maken gebruik van het Dwingelderveld om te slapen op de grote plassen. Foe-rageergebieden liggen in het agrarisch gebied buiten de Natura 2000-begrenzing. Binnen de gemeente Westerveld zijn dat de graslanden ten noorden en westen van het Dwingelderveld.³ Voor paapje en tapuit gelden verbeteropgaven, voor de andere vogelsoorten behoudsdoelstellingen.

Tabel 4.5: Instandhoudingsdoelen en ruimtelijke spreiding Dwingelderveld

Nummer	Type en soort	SvI	IHD Opp - kwal	Aantal: paren (b) en/of vo- gels (n-b) en functie	Kwaliteit / trends **	Verspreiding***
Habitattypen						
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	--	= en >		+/- tot +	Lheebroekerzand en ten zuiden Slichterveen
H2320	Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	-	= en >		+/- tot +	westelijk heidegebied en lokaal open delen
H2330	Zandverstuivingen	--	= en =		+/-	Lheebroekerzand noordoostelijk bosgebied, Noordster, ijsbaan
H3130	Zwak gebufferde vennen	-	= en =		+	Koelevaartsveen
H3160	Zure vennen	-	> en >		+/- tot +	verspreid in heidegebied en bos
H4010 A	Vochtige heiden, subtype hogere zandgronden	-	> en >		+/- tot +	open heidegebied
H4030	Droge heiden	--	= en >		- tot +/-	open heidegebied
H5130	Jeneverbesstruwelen	-	= en >		+	noordoostelijk bosgebied
H6230*	Heischrale graslanden	--	> en =		+/- tot +	heidegebied
H7110A*	Actieve hoogvenen, subtype hoogveenlandschap	--	> en >		nvt	Te ontwikkelen in Holtveen
H7110B*	Actieve hoogvenen, subtype heideveentjes	--	> en >		+/- tot +	noordoostelijk bosgebied, verspreid heidegebied
H7120	Herstellende hoogvenen	+	= en >		+/- tot +	Holtveen
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	-	> en >		+	open heidegebied
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst	-	= en >		?	verspreid Randen van het gebied
H9190	Oude eikenbossen	-	> en >		?	lokaal zuidoosten
Habitatrichtlijnsoorten						
H1166	Kamsalamander	-	> en > voor = populatie		?	Verspreid in het heidegebied, Noordenveld en langs randen van het gebied
Vogelrichtlijnsoorten						
A004	Dodaars-b	+	=	50	+	verspreid in vennen van Holtveen en Davidsplassen
A008	Geoorde fuut-b	+	=	40	-	idem

³ Van Dijk & Kleine, 2008.

A236	Zwarte specht-b	+	=	15	-/+ tot +	verspreid in bosgebied
A246	Boomleeuwerik-b	+	=	40	+	randen heide en half-open delen bos
A275	Paapje-b	--	>	20	-	randen heidegebied
A276	Roodborsttapuit-b	+	=	80	+	verspreid
A277	Tapuit-b	--	>	20	-	vroeger: verspreid op droge heide
A037	Kleine zwaan- nb	-	=	50 max, s	+	Davidsplassen
A039b	Toendrarietgans-nb	+	=	5900 max, s	+	verspreid bij waterpartijen
A052	Wintertaling-nb	-	=	130 gem, f	-	Holtveen, Davidsplassen, , Drostenvveen, Aardrijksveen
A056	Slobeend-nb	+	=	7 gem, f	+	Davidsplassen, Holtveen, Benderse plassen, Holtveen
* prioritair habitatype						
** + goed, 0/+ matig, - slecht. Bron: concept aanwijzingsbesluit, concept beheerplan en knelpunten en kansenanalyse KIWA & EGG, 2007)						
*** Verspreidingsgegevens op basis van het Conceptbeheerplan, habitattypenkaart, Kleine 2004-2008 onederzoeken Grontmij 2006 en 2009						

4.5.3 Overige natuurwaarden

Behalve de hierboven genoemde kwalificerende waarden op grond waarvan het Dwingelderveld is aangemerkt als Natura 2000-gebied, komen er verschillende (strikt)beschermde soorten voor. Het betreft vooral amfibieën en reptielen als heikikker, poelkikker, rugstreeppad (en natuurlijk de kamsalamander), levendbarende hagedis en gladde slang (Grontmij, 2009).

Daarnaast komen hier heideblauwtje, veenhooibeestje Noordse winterjuffer en de eerder genoemde brede geelrandwaterroofkever voor.

5 Afbakening en toetsingskader

5.1 Afbakening effecten

5.1.1 Inleiding

Op de website van het ministerie van EL&I is een effectenindicator opgenomen voor het bepalen van effecten op Natura 2000 (zie bijlage 4). De effectenindicator onderscheidt de volgende verstoringsfactoren: oppervlakteverlies, versnippering, verzuring, vermesting, verzoeting, verzilting, verontreiniging, verdroging, vernatting, verandering stroomsnelheid, verandering overstroomingsfrequentie, verandering dynamiek substraat, verstoring door geluid, licht en trilling, optische verstoring, verstoring door mechanische effecten, verandering in populatiedynamiek en bewuste verandering in soortensamenstelling.

Met betrekking tot het nieuwe bestemmingsplan zijn vooral de functies Agrarisch I en II en Recreatie van belang voor de bepaling van effecten. Daarnaast kunnen nog relevante effecten optreden vanuit de overige functies.

In onderstaande tabel zijn per categorie en/of activiteit die in het bestemmingsplan is opgenomen de mogelijke verstoringsaspecten weergegeven. In de navolgende paragrafen wordt per aspect aangegeven in hoeverre hierop in de effectanalyse nader in zal worden gegaan.

Tabel 5.1-1: Overzicht mogelijke effecten bestemmingsplan buitengebied Westerveld

Categorie	Mogelijke effecten
Agrarisch I en II	<ul style="list-style-type: none">▪ vernietiging foerageergebied wintervogels (door nieuw vestiging)▪ verzuring en/of vermesting als gevolg van stikstofdepositie▪ verontreiniging door inwaai stoffen▪ verdroging als gevolg van drooglegging gebouwen/ gebruik gronden in hydrologisch beïnvloedingszone▪ verstoring in de zin van licht, geluid, trilling bij bouw en gebruik gebouwen, stallen, kassen, mestvergisting▪ verstoring door recreanten vanuit nevenfuncties
Recreatie	<ul style="list-style-type: none">▪ verstoring door recreanten▪ verstoring in de zin van licht, geluid bij aanleg en gebruik huisjes als ook door aanwezigheid kampeermiddelen▪ verdroging als gevolg drooglegging terreinen
Overig	<ul style="list-style-type: none">▪ verstoring door recreanten vanuit nevenfuncties wonen en bedrijven (maneges)▪ verstoring in de zin van licht, geluid, trilling bij aanleg en gebruik gebouwen

5.1.2 Niet relevante aspecten voor deze passende beoordeling

5.1.2.1 Inleiding

Vanuit de functies agrarisch, recreatie en de overige functies kan – gezien de aard van de ontwikkelruimte in het bestemmingsplan, de locaties van de functies en de geografische ligging

van de Natura 2000gebieden – op voorhand aangegeven worden dat de volgende verstoringsfactoren niet relevant zijn: verzoeting, verzilting, verstoring door mechanische effecten, verandering stroomsnelheid, overstromingsfrequentie, dynamiek substraat, populatiedynamiek en bewuste verandering in soortensamenstelling. Deze aspecten zullen derhalve niet nader worden beschouwd.

Daarnaast zijn er nog een aantal verstoringsaspecten die mogelijk wel zouden kunnen optreden, maar die niet direct toe te schrijven zijn aan de ontwikkelruimte in het bestemmingsplan en derhalve niet relevant zijn voor toetsing in deze passende beoordeling. Onderstaand wordt kort op deze aspecten ingegaan.

5.1.2.2 Vernietiging door ruimtebeslag

De meeste ontwikkelmogelijkheden (bouwblokken) zijn gelegen buiten de Natura 2000-gebieden. Voor zover agrarische bedrijven binnen de Natura 200-begrenzing liggen, zijn de bouwkvavels geëxclaveerd. De toename in bouwbloksgrootte voor de functie Agrarisch zal dan ook niet leiden tot oppervlakteverlies van habitattypen of vernietiging van leefgebied van Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten. Voor de functie recreatie geldt hetzelfde. Bestaande terreinen binnen de Natura 2000-grenzen worden niet vergroot.

Van vernietiging van leefgebied zou wel sprake kunnen zijn in geval van nieuwvestiging of forse uitbreiding van agrarische- en/of recreatiebedrijven in gebieden die gebruikt worden als foerageergebied door de kwalificerende wintervogels kleine zwaan en toendrarietgans (Natura 2000-gebied Dwingelderveld). Het zal dan vooral gaan om het verschuiven van reeds bestaande verstoringszones waardoor areaal foerageergebied mogelijk kleiner wordt of verschuift. Ook in het geval er een functiewijziging van agrarisch naar natuur plaatsvindt, zou sprake kunnen zijn van effecten op foerageergebied. Gelet op de aanwezigheid van verschillende foerageergebieden rondom het Dwingelderveld, het feit dat het bestemmingsplan niet voorziet in grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen, en bij natuurontwikkeling de bestaande ruimtelijke kenmerken leidend zijn, zullen effecten naar verwachting beperkt blijven en zeker niet significant zijn. In het geval concrete ontwikkelingen plaats vinden kan hier via de bouwvergunning of milieuvergunning rekening mee worden gehouden.

5.1.2.3 Verontreiniging

Bij verontreiniging dient met name gedacht te worden aan het inwaaien van bestrijdingsmiddelen (gewasbeschermingsmiddelen) in Natura 2000-gebieden. In het algemeen biedt het bestemmingsplan niet het kader voor regelingen die direct betrekking hebben op het gebruik van de percelen. Daarbij komt, dat geen duidelijk ander gebruik wordt verwacht dan nu het geval is: de ruimte voor uitbreiding van bouwpercelen is vooral nodig om in te spelen op ontwikkelingen zoals schaalvergroting en niet direct gericht op intensivering van het agrarisch gebruik. Er worden daarom in het algemeen geen negatieve effecten verwacht van de ontwikkelruimte die het bestemmingsplan biedt. Derhalve wordt dit aspect niet nader in deze passende beoordeling behandeld.

5.1.2.4 Verdroging

Vrijwel alle habitattypen waarvoor de Natura 2000-gebieden Drents-Friese Wold & Leggelder-veld, Holtingerveld/Havelte-Oost en Dwingelderveld zijn aangewezen, zijn gevoelig voor verdroging en voor alle drie de Natura 2000-gebieden geldt dat verdroging als belangrijk knelpunt wordt beschouwd (KIWA & EGG, 2007). Verlaging van de grondwaterstanden in de gebieden wordt met name veroorzaakt door waterwinningen in de regio, het waterhuishoudkundig beheer, de aanwezigheid van enkele diepe leidingen in en in omgeving van de Natura 2000-gebieden en het aandeel (naald)bos. Maar daarnaast kan ook ontwatering vanuit de landbouw via drainage en beregening bijdragen aan de verdrogingsproblematiek voor de Natura 2000 gebieden.

Het bestemmingsplan biedt niet het kader voor maatregelen op het gebied van het waterbeheer, zoals bijvoorbeeld het verruimen en verdiepen van sloten of drainage of het wijzigen van grondwaterstanden. Het waterschap is hiervoor bevoegd gezag en stelt nadere regels aan het waterbeheer. Ook worden vanuit de Natura 2000 Beheerplannen voor de gebieden in dit kader

nadere voorwaarden gesteld. Bovendien kan via de vangnetconstructie (zie paragraaf 5.2.3) voorkomen worden dat effecten door verdroging optreden in het kader van vergunningverlening. Derhalve wordt dit aspect niet nader in deze passende beoordeling behandeld.

5.1.2.5 *Verstoring door geluid en licht*

De meeste ontwikkelmogelijkheden (bouwblokken) zijn gelegen buiten de Natura 2000-gebieden. Voor zover agrarische bedrijven of recreatieterreinen binnen de Natura 2000-begrenzing liggen, zijn de kavels geëxclaveerd. Bestaande terreinen binnen de Natura 2000-grenzen worden niet vergroot. De relatief kleinschalige ontwikkelmogelijkheden voor agrarische bedrijven en recreatieterreinen buiten Natura 2000-gebieden leiden naar verwachting niet tot effecten op kwetsbare soorten deze Natura 2000-gebieden. Bovendien wordt via de vangnetconstructie (zie paragraaf 5.2.3) voorkomen dat effecten als gevolg van verstoring optreden in het kader van vergunningverlening. Derhalve wordt dit aspect verder niet in deze passende beoordeling behandeld.

5.1.3 Relevante aspecten voor deze passende beoordeling

5.1.3.1 *Verzuring en vermesting als gevolg van stikstofdepositie*

De uitbreidingsmogelijkheden die het bestemmingsplan biedt voor agrarische bedrijven kunnen significant negatieve effecten hebben voor de Natura 2000-gebieden vanwege verzuring en vermesting van natuurlijke habitats in die Natura 2000-gebieden door een toename van stikstofdepositie (ammoniak). Derhalve wordt in deze passende beoordeling nader ingegaan op de effecten van stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Holtingerveld/Havelte-Oost, Dwingelderveld en De Wieden.

In deze passende beoordeling wordt niet apart ingegaan op indirecte effecten van stikstofdepositie op de kwaliteit van habitats van Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten, omdat de leefgebieden van de Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten in de betreffende Natura 2000-gebieden vrijwel volledig overlappen met voor die gebieden aangewezen habitattypen (heide, zandverstuivingen, vennen, plassen, etc.). Bij de toetsing aan de kwaliteit van een natuurlijk habitat, wordt indirect ook getoetst aan de kwaliteit van het habitat van een Vogel- en Habitatrichtlijnsoort. Conclusies ten aanzien van de kwaliteit van habitattypen gelden derhalve ook voor de kwaliteit van leefgebieden van Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten.

5.1.3.2 *Verstoring van Vogelrichtlijnsoorten door een toename van het aantal recreanten*

De uitbreidingsmogelijkheden die het bestemmingsplan biedt voor recreatiebedrijven en kleinschalige kampeerterreinen kunnen significant negatieve effecten hebben voor de Natura 2000-gebieden vanwege verstoring van Vogelrichtlijnsoorten door een toename van het aantal recreanten in de Natura 2000-gebieden. Derhalve wordt in deze passende beoordeling nader ingegaan op de effecten van verstoring door recreatie op de Natura 2000-gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Holtingerveld/Havelte-Oost en Dwingelderveld.

Uitgangspunt ten aanzien van recreatie is dat er geen extra recreatiepaden binnen Natura 2000-gebieden worden aangelegd en dat recreanten uitsluitend op bestaande paden recreëren en honden aangelijnd dienen te zijn. Derhalve zal geen oppervlakteverlies of verslechtering van de kwaliteit van natuurlijke habitats optreden. Derhalve wordt dit aspect verder niet in deze passende beoordeling meegenomen. Het voorkomen van illegale betreding van natuurlijke habitats door recreanten die van paden afwijken dient middels strikte handhaving door de terreinbeheerder(s) plaats te vinden.

5.2 Toetsingskader Natuurbeschermingswet

5.2.1 Inleiding

Artikel 19j Nb-wet vormt het wettelijk kader vanuit de Nb-wet voor het vaststellen van een bestemmingsplan. Artikel 19j Nb-wet bepaalt dat een bestuursorgaan rekening houdt bij het nemen van een besluit tot het vaststellen van een plan dat, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, met uitzondering van de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, voor een Natura 2000-gebied, met:

- a) de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren, of;
- b) een significant verstorend effect kan hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Verslechtering kwaliteit habitats

Verslechtering van de kwaliteit van een habitat treedt op wanneer in een bepaald gebied de door dit habitat ingenomen oppervlakte afneemt, of wanneer het met de specifieke structuur en functies die voor de staat van instandhouding van de met dit habitat geassocieerde typische soorten, in dalende lijn gaat in vergelijking met de begintoestand. Onder verslechtering wordt de fysieke aantasting van een habitat verstaan.

Significante verstoring van soorten

Verstoring van soorten heeft geen directe invloed op de fysieke kenmerken van een gebied; een verstoring betreft soorten en is vaak in de tijd beperkt (lawaaï, lichtbronnen). Belangrijke parameters zijn intensiteit, de duur en de frequentie van verstoringen. Om significant te zijn moet een verstoring de staat van instandhouding van een soort beïnvloeden. Een significante verstoring treedt op wanneer uit populatiedynamische gegevens betreffende die soort in dat gebied blijkt dat de soort het gevaar loopt, in vergelijking met de begintoestand, niet langer een levensvatbare component van de natuurlijke habitat te zullen blijven.

5.2.2 Significantie

Voor het begrip significantie bestaat geen juridische (of ecologische) definitie. De EU laat de interpretatie van dit begrip over aan de lidstaten. Tot op heden wordt in de jurisprudentie teruggegrepen op een uitspraak van het Europese Hof van Justitie uit 2004. In het Kokkelvisserij-arrest is significantie door het Europese Hof van Justitie als volgt omschreven:

“Een plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een gebied moet worden beschouwd als een plan of project dat significante gevolgen kan hebben voor het betrokken gebied, wanneer de instandhoudingsdoelstellingen daarvan in gevaar dreigen te komen.”

Ook het ministerie van EL&I neemt de instandhoudingsdoelen als referentie voor significantie: *“indien als gevolg van een ingreep de toekomstige oppervlakte habitat of leefgebied, aantal van een soort dan wel kwaliteit van een habitat lager zal worden dan zoals bedoeld in de instandhoudingsdoelstelling, dan kan sprake zijn van significante gevolgen”*.⁴

5.2.3 Vangnetconstructie; toetsing op individueel niveau

De maximale bandbreedte voor ontwikkeling van functies is in het bestemmingsplan vastgelegd door middel van het concreet aangeven van de locatie, het maximaal ruimtebeslag en de maximaal te bebouwen oppervlakte. Deze grenzen kunnen in de toekomst worden aangepast, als uit monitoring blijkt dat daar aanleiding voor is. De vastlegging van de bandbreedte voor verschillende ontwikkelingen draagt bij aan een evenwichtige verdeling van de milieugebruiksruimte en biedt een algemene borging voor de Natura-2000 gebieden.

Ten aanzien van de bijzondere kwetsbaarheid van de Natura-2000 gebieden is een specifieke borging ingevoegd. Activiteiten die onder het regiem van het bestemmingsplan vallen, worden ter toetsing voorgelegd aan het bevoegd gezag van de Natuurbeschermingswet.

De specifieke borging van Natura 2000 is in het bestemmingsplan als volgt vormgegeven.

In de planregels is voor alle bestemmingen opgenomen dat tot het met het plan strijdig gebruik van gronden en bouwwerken behoort: het gebruik van gronden en bouwwerken waarvoor bij of krachtens de Natuurbeschermingswet een vergunning is vereist en waarvoor deze vergunning niet is verleend. Dit betekent dat ook rekening wordt gehouden met de doorwerking van het beheerplan voor de Natura 2000-gebieden, waar het onder andere gaat om de vastlegging van al dan niet bestaand gebruik waarvoor geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig is.

⁴ Regiebureau Natura 2000, Leidraad bepaling significantie, versie 27 mei 2010.

Verder is in de planregels opgenomen dat burgemeester en wethouders bij het toestaan van bouwwerken en werken en werkzaamheden rekening zullen houden met de specifieke bescherming en instandhouding van de Natura 2000-gebieden, door het voorkomen van significant negatieve aantasting van de natuurlijke kenmerken van de gebieden, zodanig dat er geen strijd met de Natuurbeschermingswet zal zijn.

Voor diverse ontwikkelingen geldt dat vooraf een vergunning of andere vorm van toestemming moet worden aangevraagd, waarbij de toetsing aan de Natuurbeschermingswet in het kader van een openbare voorbereidingsprocedure deel uitmaakt van de integrale afweging. Het gaat hierbij om:

- Toepassing van wijzigingsbevoegdheden;
- Toepassing ontheffingsmogelijkheden (afwijking);
- Verlening van aanlegvergunning;
- Verlening van bouwvergunning;
- Beoordeling van wijziging gebruik.

Dit houdt bijvoorbeeld in dat een bouwvergunning voor een veehouderij of vergunning voor de uitbreiding van een recreatiebedrijf (twee activiteiten waarvan uit de huidige PB blijkt dat significante effecten kunnen optreden) niet zonder meer verleend kunnen worden.

Gelet op de opname in het bestemmingsplan van een dergelijk vangnet, is het mogelijk om de onderhavige passende beoordeling aan te merken als een globale passende beoordeling op planniveau. Deze passende beoordeling heeft het karakter van een risico-inventarisatie. Bij de toekomstige individuele toetsingen in het kader van het vangnet kan de gemeente gebruik maken van deze risico-inventarisatie.

6 Effectanalyse en toetsing aan de Nb-wet

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de effecten van het nieuwe bestemmingsplan buitengebied Westerveld op natuurlijke habitats en/of Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten waarvoor de Natura 2000-gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Holtingerveld/Havelte-Oost en Dwingelderveld zijn aangewezen beschouwd voor de aspecten stikstofdepositie en verstoring door recreatie. Tevens vindt in dit hoofdstuk de toetsing van de effecten aan de Natuurbeschermingswet plaats.

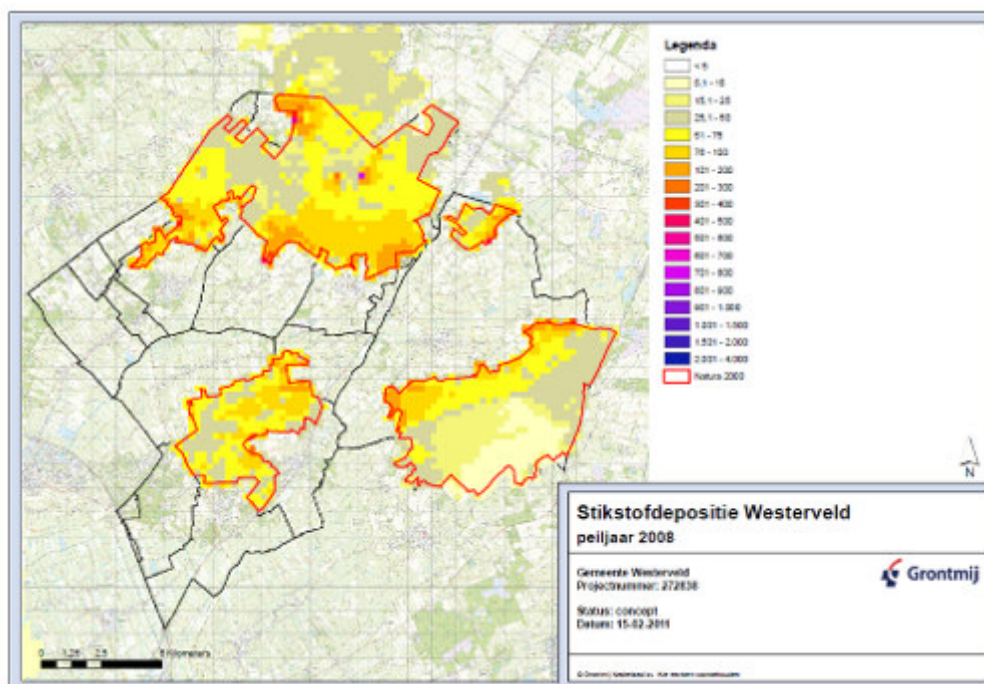
6.2 Effecten verzuring en/of vermessing als gevolg van stikstofdepositie

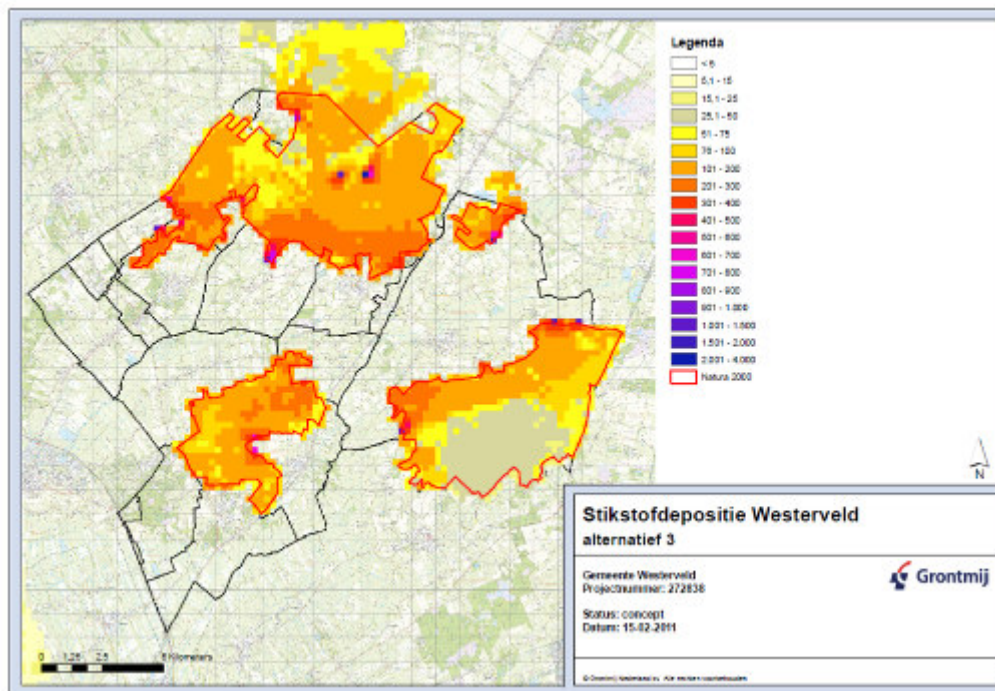
6.2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de effecten van de voorgenomen activiteiten bekeken. Door middel van modelberekeningen, waarbij onder meer gebruik is gemaakt van lokale meteorologische gegevens, is de cumulatieve stikstofdepositie bepaald van alle bronnen in de gemeente Westerveld voor de huidige situatie (peiljaar 2008) en de beoogde nieuwe situatie binnen het nieuwe bestemmingsplan.

Binnen het nieuwe bestemmingsplan worden de volgende richtlijnen opgenomen

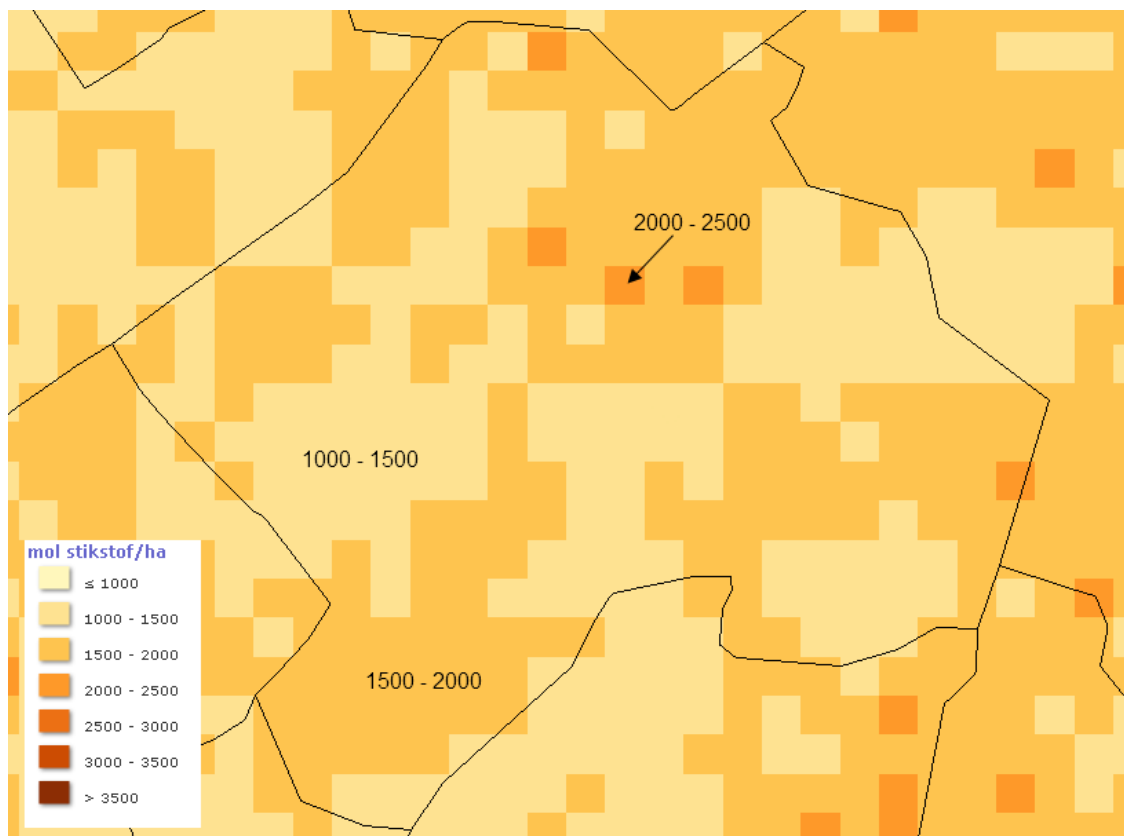
- bedrijven < 40 NGE (peildatum 2007) stoppen, emissie wordt op 0 gezet;
- bedrijven 40-70 NGE blijven, emissie gelijk aan emissie 2007;
- bedrijven > 70 NGE groeien in dieren aantallen tot bouwblok maximaal benut wordt. Hiervoor hanteren we de volgende koppeling bouwblok-dieren aantallen-emissies;
- Maximaal te bebouwen oppervlak van 10.000 m².

Figuur 6.2-2: Gemodelleerde ammoniakdepositie als gevolg van de stal- en opslagemissies op N2000 gebieden in nieuwe situatie.

In figuur 6.2-3 is de totale stikstofdepositie (achtergronddepositie) in 2009 weergegeven op basis van de grootschalige concentratiekaarten van het PBL. Deze waarden zijn berekend met het OPS model op basis van brongegevens. Uit de kaart blijkt dat de achtergronddepositie in de gemeente Westerveld varieert van ongeveer 1.300 tot 2.050 mol N/ha/jr.

Figuur 6.2-3: Stikstofdepositie in 2009 op basis van de grootschalige concentratiekaart PBL.

6.2.2 Achtergronden ammoniakdepositie in de provincie Drenthe

Alterra heeft onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van ammoniakdepositie in de provincie Drenthe. De N-depositie op de Drentse Natura 2000-gebieden bedraagt gemiddeld 1868 mol N/ha/jr. Hiervan wordt 424 mol N/ha/jr ofwel 23% bepaald door de ammoniakemissie vanuit de Drentse landbouw in een zone van 5 km rondom de Natura 2000-gebieden. De bijdrage door het resterende deel van de Drentse landbouw is slechts 65 mol N/ha/jr. De grootste bijdrage (74%) bestaat uit depositie ten gevolge van de bronnen buiten Drenthe en de niet-landbouwbronnen binnen Drenthe en alle NO_x-bronnen binnen en buiten Drenthe. Deze bedraagt gemiddeld 1.379 mol N/ha/jr ofwel 74% van de totale N-depositie. Hiervan wordt de grootste bijdrage van 839 mol N/ha/jr ofwel 45% geleverd door de NH₃-emissie vanuit de rest van Nederland (487 mol) en de bijdrage vanuit het buitenland en niet-landbouw NH₃ (352 mol). NO_x tenslotte, draagt in zijn geheel 540 mol N/ha/jr ofwel 29% bij aan de gemiddelde N depositie op de Drentse Natura 2000-gebieden.⁵

6.2.3 Effecten op het Drents-Friese Wold & Leggelderveld

6.2.3.1 Gevoelige habitattypen

Het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld is in het kader van de Habitatrictlijn aangewezen voor verschillende habitattypen die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. In tabel 1.1 zijn de voor het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld aangewezen habitattypen weergegeven. Voor alle habitattypen geldt een verbeteringsdoelstelling; voor een deel geldt bovendien een uitbreidingsdoelstelling.

Tabel 6.2-4: Kritische depositiewaarden Drents-Friese Wold & Leggelderveld.

Cat. = categorie stikstofgevoeligheid (Niet Gevoelig, Gevoelig, Zeer Gevoelig)

KDW = Kritische Depositiewaarde in mol N/ha/jr

Doel opp/kwal. = Doelstelling oppervlakte/kwaliteit (= behoud of > uitbreiding / verbetering)

Habitatcode	Habitat	Cat.	KDW	Doel. opp.	Doel. kwal.
H2310	Stuifzandheiden met struikheide	ZG	1100	>	>
H2320	Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen	ZG	1100	=	>
H2330	Zandverstuivingen	ZG	740	>	>
H3110	Zeer zwakgebufferde vennen	ZG	410	=	>
H3130	Zwakgebufferde vennen	ZG	410	=	>
H3160	Zure vennen	ZG	410	=	>
H3260A	Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)	NG	>2400	>	>
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	ZG	1300	>	>
H5130	Jeneverbesstruwelen	G	2180	=	>
H6230	*Heischrale graslanden	ZG	830	>	>
H7110B	*Actieve hoogvenen (heideveentjes)	ZG	400	=	>
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	G	1600	>	>
H9190	Oude eikenbossen	ZG	1100	>	>

6.2.3.2 Effectanalyse en toetsing aan de Natuurbeschermingswet

Uit de stikstofberekeningen blijkt dat als gevolg van het bestemmingsplan de stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld gemiddeld met 84 mol N/ha/jr toeneemt ten opzichte van de huidige situatie (2008). Het nieuwe bestemmingsplan kan derhalve leiden tot een toename van de stikstofdepositie ten opzichte van de huidige situatie.

De toename van de gemodelleerde stikstofdepositie doet zich verspreid over het gehele gebied voor, maar is het sterkst aan de zuidkant van het gebied. De grootste toenames vallen plaatselijk wel samen met de meest gevoelige habitats. Een voorbeeld hiervan is de toename van 433 naar 1674 mol N/ha/jr in het Leggelderveld op een plek met habitattypen H6230 (Heischrale graslanden KDW 830, verbeterings- en uitbreidingsdoelstelling).

⁵ Gies, T.J.A., J. Kros, H.F. van Dobben, J.C. Voogd, B. van Rooij & R. Smidt, 2009. Effectiviteit ammoniakmaatregelen in en rondom de Natura 2000-gebieden in de provincie Drenthe. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1888. 59 blz.; 7 fig.; 15 tab.; 27 ref.

De huidige achtergrondconcentratie in het hele gebied is momenteel al hoger is dan de kritische depositiewaarden van de voor stikstof gevoelige natuurlijke habitats. De gemiddelde toename van stikstofdepositie leidt tot een procentuele overschrijving van de kritische depositiewaarde van het meest gevoelige habitat in het gebied van 21%.

Tabel 6.2-5: Analysegegevens stikstofdepositie Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Naam gebied	Toename gemiddelde N-depositie	Maximale huidige achtergrond-depositie	KD meest gevoelige habitat	Toename gemiddelde N-depositie als % van KD meest gevoelige habitat
Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld	84	2.010	400	21,0 %

Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen (zie paragraaf 5.2.3), wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld is aangewezen.

6.2.4 Effecten op het Holtingerveld/Havelte-Oost

6.2.4.1 Gevoelige habitattypen

Het Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost is in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen voor verschillende habitattypen die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. In tabel 1.2 zijn de voor het Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost aangewezen habitattypen weergegeven. Voor de meeste habitattypen geldt een verbeterings- en/of uitbreidingsdoelstelling.

Tabel 6.2-6: Kritische depositiewaarden Havelte-Oost

Cat. = categorie stikstofgevoeligheid (Niet Gevoelig, Gevoelig, Zeer Gevoelig)

KDW = Kritische Depositiewaarde in mol N/ha/jr

Doel opp/kwal.. = Doelstelling oppervlakte/kwaliteit (= behoud of > uitbreiding / verbetering)

Habitatcode	Habitat	Cat.	KDW	Doel. opp.	Doel. kwal.
H2310	Stuifzandheiden met struikheide	ZG	1100	=	>
H2320	Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen	ZG	1100	=	=
H2330	Zandverstuivingen	ZG	740	>	>
H3160	Zure vennen	ZG	410	=	>
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	ZG	1300	>	>
H4030	Droge heiden	ZG	1100	=	>
H6230	*Heischrale graslanden	ZG	830	>	>
H7110B	*Actieve hoogvenen (heideveentjes)	ZG	400	=	>
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	G	1600	=	=
H9190	Oude eikenbossen	ZG	1100	=	>

6.2.4.2 Effectanalyse en toetsing aan de Natuurbeschermingswet

Uit de stikstofberekeningen blijkt dat als gevolg van het bestemmingsplan de stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost gemiddeld met 88 mol N/ha/jr toeneemt ten opzichte van de huidige situatie (2008). Het nieuwe bestemmingsplan kan derhalve leiden tot een toename van de stikstofdepositie ten opzichte van de huidige situatie.

De toename van de gemodelleerde stikstofdepositie doet zich verspreid over het gehele gebied voor en valt vaak samen met voor stikstofdepositiegevoelige habitats. Een voorbeeld hiervan is een toename van 70 naar 168 mol N/ha/j op een plek met habitatype H3160 (Zure vennen, KDW 410, verbeteringsdoelstelling).

De huidige achtergrondconcentratie in het hele gebied is momenteel al hoger is dan de kritische depositiewaarden van de voor stikstof gevoelige natuurlijke habitats. De gemiddelde toename van stikstofdepositie leidt tot een procentuele overschrijving van de kritische depositiewaarde van het meest gevoelige habitat in het gebied van 22%.

Tabel 6.2-7: Analysegegevens stikstofdepositie Holtingerveld/Havelte-Oost

Naam gebied	Toename gemiddelde N-depositie	Maximale huidige achtergrond-depositie	KD meest gevoelige habitat	Toename gemiddelde N-depositie als % van KD meest gevoelige habitat
Havelte-Oost	88	1.640	400	22,0 %

Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen (zie paragraaf 5.2.3), wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost is aangewezen.

6.2.5 Effecten op het Dwingelderveld

6.2.5.1 Gevoelige habitattypen

Het Natura 2000-gebied Dwingelderveld is in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen voor verschillende habitattypen die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. In tabel 1.3 zijn de voor het Natura 2000-gebied Dwingelderveld aangewezen habitattypen weergegeven. Voor de meeste habitattypen geldt een verbeterings- en/of uitbreidingsdoelstelling.

Tabel 6.2-8: Kritische depositiewaarden Dwingelderveld.

Cat. = categorie stikstofgevoeligheid (Niet Gevoelig, Gevoelig, Zeer Gevoelig)

KDW = Kritische Depositiewaarde in mol N/ha/jr

Doel opp/kwal.. = Doelstelling oppervlakte/kwaliteit (= behoud of > uitbreiding / verbetering)

Habitatcode	Habitat	Cat.	KDW	Doel. opp.	Doel. kwal.
H2310	Stuifzandheiden met struikheide	ZG	1100	=	>
H2320	Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen	ZG	1100	=	>
H2330	Zandverstuivingen	ZG	740	=	=
H3130	Zwakgebufferde vennen	ZG	410	= (>)	=
H3160	Zure vennen	ZG	410	>	>
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	ZG	1300	>	>
H4030	Droge heiden	ZG	1100	=	>
H5130	Jeneverbesstruwelen	G	2180	=	>
H6230	*Heischrale graslanden	ZG	830	>	=
H7110A	*Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	ZG	400	>	>
H7110B	*Actieve hoogvenen (heideveentjes)	ZG	400	>	>
H7120	Herstellende hoogvenen	ZG	400	= (>)	>
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	G	1600	>	>
H9120	Beuken-eikenbossen met hult	G	1400	=	>
H9190	Oude eikenbossen	ZG	1100	>	>

6.2.5.2 Effectanalyse

Uit de stikstofberekeningen blijkt dat als gevolg van het bestemmingsplan de stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied Dwingelderveld gemiddeld met 55 mol N/ha/jr toeneemt ten opzichte van de huidige situatie (2008). Het nieuwe bestemmingsplan kan derhalve leiden tot een toename van de stikstofdepositie ten opzichte van de huidige situatie.

De toename van de gemodelleerde stikstofdepositie doet zich over het hele gebied voor, maar is het sterkst aan de noordwestkant. De grootste oppervlaktes van voor stikstofdepositie gevoelige habitats liggen aan de zuidoostkant van het gebied, maar hoge toenames en voor stikstofdepositiegevoelige habitats vallen plaatselijk samen. Een voorbeeld hiervan is een toename van 91 naar 216 mol N/ha/jr op een plek met habitattype H7110B (Actieve hoogvenen, KDW 400, verbeterings- en uitbreidingsdoelstelling).

De huidige achtergrondconcentratie in het hele gebied is momenteel al hoger dan de kritische depositiewaarden van de voor stikstof gevoelige natuurlijke habitats. De gemiddelde toename van stikstofdepositie leidt tot een procentuele overschrijving van de kritische depositiewaarde van het meest gevoelige habitat in het gebied van 13,8%.

Tabel 6.2-9: Analysegegevens stikstofdepositie Dwingelderveld

Naam gebied	Toename gemiddelde N-depositie	Maximale huidige achtergrond-depositie	KD meest gevoelige habitat	Toename gemiddelde N-depositie als % van KD meest gevoelige habitat
Dwingelderveld	55	2.040	400	13,8 %

Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen (zie paragraaf 5.2.3), wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied Dwingelderveld is aangewezen.

6.2.6 Effecten op De Wieden

6.2.6.1 Gevoelige habitattypen

Het Natura 2000-gebied De Wieden is in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen voor verschillende habitattypen die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. In tabel 6.2-10 zijn de voor het Natura 2000-gebied De Wieden aangewezen habitattypen weergegeven. Voor de meeste habitattypen geldt een verbeterings- en/of uitbreidingsdoelstelling.

Tabel 6.2-10: Kritische depositiewaarden De Wieden.

Cat. = categorie stikstofgevoeligheid (Niet Gevoelig, Gevoelig, Zeer Gevoelig)

KDW = Kritische Depositiewaarde in mol N/ha/jr

Doel opp/kwal.. = Doelstelling oppervlakte/kwaliteit (= behoud of > uitbreiding / verbetering)

Habitatcode	Habitat	Cat.	KDW	Doel. opp.	Doel. kwal.
H3140	Kranswierwateren	G	2100	>	>
H3150	Meren met krabbenscheer	G	2100	>	>
H4010B	Vochtige heiden (laagveengebied)	ZG	1300	>	=
H6410	Blauwgraslanden	ZG	1100	=	>
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	M/NG	>2400	=	=
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	ZG	1200	>	=
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	ZG	700	=	=
H7210	*Galigaanmoerassen	ZG	1100	>	>
H91D0	*Hoogveenbossen	G	1800	=	>

6.2.6.2 Effectanalyse

Uit de stikstofberekeningen blijkt dat als gevolg van het bestemmingsplan de stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied De Wieden gemiddeld met 4 mol N/ha/jr toeneemt ten opzichte van de huidige situatie (2008). Het nieuwe bestemmingsplan kan derhalve leiden tot een kleine toename van de stikstofdepositie ten opzichte van de huidige situatie.

De toename van de gemodelleerde stikstofdepositie doet zich over het hele gebied verspreid voor.

De huidige achtergrondconcentratie in het hele gebied is momenteel al hoger is dan de kritische depositiewaarden van de voor stikstof gevoelige natuurlijke habitats. De gemiddelde toename van stikstofdepositie leidt tot een procentuele overschrijving van de kritische depositiewaarde van het meest gevoelige habitat in het gebied van 0,6%.

Tabel 6.2-11: Analysegegevens stikstofdepositie De Wieden

Naam gebied	Toename gemiddelde N-depositie	Maximale huidige achtergrond-depositie	KD meest gevoelige habitat	Toename gemiddelde N-depositie als % van KD meest gevoelige habitat
De Wieden	4	1.600	700	0,6 %

Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen (zie paragraaf 5.2.3), wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied De Wieden is aangewezen.

6.2.7 Samenvatting effecten verzuring en/of vermesting als gevolg van stikstofdepositie
In onderstaande tabel wordt in samenvatting weergegeven of de uitbreidingsmogelijkheden die het bestemmingsplan beidt ten aanzien van agrarische bedrijven leiden tot significant negatieve effecten op de Natura 2000-gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Holtingerveld/Havelte-Oost, Dwingelderveld en De Wieden.

Tabel 6.2-12: Samenvatting effecten stikstofdepositie

Beoordelingsaspect	Beoordeling significantie	Motivatie
Drents-Friese Wold & Leggelderveld		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.
Holtingerveld/Havelte-Oost		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.
Dwingelderveld		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.
De Wieden		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.

6.3 Effecten door verstoring als gevolg van recreatie

6.3.1 Inleiding

Een deel van de bezoekers van (kleinschalige) kampeerterreinen in de gemeente Westerveld zal (een deel van) hun bezoek benutten om te recreëren in het Dwingelderveld, Drents-Friese Wold & Leggelderveld en Holtingerveld/Havelte-Oost. Het gaat dan voornamelijk om recreatieve activiteiten op bestaande wegen en paden zoals wandelen, fietsen, hardlopen, nordic walking, mountainbiken en paardrijden. Er zullen niet het hele jaar recreanten vanuit de kleinschalige kampeerterreinen de Natura 2000-gebieden op gaan. Het kampeerseizoen loopt van 15 maart tot en met 31 oktober. Ook binnen deze periode zal het niet altijd even druk zijn. Daarnaast is de aanwezigheid van recreanten in de Natura 2000-gebied ook tijdelijk en veelal zeer lokaal.

Bij het beoordelen van effecten van recreatie is gebruik gemaakt van de Natuureffectenboek-houding⁶. Hierin wordt een versturende invloed vanuit recreatieterreinen van 2 kilometer gehanteerd. Uitgangspunten hierbij zijn dat een gemiddelde wandeling 1,5 uur duurt, over een afstand van maximaal 6 km. Omdat een rondje wordt gelopen bedraagt de maximale afstand vanaf de camping ca. 2 kilometer.

6.3.2 Drents-Friese Wold & Leggelderveld

6.3.2.1 Gevoelige soorten

De volgende Vogelrichtlijnsoorten waarvoor het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld is aangewezen zijn gevoelig voor verstoring door recreatie:

- Boomleeuwerik;
- Dodaars;
- Draaihals;
- Grauwe klauwier;
- Paapje;
- Roodborsttapuit;
- Tapuit;
- Wespendif;
- Zwarte specht.

6.3.2.2 Effectanalyse en toetsing aan de Natuurbeschermingswet

Dodaars

De dodaars komt in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld voor in vennen en plassen. Op deze vennen en plassen is waterrecreatie niet toegestaan en er lopen veelal geen paden rondom de vennen en plassen. Soms loopt een wandelpad op een bepaalde plek langs het water, maar het grootste gedeelte van de vennen en plassen zijn dan voor recreanten ontoegankelijk. De vennen en plassen hebben derhalve een ruime opvangcapaciteit voor de dodaars om verstoring te ontlopen. Een toename van het aantal recreanten binnen het Drents-Friese Wold & Leggelderveld leidt derhalve niet tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring van de dodaars.

Boomleeuwerik en roodborsttapuit

Van de boomleeuwerik is bekend dat deze niet of nauwelijks broedt in een zone van 40 meter vanaf een pad bij een betreding van meer dan 1 groep recreanten per uur (Peltzer, 1995). Bij de roodborsttapuit is geen afname in broeddichtheid aangetoond langs paden en wegen (van der Zande 1984 in Pauwels & Vos 2001). De verstoringafstand op het nest bedraagt volgens tussen de 80 en 150 meter (Bijlsma, 2006). Van beide soorten is derhalve niet te verwachten dat ze op korte afstand van bestaande paden broeden. Uit de meest recente telgegevens van SO-VON blijkt dat de aantallen broedparen van de boomleeuwerik en roodborsttapuit de laatste jaren ver boven het instandhoudingsdoel liggen (zie tabel 6.3-1).

⁶ Arcadis, 2007. Natuurtoets Groei en Krimp. Eerste Groeitender. Toetsing aan de Natuurbeschermingswet 1998. Provincie Gelderland, 14-11-2007. 110302/NA7/OC2001513.

Tabel 6.3-1: Instandhoudingsdoel (IHD) en trends van boomleeuwerik en roodborsttapuit in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld (in paren).

Soort	IHD	2004	2005	2006	2007	2008
Boomleeuwerik	110	120	110	120	125	135
Roodborsttapuit	100	145	155	160	170	180

Tapuit

Van de tapuit is aangetoond dat de dichtheid aan broedvogels afneemt in de buurt van paden en wegen (van der Zande 1984 in Pauwels & Vos 2001). Uit de meest recente telgegevens van de tapuit in het gebied blijkt dat vrijwel alle broedparen van de tapuit zich in het Aekingerzand bevinden. Tapuiten broeden hier met name tussen vrij liggende boomwortels in het stuifzandgebied. Over het Aekingerzand lopen twee wandelroutes. Uit het adviesrapport Recreatieroutes Drents Friese Wold (Bureau Vijn, 2006) en bijbehorende kaarten blijkt dat de wandelroute midden over het Aekingerzand komt te vervallen. Alleen in het noordelijk deel van het stuifzandgebied blijft een wandelpad aanwezig. In de directe omgeving van dit pad bevinden zich geen broedparen van de tapuit. Door verdichting van het aantal recreanten op bestaande paden treedt derhalve geen verlies aan leefgebied of een significante verstoring van de tapuit op.

Paapje

Van het paapje is aangetoond dat de dichtheid aan broedvogels afneemt in de buurt van paden en wegen (van der Zande 1984 in Pauwels & Vos 2001). Uit de meest recente telgegevens van het paapje in het gebied blijkt dat een groot deel van de populatie paapjes buiten en langs de randen van het Natura 2000-gebied voorkomen. De meeste broedparen bevinden zich in het Wapserveld en in het beekdal ten westen van het Wapserveld. In deze gebieden zijn geen wandel- of fietspaden aanwezig. Door verdichting van het aantal recreanten op bestaande paden in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld treedt derhalve geen verlies aan leefgebied of een significante verstoring van het paapje op.

Draaihals

Over de gevoeligheid van de draaihals voor verstoring is weinig bekend, maar de meest negatieve effecten lijken door landrecreatie te komen. Op basis van soortkenmerken en bepaalde aannames, noemt Henkens (1998) de soort gevoelig tot vrij gevoelig. Het aantal broedparen van de draaihals in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld ligt met gemiddeld 1 de afgelopen jaren onder het instandhoudingsdoel van 5 broedparen. Het enige territorium in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld bevindt zich in een bosvak zonder paden langs het Doldersumerveld (mond. med. Drents Landschap 2011). Door verdichting van het aantal recreanten op bestaande paden treedt derhalve geen verlies aan leefgebied of een significante verstoring van de draaihals op.

Grauwe klauwier

Van de Grauwe klauwier zijn weinig gegevens bekend over de gevoeligheid voor recreatie. Op basis van soortkenmerken en bepaalde aannames, noemt Henkens (1998) de soort gevoelig tot vrij gevoelig voor recreatie. Uit de meest recente telgegevens van SOVON blijkt dat de aantallen broedparen van de grauwe klauwier de laatste jaren sterk zijn gestegen en ruim boven het instandhoudingsdoel van 20 broedpaar liggen (zie tabel 6.3-2). Door verdichting van het aantal recreanten op bestaande paden treedt derhalve geen significant verlies aan leefgebied of een significante verstoring van de grauwe klauwier op.

Tabel 6.3-2: Instandhoudingsdoel (IHD) en trend van grauwe klauwier in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld (in paren).

Soort	IHD	2004	2005	2006	2007	2008
Grauwe klauwier	20	13	19	29	31	37

Zwarte specht

Van de zwarte specht zijn weinig gegevens bekend waaruit een verstoringsgevoeligheid kan worden afgeleid. Volgens Krijgsveld *et al.* (2004) is de gevoeligheid matig tot gemiddeld en is er mogelijk een beperking van de soort door recreatie, aangezien de soort vaak in oude lanen, die

over het algemeen druk worden bezocht door recreanten, broeden. Op basis van soortkenmerken wordt de soort door Henkens (1998) beschouwd als vrij gevoelig. In het Drents-Friese Wold & Leggelderveld zijn territoria van de zwarte specht verspreid over de bossen in het park aanwezig (Bureau Vijn, 2006). Het aantal broedparen van de zwarte specht in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld ligt iets onder het instandhoudingsdoel van 30 broedparen. In de bossen binnen het Drents-Friese Wold & Leggelderveld is een uitgebreide padenstructuur aanwezig. Nestbomen zullen met de huidige bezoekersaantallen niet in de directe omgeving van paden staan waar de recreatiedruk in de huidige situatie al hoog is. Een verdichting van het aantal recreanten op deze paden kan echter wel leiden tot extra verstoring van het leefgebied van zwarte spechten. Territoria van zwarte spechten zijn relatief groot, de bosgebieden in het Dwingelderveld hebben naar verwachting voldoende opvangcapaciteit voor zwarte spechten om verstoring te ontlopen.

Wespendief

De wespendief is weliswaar gevoelig voor verstoring, maar de soort staat bekend als minder gevoelig voor verstoring dan sommige andere roofvogelsoorten (bv. mond. med. R. Bijlsma in Rietberg 1978). In het Drents-Friese Wold & Leggelderveld zijn territoria van de wespendief verspreid over de bossen in het park aanwezig (Bureau Vijn, 2006). Het aantal broedparen van de wespendief in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld schommelt rond het instandhoudingsdoel van 8 broedparen. In de bossen binnen het Drents-Friese Wold & Leggelderveld is een uitgebreide padenstructuur aanwezig. Nestbomen zullen met de huidige bezoekersaantallen niet in de directe omgeving van paden staan waar de recreatiedruk in de huidige situatie al hoog is. Een verdichting van het aantal recreanten op deze paden kan echter wel leiden tot extra verstoring van het leefgebied van de wespendief. Territoria van wespendieven zijn relatief groot, de bosgebieden in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld hebben naar verwachting voldoende opvangcapaciteit voor wespendieven om verstoring te ontlopen.

6.3.3 Holtingerveld/Havelte-Oost

6.3.3.1 *Gevoelige soorten*

De volgende Vogelrichtlijnsoort waarvoor het Natura 2000-gebied Holtingerzand is aangewezen is gevoelig voor verstoring door recreatie:

- Tapuit.

Uit de literatuur blijkt dat de soort gevoelig is voor verstoring. Voor de tapuit is aangetoond dat de dichtheid aan broedvogels afneemt langs paden en wegen (van der Zande, 1984 in Pauwels & Vos 2001). Ook Henkens (2003) heeft de tapuit aangemerkt als broedvogel die gevoelig is voor recreatie.

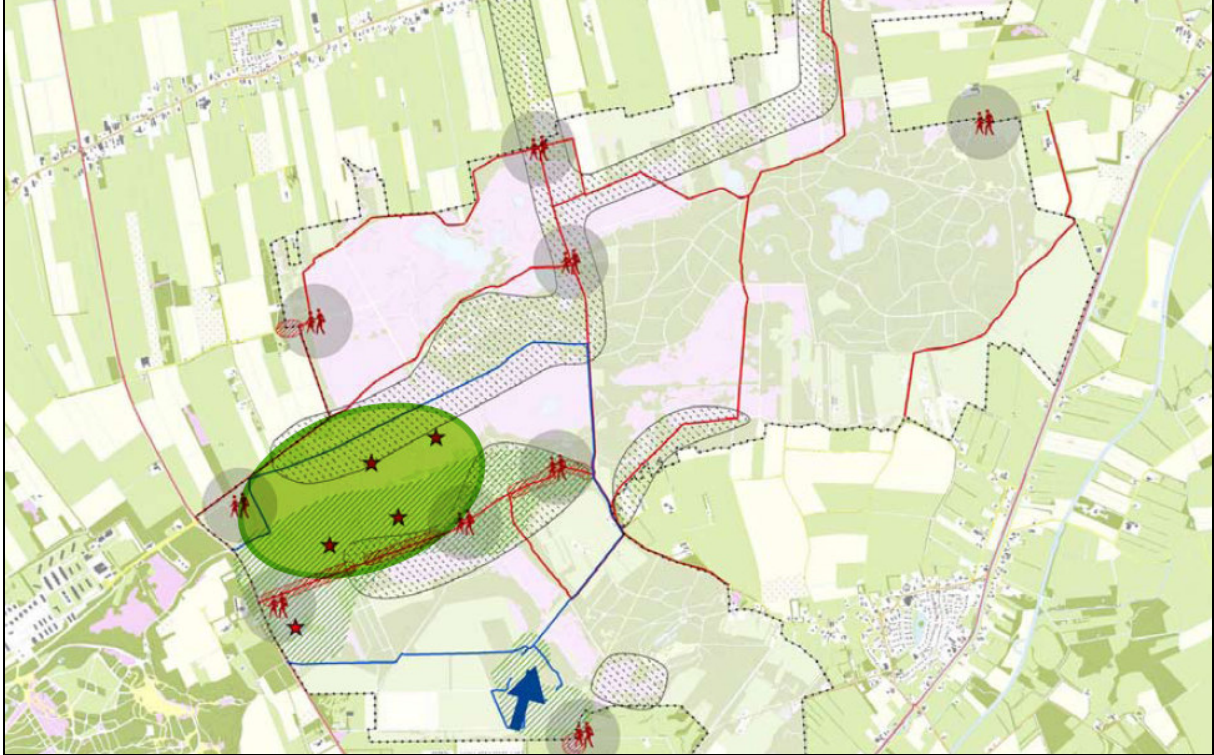
6.3.3.2 *Effectanalyse*

Het toekomstperspectief voor de tapuit in het Holtingerveld/Havelte-Oost is niet gunstig. Het aantal broedparen van de tapuit in Havelte-Oost is afgenomen van circa 20 paren rond 1995 tot twee paren in 2007. Binnen het Natura 2000-gebied is de soort sterk achteruitgegaan.

De territoria bevonden zich, met uitzondering van één territorium, in het militaire oefenterrein. Het andere territorium bevond zich aan de andere kant van de Hunebeddenweg, direct tegenover het terreindeel waar ook in 2007 nog territoria van de tapuit werden aangetroffen. In de periode 2000-2007 is te zien dat het leefgebied van de tapuit zich steeds meer concentreert in het gedeelte van het militaire oefenterrein. De vastgestelde territoria overlappen met het terrein van Defensie en het terrein van Staatsbosbeheer.

Een verhoogde recreatiedruk kan in potentie een negatief effect hebben op de tapuit. De knelpunten die zich voordoen bevinden zich met name bij de Hunebedden en ten noorden van de Hunebedweg. Uit recreatieonderzoek blijkt dat maar een klein deel (minder dan 15%) van de bezoekers van het Holtingerveld/Havelte-Oost afkomstig is van verblijfsrecreatieterreinen. Het merendeel zijn dagjesmensen uit de regio (Recreatieonderzoek Integraal Plan Havelte-Oost).

Uit het concept Beheerplan Natura 2000 Havelte-Oost blijkt dat ten aanzien van de tapuit maatregelen worden genomen om de dichtheid aan paden in en rond (potentiële) broedgebieden van de soort te verminderen. Dit zal met name rond het militaire oefenterrein het geval zijn (zie figuur 6.3-4). Wanneer de in het Beheerplan Natura 2000-gebied Havelte-Oost opgenomen maatregelen voor het verdunnen van het aantal paden in en rond het (potentiële) broedgebied van de tapuit worden uitgevoerd, dan zal een toename van het aantal recreanten in het Holttingerveld/Havelte-Oost op paden die niet in of rond (potentieel) leefgebied van de tapuit liggen niet leiden tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring van de tapuit wanneer recreanten zich niet buiten de paden begeven. Dit laatste dient strikt gehandhaafd te worden door de terreinbeherende organisatie(s). Van significant negatieve effecten op de tapuit als gevolg van recreatie is derhalve geen sprake.

Figuur 6.3-4: Voorgestelde locatie in het Natura 2000 Beheerplan voor verdunning van het aantal paden in het (potentiële) leefgebied van de tapuit in het Holttingerveld/Havelte-Oost (groen gearceerd). Bron: concept Beheerplan Natura 2000-gebied Havelte-Oost).

6.3.4 Dwingelderveld

6.3.4.1 Gevoelige soorten

De volgende Vogelrichtlijnsoorten waarvoor het Natura 2000-gebied Dwingelderveld is aange-
wezen zijn gevoelig voor verstoring door recreatie:

- Boomleeuwerik;
- Dodaars;
- Geoorde fuut;
- Paapje;
- Roodborsttapuit;
- Tapuit;
- Zwarte specht.
- Kleine zwaan (wintergast);
- Toendrarietgans (wintergast);
- Slobeend (wintergast);
- Wintertaling (wintergast).

6.3.4.2 Effectanalyse en toetsing aan de Natuurbeschermingswet

Dodaars en geoorde fuut

Dodaars en geoorde fuut komen voor in vennen en plassen in het gebied. Op deze vennen en plassen is waterrecreatie niet toegestaan en er lopen veelal geen paden rondom de vennen en plassen. Een toename van het aantal recreanten binnen het Dwingelderveld leidt derhalve niet tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring van dodaars en fuut.

Kleine zwaan, toendrarietgans, wintertaling en slobeend

Kleine zwaan, toendrarietgans, wintertaling en slobeend gebruiken vennen en plassen in het gebied als slaapplek. Ze foerageren met name op akkers en weidegebied buiten het Dwingelderveld. Aangezien het Dwingelderveld niet tussen zonsondergang en zonsopkomst betreden mag worden, vindt geen significante verstoring plaats van slapende kleine zwanen, toendrarietganzen, wintertalingen en slobeenden. Foerageergebieden van kleine zwanen, toendrarietganzen, wintertalingen en slobeenden in de vorm van akkers en weidegebieden zijn over het algemeen niet vrij toegankelijk voor recreanten waardoor van significante verstoring van foeragerende kleine zwanen, toendrarietganzen, wintertalingen en slobeenden als gevolg van een toename van het aantal recreanten geen sprake is.

Boomleeuwerik en roodborsttapuit

Van de boomleeuwerik is bekend dat deze niet of nauwelijks broedt in een zone van 40 meter vanaf een pad bij een betreding van meer dan 1 groep recreanten per uur (Peltzer, 1995). Bij de roodborsttapuit is geen afname in broeddichtheid aangetoond langs paden en wegen (van der Zande 1984 in Pauwels & Vos 2001). De verstoringafstand op het nest bedraagt volgens tussen de 80 en 150 meter (Bijlsma, 2006). Van beide soorten is derhalve niet te verwachten dat op korte afstand van bestaande paden broeden. Uit de meest recente telgegevens van SOVON blijkt dat de aantallen broedparen van de boomleeuwerik en roodborsttapuit de laatste jaren ver boven het instandhoudingsdoel liggen (zie tabel 6.3-5). Gezien de geringe kans op extra verstoring en het feit dat de aantallen broedparen van beide soorten boven de instandhoudingsdoelstellingen liggen, kan significante verstoring van boomleeuwerik en roodborsttapuit worden uitgesloten.

Tabel 6.3-5: Instandhoudingsdoel (IHD) en trends van boomleeuwerik en roodborsttapuit in het Dwingelderveld (in paren).

Soort	IHD	2004	2005	2006	2007	2008
Boomleeuwerik	40	33	47	49	54	56
Roodborsttapuit	80	110	100	103	130	134

Paapje en tapuit

Van het paapje en tapuit is aangetoond dat de dichtheid aan broedvogels afneemt in de buurt van paden en wegen (van der Zande 1984 in Pauwels & Vos 2001). Beide soorten broeden in heidegebieden, uit de meest recente telgegevens van beide soorten (Kleine, 2008) blijkt dat vrijwel alle broedparen van beide soorten zich op de Dwingeloose en Kralöer heide bevinden. In dit deel van het Dwingelderveld zijn vrijwel geen voor recreanten toegankelijke paden aanwezig. Er loopt een onverharde weg met fietspad dwars over de Dwingeloose heide. In de directe omgeving van dit pad bevinden zich geen broedparen van paapje en tapuit. De overige paden bevinden zich langs de randen van de heide, waar ook geen broedparen van paapje en tapuit aanwezig zijn. Door verdichting van het aantal recreanten op bestaande paden treedt derhalve geen verlies aan leefgebied of een significante verstoring van paapje en tapuit op. Significante negatieve effecten op beide soorten kunnen derhalve worden uitgesloten.

Zwarte specht

Van de zwarte specht zijn weinig gegevens bekend waaruit een verstoringgevoeligheid kan worden afgeleid. Volgens Krijgsveld *et al.* (2004) is de gevoeligheid matig tot gemiddeld en is er mogelijk een beperking van de soort door recreatie, aangezien de soort vaak in oude lanen, die over het algemeen druk worden bezocht door recreanten, broeden. Op basis van soortkenmerken wordt de soort door Henkens (1998) beschouwd als vrij gevoelig. In het Dwingelderveld zijn territoria van de zwarte specht verspreid over de bossen in het noorden van het park aanwezig.

(Kleine, 2008). Het aantal broedparen van de zwarte specht in het Dwingelderveld schommelt rond het instandhoudingsdoel van 15 broedparen. In de bossen binnen het Dwingelderveld is een uitgebreide padenstructuur aanwezig. Nestbomen zullen met de huidige bezoekersaantallen niet in de directe omgeving van paden staan waar de recreatiedruk in de huidige situatie al hoog is. Een verdichting van het aantal recreanten op deze paden kan echter wel leiden tot extra verstoring van het leefgebied van zwarte spechten. Territoria van zwarte spechten zijn relatief groot, de bosgebieden in het Dwingelderveld hebben naar verwachting een ruime opvangcapaciteit voor zwarte spechten om verstoring te ontlopen. Het is derhalve niet aannemelijk dat een verdichting van recreanten op bestaande paden zal leiden tot verlies van aantallen broedparen van de zwarte specht. Significant negatieve effecten op de zwarte specht zijn derhalve niet aan de orde.

6.3.4.3 Mogelijke mitigerende maatregelen

Indien blijkt dat verdichting van recreanten op bestaande paden leidt tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring van Vogelrichtlijnsoorten waarvoor het Dwingelderveld als Natura 2000-gebied is aangewezen, dan kunnen bepaalde paden – als dan niet tijdens het broedseizoen – voor betreding worden afgesloten.

6.3.5 Samenvatting effecten recreatie

De uitbreidingsmogelijkheden die het bestemmingsplan biedt voor recreatiebedrijven en kleinschalige kampeerterrainen kunnen significant negatieve effecten hebben voor de Natura 2000-gebieden vanwege verstoring van Vogelrichtlijnsoorten door een toename van het aantal recreanten in de Natura 2000-gebieden. Uitgangspunt ten aanzien van recreatie is dat er geen extra recreatiepaden binnen Natura 2000-gebieden worden aangelegd en dat recreanten uitsluitend op bestaande paden recreëren en honden aangelijnd dienen te zijn. Er kan dus alleen sprake zijn van extra verstoring door verdichting van recreanten op bestaande recreatiepaden.

Uit recreatieonderzoek blijkt dat maar een klein deel (minder dan 15%) van de bezoekers van het Holtingerveld/Havelte-Oost afkomstig is van verblijfsrecreatieterreinen. Het merendeel zijn dagjesmensen uit de regio (Recreatieonderzoek Integraal Plan Havelte-Oost). Een zelfde verdeling kan verwacht worden voor het Drents-Friese Wold & Leggelderveld en het Dwingelderveld. Bovendien is de maximale afstand die mensen zullen afleggen vanaf een camping 2 kilometer.⁷ Dit beperkt het aantal verblijfsrecreanten dat in de Natura 2000-gebieden zullen recreëren, aangezien een deel van de verblijfsrecreatieterreinen op grotere afstand van de Natura 2000-gebieden liggen.

In onderstaande tabel wordt in samenvatting weergegeven of de uitbreidingsmogelijkheden die het bestemmingsplan biedt leiden tot significant negatieve effecten op Vogelrichtlijnsoorten waarvoor de Natura 2000-gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Holtingerveld/Havelte-Oost en het Dwingelderveld zijn aangewezen.

Tabel 6.3-6: Samenvatting effecten verstoring door recreatie

Beoordelingsaspect	Beoordeling significantie	Motivatie
Drents-Friese Wold & Leggelderveld		
Boomleeuwrik	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en de aantallen liggen ver boven het instandhoudingsdoel.
Dodaars	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en er is naar verwachting voldoende opvangcapaciteit in de vennen en plassen om verstoring te ontlopen.
Draaihals	Mogelijk enige	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden,

⁷ Arcadis, 2007. Natuurtoets Groei en Krimp. Eerste Groeitender. Toetsing aan de Natuurbeschermingswet 1998. Provincie Gelderland, 14-11-2007. 110302/NA7/OC2001513.

	verstoring, niet significant	verdichting van recreanten op bestaande paden leidt niet tot verstoring.
Grauwe Klauwier	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en de aantallen liggen ver boven het instandhoudingsdoel.
Paapje	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden, verdichting van recreanten op bestaande paden leidt niet tot verstoring.
Roodborsttapuit	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en de aantallen liggen ver boven het instandhoudingsdoel.
Tapuit	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden, verdichting van recreanten op bestaande paden leidt niet tot verstoring.
Wespendief	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en het gebied heeft naar verwachting voldoende opvangcapaciteit voor de wespendief om verstoring te ontlopen.
Zwarte Specht	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en het gebied heeft naar verwachting voldoende opvangcapaciteit voor zwarte spechten om verstoring te ontlopen.
Holtingerveld/Havelte-Oost		
Tapuit	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Wanneer conform het Natura 2000 Beheerplan bestaande paden in het leefgebied van de tapuit worden verdund, zal een verdichting van recreanten op andere paden niet leiden tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring.
Dwingelderveld		
Boomleeuwerik	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en de aantallen liggen ver boven het instandhoudingsdoel.
Dodaars	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en er is naar verwachting voldoende opvangcapaciteit in de vennen en plassen om verstoring te ontlopen.
Geoorde Fuut	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en er is naar verwachting voldoende opvangcapaciteit in de vennen en plassen om verstoring te ontlopen.
Paapje	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden, verdichting van recreanten op bestaande paden leidt niet tot verstoring.
Roodborsttapuit	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en de aantallen liggen ver boven het instandhoudingsdoel.
Tapuit	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden, verdichting van recreanten op bestaande paden leidt niet tot verstoring.
Zwarte Specht	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Broedt niet direct langs wandel- en fietspaden en het gebied heeft naar verwachting voldoende opvangcapaciteit voor zwarte spechten om verstoring te ontlopen.
Kleine Zwaan	Mogelijk enige verstoring, niet	Slaapplaatsen mogen niet tussen zonsondergang en zonsopkomst betreden worden en foerageer-

	significant	gebieden buiten het Natura 2000-gebied zullen niet massaal betreden worden.
Slobeend	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Slaapplaatsen mogen niet tussen zonsondergang en zonsopkomst betreden worden en foerageergebieden buiten het Natura 2000-gebied zullen niet massaal betreden worden.
Toendrarietgans	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Slaapplaatsen mogen niet tussen zonsondergang en zonsopkomst betreden worden en foerageergebieden buiten het Natura 2000-gebied zullen niet massaal betreden worden.
Wintertaling	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Slaapplaatsen mogen niet tussen zonsondergang en zonsopkomst betreden worden en foerageergebieden buiten het Natura 2000-gebied zullen niet massaal betreden worden.

7 Conclusies

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de conclusies weergegeven die volgen uit de effectanalyse en de toetsing aan de Natuurbeschermingswet voor de in deze passende beoordeling beschouwde aspecten (zie paragraaf 5.1).

7.2 Conclusies ten aanzien van stikstofdepositie

7.2.1 Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Uit de effectanalyse blijkt ten aanzien van stikstofdepositie dat de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven in het bestemmingsplan zonder nadere toetsing leiden tot een toename van stikstofdepositie het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld. Dit kan leiden tot significant negatieve effecten op de voor stikstof gevoelige habitats in het gebied. Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen, wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld is aangewezen.

7.2.2 Holtingerveld/Havelte-Oost

Uit de effectanalyse blijkt ten aanzien van stikstofdepositie dat de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven in het bestemmingsplan zonder nadere toetsing leiden tot een toename van stikstofdepositie het Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost. Dit kan leiden tot significant negatieve effecten op de voor stikstof gevoelige habitats in het gebied. Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen, wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied Holtingerveld/Havelte-Oost is aangewezen.

7.2.3 Dwingelderveld

Uit de effectanalyse blijkt ten aanzien van stikstofdepositie dat de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven in het bestemmingsplan zonder nadere toetsing leiden tot een toename van stikstofdepositie het Natura 2000-gebied Dwingelderveld. Dit kan leiden tot significant negatieve effecten op de voor stikstof gevoelige habitats in het gebied. Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen, wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied Dwingelderveld is aangewezen.

7.2.4 De Wieden

Uit de effectanalyse blijkt ten aanzien van stikstofdepositie dat de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven in het bestemmingsplan zonder nadere toetsing leiden tot een toename van stikstofdepositie het Natura 2000-gebied De Wieden. Dit kan leiden tot significant negatieve effecten op de voor stikstof gevoelige habitats in het gebied.

Door voor de uitbreidingsmogelijkheden voor agrarische bedrijven een coördinatieregeling in het bestemmingsplan op te nemen, wordt geborgd dat iedere uitbreiding op individueel niveau (en cumulatief) getoetst wordt aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet. Mede door opname van deze coördinatiebepaling in het bestemmingsplan, kan vaststelling van het bestemmingsplan niet leiden tot een significant negatief effect op natuurlijke habitats waarvoor het Natura 2000-gebied De Wieden is aangewezen.

Tabel 7.2: Samenvatting effectbeoordeling voor stikstofdepositie

Beoordelingsaspect	Beoordeling significantie	Motivatie
Drents-Friese Wold & Leggelderveld		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.
Holtingerveld/Havelte-Oost		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.
Dwingelderveld		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.
De Wieden		
Diverse voor stikstof gevoelige habitats	Niet significant	Indien iedere uitbreiding waarbij sprake kan zijn van extra stikstofdepositie conform het bestemmingsplan individueel op vergunningniveau wordt getoetst aan de Natuurbeschermingswet.

7.3 Conclusies ten aanzien van recreatie

7.3.1 Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Uit de effectanalyse blijkt ten aanzien van recreatie dat de ontwikkelmogelijkheden voor agrarische bedrijven (kamperen bij de boer) en recreatieterreinen in het bestemmingsplan niet leiden tot significant negatieve effecten op Vogelrichtlijnsoorten waarvoor het Drents-Friese Wold & Leggelderveld als Natura 2000-gebied is aangewezen. Het bestemmingsplan biedt geen mogelijkheden voor het aanleggen van nieuwe wandel- of fietspaden in Natura 2000-gebieden. Territoria van kwalificerende Vogelrichtlijnsoorten bevinden zich niet langs bestaande paden of het Natura 2000-gebied bevat voldoende opvangcapaciteit voor betreffende soorten om verstoring te ontlopen. Bovendien wordt vanuit het Natura 2000 Beheerplan voor het gebied de padenstructuur in het voor de tapuit kwetsbare gebied Aekingerzand verdund, waardoor minder wandelaars in het leefgebied van de tapuit komen. Verdichting van recreanten op bestaande paden leidt niet tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring van Vogelrichtlijnsoorten waarvoor het Drents-Friese Wold als Natura 2000-gebied is aangewezen.

7.3.2 Holtingerveld/Havelte-Oost

Uit de effectanalyse blijkt ten aanzien van recreatie dat de ontwikkelmogelijkheden voor agrarische bedrijven (kamperen bij de boer) en recreatieterreinen in het bestemmingsplan niet leiden tot significant negatieve effecten op Vogelrichtlijnsoort tapuit waarvoor het Holtingerveld/Havelte-Oost als Natura 2000-gebied is aangewezen. Het bestemmingsplan biedt geen

mogelijkheden voor het aanleggen van nieuwe wandel- of fietspaden in Natura 2000-gebieden. Vanuit het Natura 2000 Beheerplan voor het Holtingerveld/Havelte-Oost wordt momenteel het aantal paden in (potentieel) leefgebied voor de tapuit verminderd, om te voorkomen dat verstoring op de soort optreedt. Verdichting van recreanten op bestaande paden (die dus niet door leefgebied van de tapuit lopen) leidt niet tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring van de tapuit.

7.3.3 Dwingelderveld

Uit de effectanalyse blijkt ten aanzien van recreatie dat de ontwikkelmogelijkheden voor agrarische bedrijven (kamperen bij de boer) en recreatieterreinen in het bestemmingsplan niet leiden tot significant negatieve effecten op Vogelrichtlijnsoorten waarvoor het Dwingelderveld als Natura 2000-gebied is aangewezen. Het bestemmingsplan biedt geen mogelijkheden voor het aanleggen van nieuwe wandel- of fietspaden in Natura 2000-gebieden. Territoria van kwalificerende Vogelrichtlijnsoorten bevinden zich niet langs bestaande paden of het Natura 2000-gebied bevat voldoende opvangcapaciteit voor betreffende soorten om verstoring te ontlopen. Verdichting van recreanten op bestaande paden leidt niet tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring van Vogelrichtlijnsoorten waarvoor het Dwingelderveld als Natura 2000-gebied is aangewezen.

Tabel 7.3: Samenvatting effectbeoordeling voor recreatie

Beoordelingsaspect	Beoordeling significantie	Motivatie
Drents-Friese Wold & Leggelderveld		
Diverse voor recreatie gevoelige Vogelrichtlijnsoorten	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Soorten broeden niet direct langs wandel- en fietspaden, er is naar verwachting voldoende opvangcapaciteit en/of de aantallen liggen ver boven het instandhoudingsdoel.
Holtingerveld/Havelte-Oost		
Tapuit	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Wanneer conform het Natura 2000 Beheerplan bestaande paden in het leefgebied van de tapuit worden verdund, zal een verdichting van recreanten op andere paden niet leiden tot verlies aan leefgebied of een significante verstoring.
Dwingelderveld		
Diverse voor recreatie gevoelige Vogelrichtlijnsoorten	Mogelijk enige verstoring, niet significant	Soorten broeden niet direct langs wandel- en fietspaden, er is naar verwachting voldoende opvangcapaciteit en/of de aantallen liggen ver boven het instandhoudingsdoel.

8 Literatuur

- Arcadis, 2007. Natuurtoets Groei en Krimp. Eerste Groeitender. Toetsing aan de Natuurbeschermingswet 1998. Provincie Gelderland, 14-11-2007. 10302/NA7/0C2001513.
- Gies, T.J.A, J. Kros, H.F. van Dobben, J.C. Voogd, B. van Rooij & R. Smidt, 2009. Effectiviteit ammoniakmaatregelen in en rondom de Natura 2000-gebieden in de provincie Drenthe. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1888.
- Henkens, R.J.H.G., R. Jochem, D.A. Jonkers, J.G. de Molenaar, R. Pouwels, M.J.S.M. Reijnen, P.A.M. Visschedijk & S. de Vries, 2003. Verkenning van het effect van recreatie op broedvogels. Literatuurstudie en koppeling modellen FORVISITS en LARCH. Reeks 'Planbureau-werk in uitvoering'. Werkdocument 2003/29. Natuurplanbureau, Wageningen.
- Henkens, R.J.H.G., S. de Vries, R. Jochem, R. Pouwels & M.J.S.M. Reijnen, 2005. Effect van recreatie op broedvogels op landelijk niveau; Ontwikkeling van het recreatiemodel FORVISITS 2.0 en koppeling met LARCH 4.1. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. WOt-rapport 4.
- Hessel, R., J. Kros & J.C.H. Voogd, 2010. Stikstofdepositie op habitattypen binnen Drentse Natura 2000-gebieden; onderbouwing beleidskader ammoniak Drenthe. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2038.
- Krijgsveld, K.L., Smits, R.R. & J. van der Winden, 2008. Verstoringsgevoeligheid van vogels: Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg rapport 08-173: 245p.
- Ministerie van LNV, 2005. Algemene Handreiking Natuurbeschermingswet 1998.
- Regiebureau Natura 2000, Leidraad bepaling significantie, versie 27 mei 2010.

Bijlage 1

Natuurwaarden Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Habitattypen

Stuifzandheiden met struikhei

Dit habitatype komt over een grote oppervlakte voor in het Aekingerzand buiten de gemeentegrens, maar ook centraal in het gebied, in boswachterijen Smilde en Appelscha, het Doldersummerveld, en in het Leggelderveld. Landelijk gezien is de staat van instandhouding zeer ongunstig en er is een verbeteropgave geformuleerd voor zowel de kwaliteit als de oppervlakte. Dit habitatype is leefgebied voor de kwalificerende soort tapuit. Het Drents-Friese Wold & Leggelderveld levert voor deze soort, buiten de duinen, de grootste bijdrage in ons land.

Binnenlandse kraaiheibegroeiingen

Volgens de habitattypenkaart komt dit lokaal voor het Wapserzand en, buiten de gemeentegrens, in de Schaoperwaskerdobbe. De staat van instandhouding is matig ongunstig. Er geldt een behoudsopgave ten aanzien van de oppervlakte, maar de kwaliteit moet worden verbeterd.

Zandverstuivingen

Het type zandverstuivingen komt vooral voor in het Aekingerzand, en lokaal op kleine schaal nabij habitatype stuifzandheiden met struikhei. De staat van instandhouding is zeer ongunstig op landelijk niveau en er geldt dan ook een verbeteropgave.

Zeer zwak gebufferde vennen

Dit type komt in matig ontwikkelde vorm op zeer kleine schaal voor in de Ganzenpoel in de boswachterij Appelscha ten zuiden van het Aekingerzand. De landelijke staat van instandhouding is zeer ongunstig. Voor het Drents Friese Wold is geldt een behoudsdoelstelling ten aanzien van de oppervlakte en een verbeteropgave voor de kwaliteit van het type.

Zwakgebufferde vennen

Verspreid in het gebied komen zwakgebufferde vennen voor, goed ontwikkelde vormen in het Aekingerbroek, het Koelingsveld (ten zuiden van het Doldersummerveld) en de Schaoperwaskerdobbe. Daar bevindt zich ook een groeiplaats van de kwalificerende en voor dit habitatype kenmerkende soort waterweegbree.

Zure vennen

Zure vennen komen in matige tot goed ontwikkelde vorm verspreid in het gebied voor. Een goed ontwikkelde vorm met drijvende egelskop is aanwezig in de grenspoel bij het Aekingerzand en bij het Aekingermeer. Er geldt een behoudsdoelstelling met betrekking tot de oppervlakte en een verbeteropgave voor de kwaliteit.

Beken en rivieren met waterplanten, type waterranonkels

Het type komt met een geringe oppervlakte matig ontwikkeld voor in sloten langs de Vledder Aa, centraal in het Natura 2000 gebied. De staat van instandhouding is matig ongunstig en er geldt een verbeteropgave ten aanzien van de kwaliteit en oppervlakte.

Vochtige heiden, subtype hogere zandgronden

Vochtige heide komt met aanzienlijke oppervlakte en voor groot deel goed ontwikkeld voor in het Doldersummerveld en nabij het Wapserzand. Er is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor de oppervlakte en kwaliteit. Dit wordt vooral voorzien in De Oude Willem dat voorheen een hoogveen gebied was met slenken. Ontwikkeling van vochtige heiden met slenksystemen is hier volgens het aanwijzingsbesluit mogelijk bij herstel van het oorspronkelijk reliëf en de hydrologie.

Droge heiden

Droge heiden komen met aanzienlijke oppervlakten voor in het zuiden van het gebied tussen het Wapserzand en Dieverveld. Er ligt een behoudsdoelstelling voor dit type.

Jeneverbesstruwelen

Ten zuiden van Appelscha, in het noorden van het gebied komt een kleine oppervlakte jeneverbestruweel voor. Er geldt een behoudsdoelstelling voor de oppervlakte en een verbeterdoelstelling ten aanzien van de kwaliteit.

**Heischrale graslanden*

Dit prioritaire habitatype komt op kleine oppervlakte met goede kwaliteit verspreid in het gebied voor, vooral in het centrale deel bij de Vledder Aa en het Wapserzand. Lokaal ook in het Leggelderveld en de Schaopewaskerdobbe.

Vanwege de zeer ongunstige staat van instandhouding ligt er een verbeteropgave.

**Actieve hoogvenen, subtype heideveentjes*

Het type actieve hoogvenen (heideveentjes) komt in redelijk tot goede kwaliteit verspreid voor in het gebied bij het Wapserzand, het Doldersummerveld, ten westen van het Aekingerzand in het Koopmansveentje en het Leggelderveld. De belangrijkste groeiplaats is 't Groote Veen in boswachterij Appelscha.

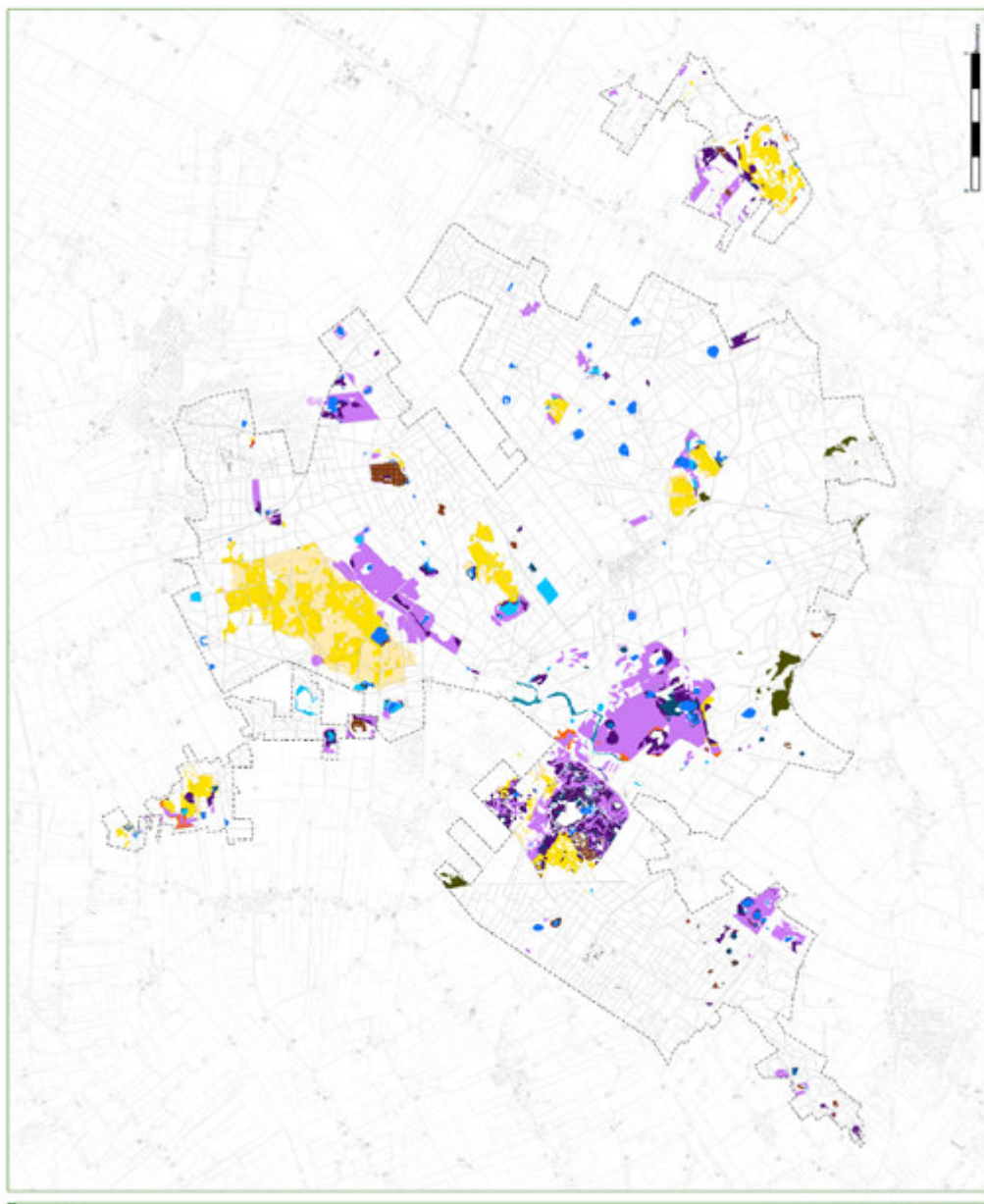
Landelijk gezien is de staat van instandhouding zeer ongunstig. Sommige veentjes in dit Natura 2000-gebied behoren tot de best ontwikkelde voorbeelden van dit type. Er ligt een verbeteropgave.

Pioniervegetaties met snavelbiezen

Pioniervegetaties met snavelbiezen komen over aanzienlijke oppervlakten met een goede kwaliteit voor in het Doldersummerveld, bij de meeuwenplas tussen het Wapserzand en Dieverveld, en verder verspreid in het gebied veelal langs oeverzones van de zwak gebufferde en / of zure vennen. Landelijk is de staat van instandhouding matig ongunstig en er is dan ook een verbeteropgave geformuleerd.

Oude eikenbossen

Dit type wordt in goede kwaliteit maar op beperkte schaal gevonden aan de zuidelijke rand van het gebied Berkenheuvel (het Wapserzand) en in het Dieverzand. Lokaal ook in boswachterij Smilde. Er ligt een verbeteropgave.

Habitattypenkaart Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld
Bron: Regiebureau Natura 2000, november 2010

Habitatrichtlijnsoorten***Kamsalamander***

Kamsalamander komt vooral voor in het zuiden van het gebied in poelen in Berkenheuvel, ten zuiden van de Doldersummerweg in het Wapserveld verder in Vledderhof, Boschoord en Doldersummerveld. Buiten de Natura-2000 begrenzing komt de soort ook veel voor in het buitengebied van de gemeente Westerveld.

Het Drents-Friese Wold & Leggelderveld en omgeving levert één van de grootste bijdragen voor de kamsalamander en is daardoor één van de belangrijkste meta-populaties in Nederland.

Er zijn uitbreidingsdoelen gesteld ten aanzien van de omvang en kwaliteit van het biotoop ten behoeve van uitbreiding van de populatie.

Drijvende Waterweegbree

Deze soort is kenmerkend voor zwak gebufferde vennen. In het Natura 2000-gebied komt hij behalve in de Schaopewaskerdobbe in het noorden van het gebied ook langs de Vledder Aa voor. Er ligt een behoudsdoelstelling.

Vogelrichtlijnsoorten***Dodaars***

Dodaars is een broedvogel van (heide)vennen en andere kleinschalige wateren. Hier is de soort te vinden in de grotere vennen. Over de jaren 2004-2008 liggen de aantallen rond het gestelde doel van 40 broedparen (SOVON zie bijlage). Voor het Natura 2000-gebied en landelijk is er over het geheel een stijgende lijn aanwezig.

Wespendief

De wespendif broedt in hoge bomen verspreid in het bosgebied. De aantallen dalen de afgelopen jaren licht van 10 in 2004 naar 7 in 2008, maar liggen nog rond het instandhoudingsdoel.

Draaihals

Draaihals is aangewezen op heidevelden op schrale bodem, is een soort van open bos met zandige bodem op de overgang naar droge heide en stuifzandgebieden. Van belang is de aanwezigheid van berken die veelal als nestbomen gebruikt worden (in holen van grote bonte specht). Dit Natura 2000-gebied biedt één van de weinig regelmatig bezette broedplaatsen van de draaihals in Nederland. De instandhoudingsdoelen zijn gesteld op 5 broedparen.

In 2004 en in 2007 is draaihals hier met 1 broedpaar aanwezig geweest. In 2004 was dat in het in het Doldersummerveld.

Zwarte specht

Zwarte specht broedt verspreid over het bosgebied. De aantallen liggen de laatste jaren op 25 broedpaartjes, maar blijven iets achter bij het instandhoudingsdoel dat op 30 is gesteld.

Boomleeuwerik

Boomleeuwerik is van oudsher een broedvogel van de Drentse heidevelden. Op de verspreidingskaarten in bijlage 1 is te zien dat de soort aanwezig is op de overgangen van bos naar open heide- en stuifzandterreinen van het Aekingerzand, het Doldersummerveld de Schaopewaskerdobben en in het gebied tussen het Wapserveld en Dieverzand.

De aantallen schommelen tussen de 120 in 2004 en 135 in 2008 en liggen iets boven het doel van 110 broedparen.

Paapje

Paapje komt voor in vochtige tot natte terreinen met een structuurrijke vegetatie. Landelijk is er sprake van een dalende trend, in dit Natura 2000-gebied blijven de aantallen min of meer stabiel rond de 12 broedparen. Dit ligt nog iets onder het doel van 18 broedparen.

Paapje is aanwezig in het gebied langs de Vledder Aa en in de oude Willem.

Roodborsttapuit

Roodborsttapuit broedt in het agrarisch gebied en op heidevelden. Zowel landelijk als in het Drents Friese Wold is sprake van een sterke toename van de aantallen. Over de afgelopen jaren zijn die gegroeid van 145 in 2004 tot 180 in 2008. Dit ligt ver boven het instandhoudingsdoel van 100 paren

Tapuit

Tapuit is een broedvogel van de droge en zandige heidevelden. Landelijk zijn de aantallen sterk afgenomen, maar in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld doet tapuit het redelijk goed. Het Drents-Friese Wold & Leggelderveld is van groot belang voor de landelijke instandhoudingsdoelstelling van deze soort.

Tapuit is vooral aanwezig op in het open stuifzandgebied van Aekingerzand en in mindere mate in de Schaopewaskerdobben. De aantallen liggen de laatste jaren tegen de 40 broedparen (bij een doel van 60).

Grauwe klauwier

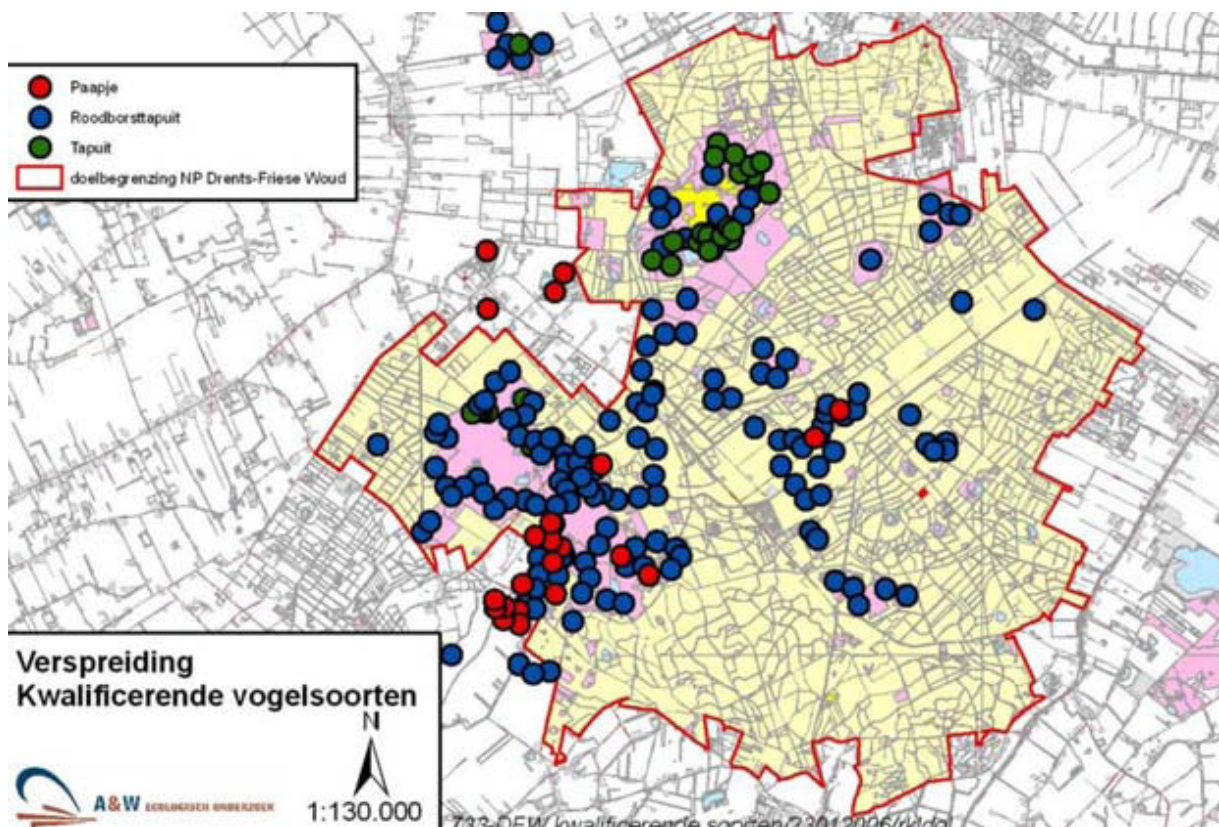
Het broedbiotoop van grauwe klauwier bestaat uit halfopen, structuurrijke landschappen met een rijk aanbod van grote insecten en kleine gewervelden. Behalve in duin- hoogveen en heidegebieden nestelt de soort ook in kleinschalig agrarisch cultuurlandschap.

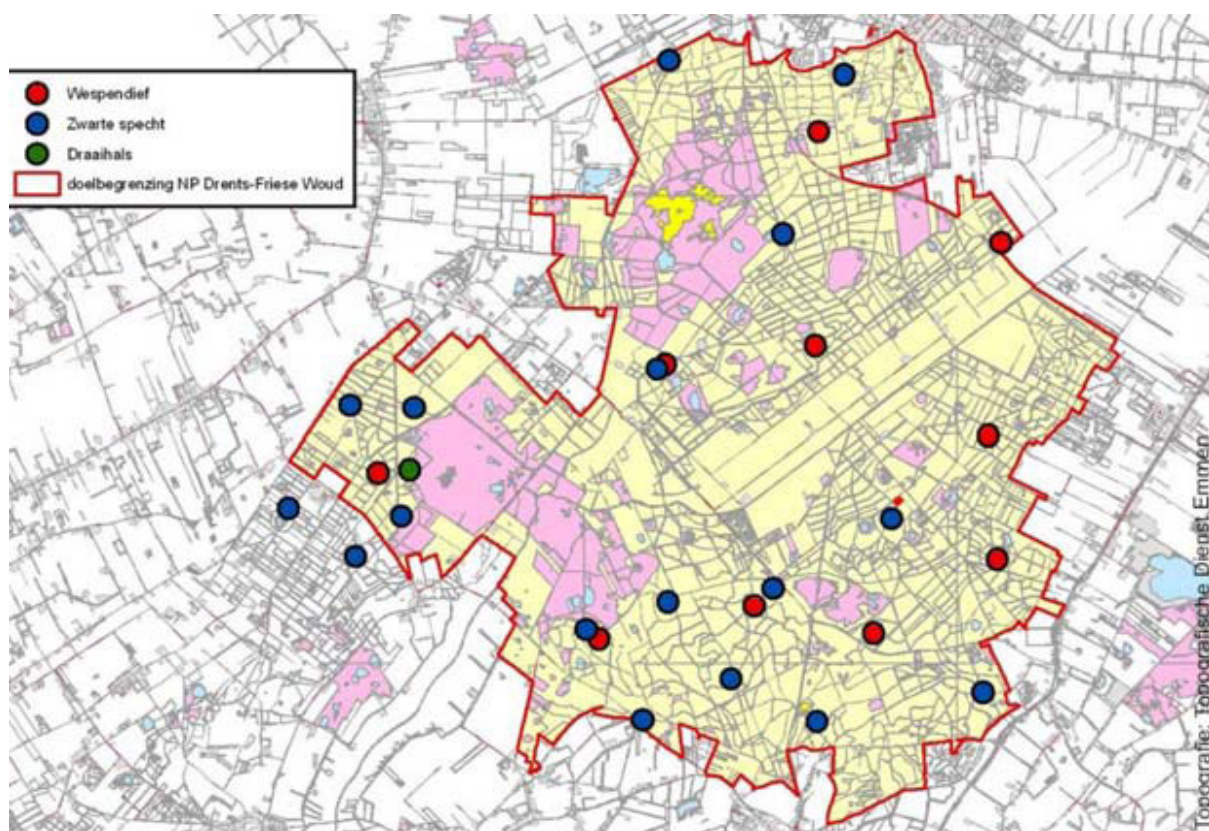
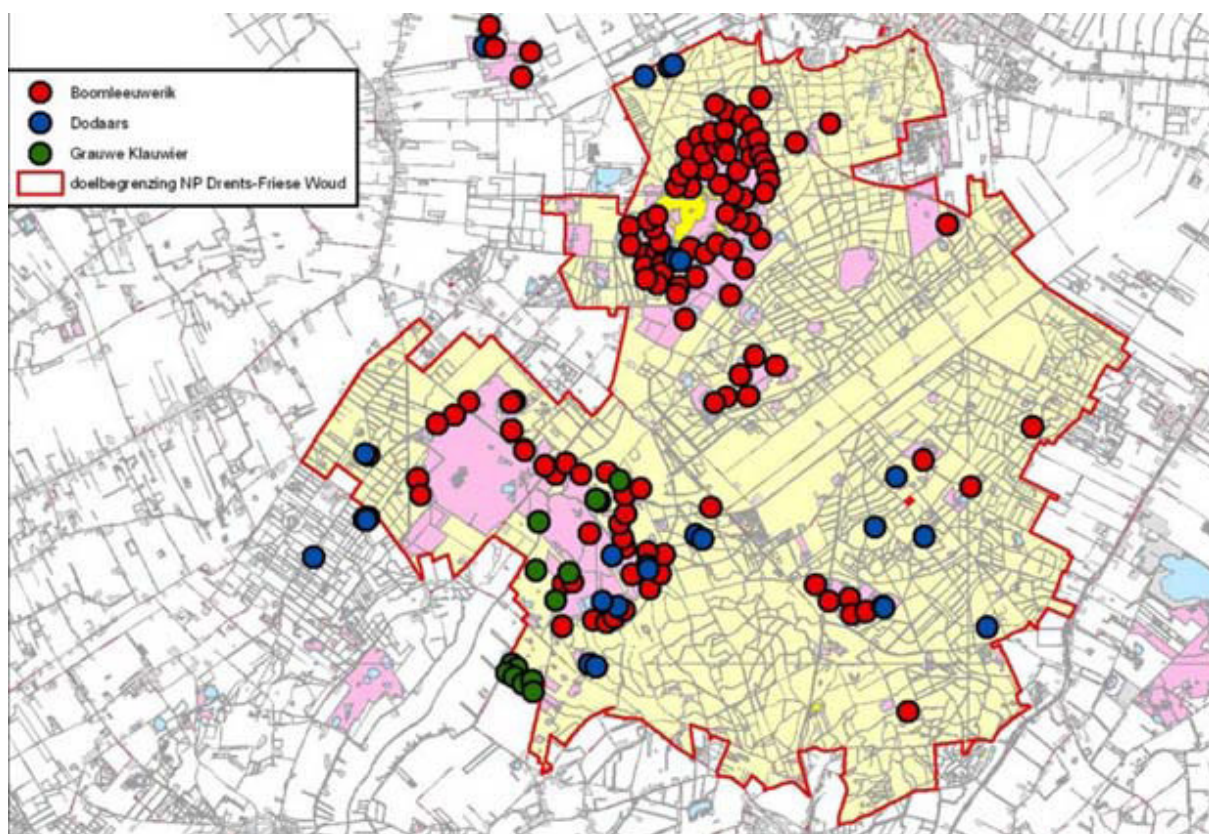
In het Drents-Friese Wold & Leggelderveld is grauwe klauwier in het Wapserzand aanwezig en nog zuidelijker in het recent aan het gebied toegevoegde deel van de Veenhuizerlanden (bij de Vledder Aa).

De aantallen zijn gegroeid van 13 in 2004 tot 37 in 2008 en liggen ruim boven het gestelde doel van 20. Landelijk is juist sprake van een ongunstige populatie ontwikkeling en het Drents-Friese Wold & Leggelderveld is dan ook een belangrijke broedplaats in Nederland

Verspreidingsgegevens kwalificerende vogelsoorten

Bron: Buro Vijn ism Altenburg en Wymenga, 2006. Recreatieroutes Drents-Friese Wold & Leggelderveld.

Natura 2000 gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld (27)

broedvogels

Soort	Doel-soort	Functie	Aantal in	2004	2005	2006	2007	2008	Start trend	Trend sinds start	Trend sinds 1999
Boomleeuwerik	x	b	paren	120	110	120	125	135	1990	+	0
Dodaars	x	b	paren	38	37	43	40	40	1990	+	?
Draaihal	x	b	paren	1	0	0	1	0	1990	?	-
Grauwe Klauwier	x	b	paren	13	19	29	31	37	1990	++	++
Paapje	x	b	paren	11	15	12	11	12	1990	-	-
Roodborsttapuit	x	b	paren	145	155	160	170	180	1990	++	+
Tapuit	x	b	paren	40	27	35	39	41	1990	-	?
Wespendief	x	b	paren	10	9	9	9	7			
Zwarte Specht	x	b	paren	25	-	25	-	25	1990	0	?

© Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS, CBS)

Toelichting:

Functie: b broeden, f foerageren, s slapen (slaapplaats)

Alle hier getoonde gegevens zijn ontleend aan het broedvogelmeetnet en het watervogelmeetnet dat door SOVON Vogelonderzoek Nederland in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring wordt georganiseerd.

Trends worden weergegeven voor de lange termijn (startjaar aangegeven) en voor de laatste tien jaar (broedvogels), resp. laatste tien seizoenen (winter- en trekvogels).

Gebruikte trend-symbolen:

++ significante sterke toename van >5% per jaar

+ significante matige toename van < 5% per jaar

0 stabiel, geen significante trend

- matige significante afname van < 5% per jaar

-- sterke significante afname van >5% per jaar

? onzeker, geen betrouwbare trendindicatie mogelijk

Bijlage 2

Natuurwaarden Holtingerveld

Habitattypen

Stuifzandheiden met struikhei

Het type stuifzanden met struikhei komt in matige kwaliteit voor in vooral het westelijk deel van het gebied in het Holtingerzand. Er is veel vergrast, maar de kwaliteit is relatief gemakkelijk te verbeteren. Landelijk is de staat van instandhouding zeer ongunstig

Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen

Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen komen over kleine oppervlakte goed ontwikkeld voor in het noorden en westen van het gebied er ligt een behoudsdoelstelling

Zandverstuivingen

Het type zandverstuiving komt in matig ontwikkelde vorm voor op het Holtingerzand, verspreid in het Westerzand en ten noorden van de startbaan. Landelijk is de staat van instandhouding zeer ongunstig. Er is ook een verbeteropgave voor zowel de oppervlakte als de kwaliteit.

Zure vennen

Er ligt een reeks van vennen met dit habitatype bij het Uffelterveen centraal in het gebied en ten noordoosten daarvan bij het Brandenveen en het Bosveen. De kwaliteit is deel goed, maar van een groot deel is de kwaliteit matig door verdroging. Er geldt een behoudsdoelstelling met betrekking tot de oppervlakte en een verbeteropgave voor de kwaliteit.

Vochtige heiden, subtype hogere zandgronden

Vochtige heide komt in matige kwaliteit verspreid voor in het Holtingerveld/Havelte-Oost, bij het Uffelterveen, de Havelterberg en het Uffelterbinnenzand. In de huidige situatie is op geschikte plaatsen veel vergraste heide aanwezig. Er geldt een verbeteropgave.

Droge heiden

Droge heiden komen met aanzienlijke oppervlakten voor in vooral het westen van het Natura 2000-gebied, verder ook centraal en in het noorden in het Wittelerveld. Er ligt een behoudsdoelstelling voor de oppervlakte en een verbeteropgave ten aanzien van de kwaliteit.

**Heischrale graslanden*

Heischrale graslanden komen in matig tot goed ontwikkelde vorm voor centraal in het gebied op de Havelterberg en op de kleine startbaan in het noordwesten. Deze laatste locatie is het belangrijkste terrein met één van de weinige overgebleven binnenlandse groeiplaatsen van rozenkransje. Vanwege de zeer ongunstige landelijke staat van instandhouding ligt er een verbeteropgave. Uitbreiding is ecologisch het meest kansrijk op de bisschopsberg (buiten de Natura 2000-begrenzing) en op de grote startbaan in het zuiden van het gebied. (Tapuit komt in dit habitatype voor de locatie Havelterberg)

**Actieve hoogvenen, subtype heideveentjes*

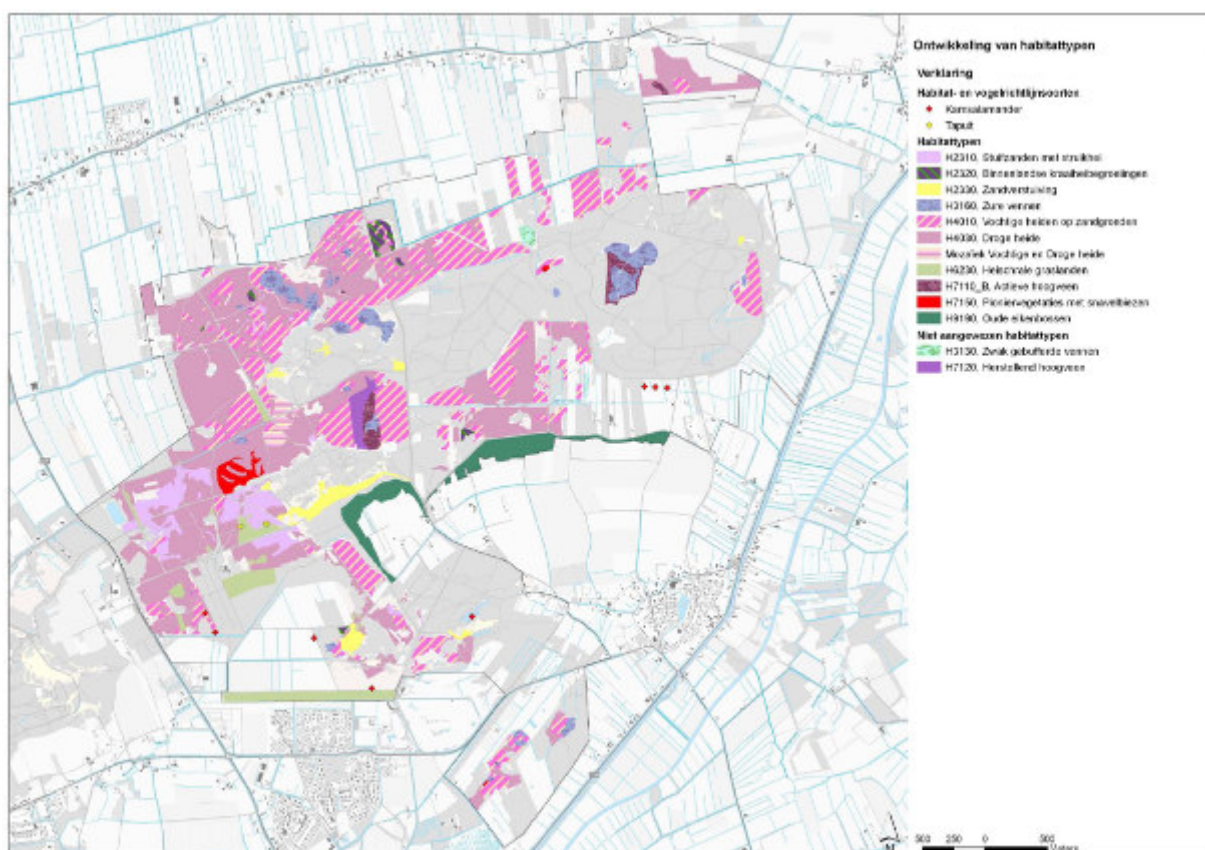
Het type actieve hoogvenen (heideveentjes) komt in goede kwaliteit voor in het Uffelterveen en in Brandenveen op het Oosterzand. Landelijk gezien is de staat van instandhouding zeer ongunstig. Er ligt een verbeteropgave ten aanzien van de kwaliteit en een behoudsdoelstelling ten aanzien van de oppervlakte.

Pioniervegetaties met snavelbiezen

Pioniervegetaties met snavelbiezen komen met matige kwaliteit lokaal voor op plagplekken en in natuurlijke laagtes ten noorden van het Holtingerzand. Landelijk is de staat van instandhouding matig ongunstig. Voor dit gebied is een behoudsopgave geformuleerd.

Oude eikenbossen

Dit type is in matig tot goede kwaliteit aanwezig in de vorm van strubbenbos in het zuidoosten van het gebied. Er ligt een behoudsopgave voor de oppervlakte en een verbeteropgave ten aanzien van de kwaliteit.

Habitattypenkaart Holtigerveld (Havelte-Oost) met verspreidingsgegevens kamsalamander en tapuit.

Bron: Concept Beheerplan Natura 2000-gebied Havelte Oost, 2009

Habitatrichtlijnsoorten

Kamsalamander

Kamsalamander komt voor in het zuidoostelijk deel van het gebied met een grote populatie in het Finse Meertje in het Uffelterzand. Ook op de Havelterberg, bij de grote starbaan, en in het Uffelterbinnenveld en in poelen ten zuiden van het Oosterzand. Buiten de Natura-2000 begrenzing komt de soort ook veel voor in het buitengebied van de gemeente Westerveld, vooral rondom Uffelte en Havelte. Uit recente gegevens van Buro Bakker (2008) blijkt dat de populatie omvangrijker is dan werd aangenomen ten tijde van het ontwerp-aanwijzingsbesluit. Met de populatie in het Holtingerzand gaat het niet slecht.

Er zijn uitbreidingsdoelen gesteld ten aanzien van de omvang en kwaliteit van het biotoop ten behoeve van uitbreiding van de populatie.

Vogelrichtlijnsoort

Tapuit

Tapuit is van oudsher een broedvogel in het gebied. In het verleden kwam de soort nog jaarlijks met 4 tot 14 broedparen voor (1999-2003) daarvoor zelfs jaarlijks gemiddeld met 13 broedparen. De aantallen zijn in de periode 2004-2008 gedaald van 4 tot 1 broedpaar in 2008. De territoria van tapuit hebben zich vanaf 2000 in dit deel van het gebied geconcentreerd. De soort staat hier sterk onder druk. Dit is in lijn met de ontwikkelingen elders in Nederland.

Natura 2000 gebied Havelte-Oost (29)

broedvogels

Soort	Doel-	Functie	Aantal	2004	2005	2006	2007	2008	Start	Trend	Trend
-------	-------	---------	--------	------	------	------	------	------	-------	-------	-------

	soort	in						trend	sinds start	sinds 1999
Tapuit	x	b	paren	4	3	2	2	1 1990	--	--

© Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS, CBS)

Bijlage 3

Natuurwaarden Dwingelderveld

Habitattypen

Stuifzandheiden met struikhei

Stuifzandheide komt in matig tot goede kwaliteit voor op de stuifzanden op in het noordoostelijk deel van het Dwingelderveld (Lheebroekerzand en ten zuiden van Slichteveen).

De landelijke staat van instandhouding is zeer ongunstig, hier geldt een verbeteropgave ten aanzien van de kwaliteit.

Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen

Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen komen in redelijk goede kwaliteit voor in vooral het westelijk deel van het heidegebied en lokaal op open plekken in het bosgebied (Lheebroekerzand) De staat van instandhouding is matig ongunstig. Er geldt een behoudsopgave ten aanzien van de oppervlakte, en een verbeterdoel voor de kwaliteit. Het Dwingelderveld levert één van de grootste bijdragen voor dit habitatype.

Zandverstuivingen

Het type zandverstuivingen komt vooral voor in het noordoostelijke bosgebied en lokaal bij de ijsbaan en camping de Noordster. De kwaliteit is matig. Hoewel landelijk de staat van instandhouding zeer ongunstig is, geldt hier een behoudsdoelstelling.

Zwakgebufferde vennen

Het habitatype zwak gebufferde vennen komt in het noordoostelijk bosgebied lokaal met een kleine oppervlakte. Bij het Koelevaartsveen is waterlobelia als kensoort aanwezig. Er geldt een behoudsdoelstelling. Verwacht wordt dat er een ontwikkeling naar zure vennen zal plaatsvinden vanwege het ontbreken van een kwelstroom met kalkrijk water.

Zure vennen

Zure vennen komen in matige tot goed ontwikkelde vorm verspreid in het open heidegebied en in het bosgebied voor. In het Zandveen (in het bosgebied) komt de voor dit habitatype van belang zijn de soort ook brede geelrandwaterroofofkever voor.

Er geldt een behoudsdoelstelling met betrekking tot de oppervlakte en een verbeteropgave voor de kwaliteit.

Vochtige heiden, subtype hogere zandgronden

Vochtige heide komt met aanzienlijke oppervlakte en matig tot goed ontwikkeld voor in het open heidegebied. Dit Natura 2000-gebied levert de grootste bijdrage voor het habitatype. Er is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor de oppervlakte en kwaliteit.

Droge heiden

Droge heiden komen met aanzienlijke oppervlakten voor in het open heidegebied in redelijk goede kwaliteit. Er ligt een behoudsdoelstelling met betrekking tot de oppervlakte en een verbeterdoel ten aanzien van de kwaliteit.

Jeneverbesstruwelen

Jeneverbesstruwelen komen over een relatief grote oppervlakte in redelijk goede kwaliteit voor in het noordoostelijke bosgebied. Het gebied levert één van de grootste bijdragen aan het habitatype. Er geldt een behoudsdoelstelling voor de oppervlakte en een verbeterdoelstelling ten aanzien van de kwaliteit.

**Heischrale graslanden*

Dit prioritaire habitatype komt in matige kwaliteit in het open heidegebied voor op zowel relatief droge als vochtige standplaatsen. De droge vorm ligt vooral langs het voet- en fietspad die dwars door het gebied lopen. Er geldt een verbeteropgave.

Actief hoogveen is als complementair doel opgenomen. Het type met een actieve acrotelm komt niet voor in het Dwingelderveld, maar kan zich in het Holtveen (in het oosten van het gebied) ontwikkelen vanuit het type herstellend hoogveen. Er ligt een verbeteropgave.

**Actieve hoogvenen, subtype heideveentjes*

Het type actieve hoogvenen (heideveentjes) komt in redelijk tot goede kwaliteit over een aanzienlijke oppervlakte voor. Het zijn de beste voorbeelden van het subtype in ons. Er ligt een verbeteropgave.

Herstellend hoogveen

Herstellend Hoogveen komt lokaal in het Holtveen in matig tot goede kwaliteit voor.

Er geldt een behoudsdoelstelling ten aanzien van de oppervlakte en een verbeterdoel met betrekking tot de kwaliteit.

Pioniervegetaties met snavelbiezen

Pioniervegetaties met snavelbiezen komt in het open heidegebied voor in relatief goede kwaliteit.

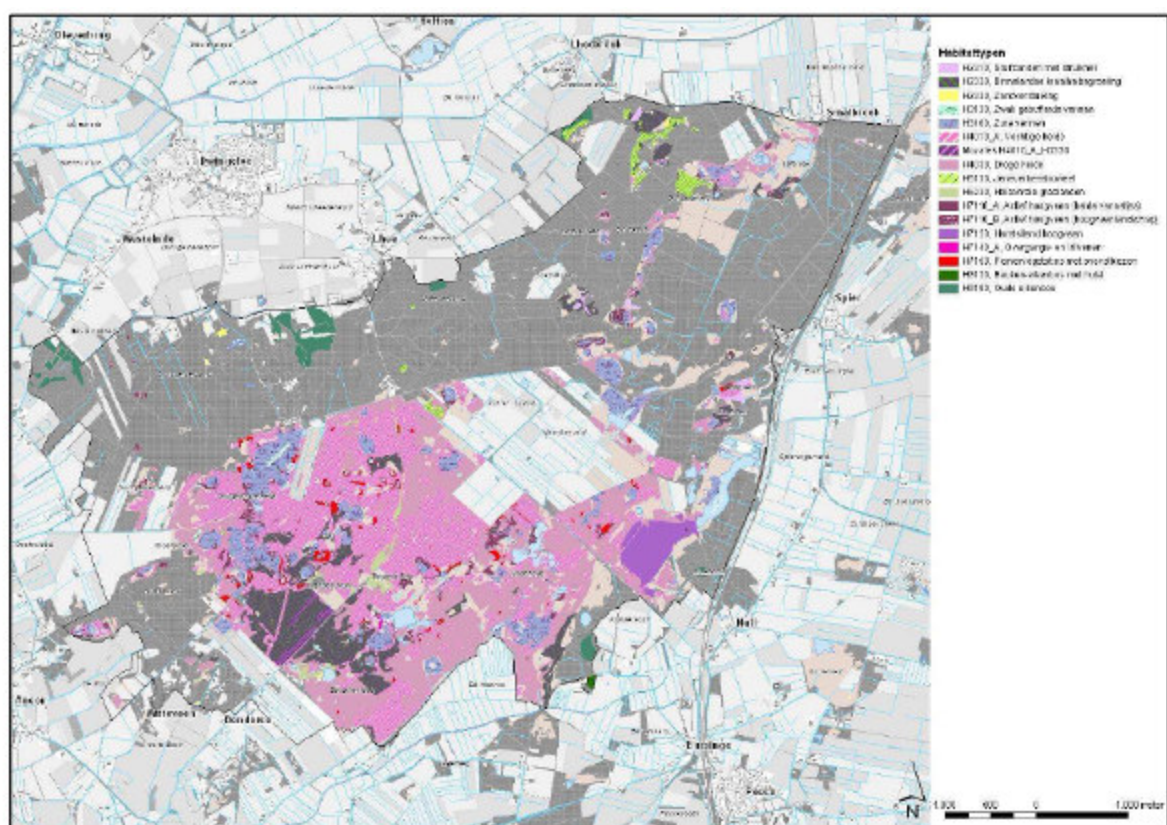
Landelijk is de staat van instandhouding matig ongunstig en er is dan ook een verbeteropgave geformuleerd.

Beuken-eikenbossen met hulst

Beuken-eikenbossen komt op kleine schaal verspreid aan de randen van het gebied voor. Er ligt een behoudsopgave voor de oppervlakte en een uitbreidingsdoel ten aanzien van de kwaliteit.

Oude eikenbossen

Dit type wordt op heel kleine oppervlakte gevonden in het zuidoosten van het gebied. Er is een verbeteropgave geformuleerd. De kwaliteit is onbekend

Habitattypenkaart Dwingelderveld

Bron: Concept beheerplan Natura 2000, 2009

Habitatrichtlijnsoorten***Kamsalamander***

Kamsalamander komt voor in verschillende poelen verspreid in het gebied. Voor kamsalamander geldt dat de omvang en kwaliteit van het biotoop moeten worden verbeterd ten behoeve van het behoud van de populatie.

Vogelrichtlijnsoorten***Dodaars***

Dodaars is een broedvogel van (heide)vennen en andere kleinschalige wateren. Hier is de soort te vinden in de vennen verspreid over het gehele gebied met een zwaartepunt in de vennen nabij de Davidsplassen en het Holtveen. Over de jaren 2004-2008 zijn de aantallen gestegen van 60 – 86 en liggen (ruim) boven het gestelde doel van 50. Er geldt een behoudsdoelstelling.

Geoorde fuut

Ook geoorde fuut heeft broedgebied in de vennen van het gebied, de maar de verspreiding is meer geconcentreerd rondom de Davidplassen, het Holtveen en lokaal in het Witteveen in het Noordoostelijke bosgebied.

Van geoorde fuut dalen de aantallen van 22 in 2004 tot 16 in 2008 en liggen ver onder het instandhoudingsdoel van 40 broedparen. Dit is niet conform de landelijke trend die juist een stijgende lijn laat zien. Voor het Dwingelderveld ligt het doel op behoud.

Zwarte specht

Zwarte specht broedt verspreid over het bosgebied. De aantallen fluctueren de laatste jaren rondom het instandhoudingsdoel van 15 broedparen (16 in 2004 en 13 in 2008). Er geldt een behoudsdoelstelling.

Boomleeuwerik

Boomleeuwerik is aanwezig aan de randen van het heidegebied, op de overgang naar het bos en in de hafopen delen van het noordoostelijke bosgebied. Tussen 2004 en 2008 zijn de aantallen broedparen gestegen van 33 tot 56 en liggen boven het gestelde (behouds)doel van 40 paren.

Paapje

Paapje komt voor in vochtige tot natte terreinen met een structuurrijke vegetatie. In het Dwingelderveld is paapje vooral aanwezig aan de randen van het centrale heidegebied. De landelijke trend is negatief, hier schommelen de aantallen de laatste jaren rond de 10 broedparen terwijl het instandhoudingsdoel op 20 ligt. Er geldt dan ook een verbeteropgave.

Roodborsttapuit

Roodborsttapuit is vrijwel overal op de drogere delen in het open heidegebied aanwezig en in de half-open delen van het bos. De aantallen in het Dwingelderveld zijn gestegen van 110 in 2004 tot 138 in 2008 en volgen daarmee de landelijke trend. Er geldt een behoudsdoelstelling voor 80 broedparen.

Tapuit

Het broedgebied van tapuit ligt geconcentreerd op de hoger gelegen kopjes in het heidegebied. Net als in de landelijke situatie zijn hier de aantallen sterk gedaald en liggen nu op 1- 3 broedparen(2008-2004). Er ligt een verbeteropgave om tot 20 broedparen te komen.

Kleine zwaan

Kleine zwaan gebruikt het Natura 2000-gebied om te slapen, vooral op de Davidsplassen (Grontmij, 2009). De seizoensmaxima fluctueren jaarlijks sterk maar overstijgen de laatste jaren de gestelde doelen van 50 (beheerplan p. 77)

Foerageergebied ligt vooral in de beekdalen van de Dwingelerstroom en Beilerstroom. (en ten noorden van Ansen) Er ligt een behoudsopgave.

Toendrarietgans

Toendrarietgans is met grote aantallen jaarlijks aanwezig op de waterpartijen bij onder meer de Davidsplassen, Benderse plassen en Hoornse slenk. Soms wordt het heidegebied ook gebruikt als slaapplek. Jaarlijks fluctueren de aantallen, maar de pieken overstijgen het gestelde doel van 5900. Foerageergebied ligt in beekdal van Beilerstroom en Dwingelerstroom. Er geldt een behoudsopgave.

Wintertaling

Wintertaling gebruikt het Dwingelderveld als pleister- en foerageergebied en is aanwezig in ondiep water met pioniersvegetaties op de overgangen van water naar land (onder meer bij het Holtveen, Drostenvveen, Aardrijksveen, Davidsplassen)

De seizoensgemiddelden van Wintertaling fluctueren sterk en zijn de laatste jaren gedaald tot onder het instandhoudingsdoel van 130. Er ligt een behoudsopgave.

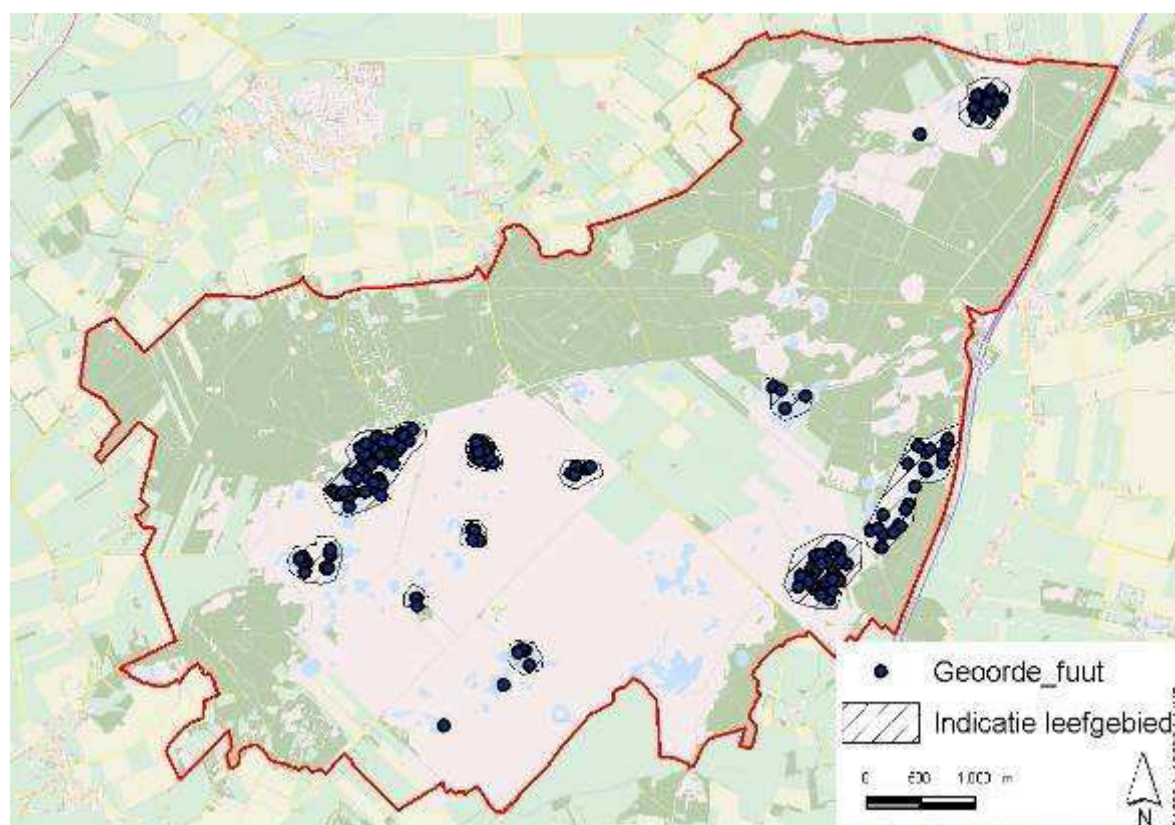
Slobeend

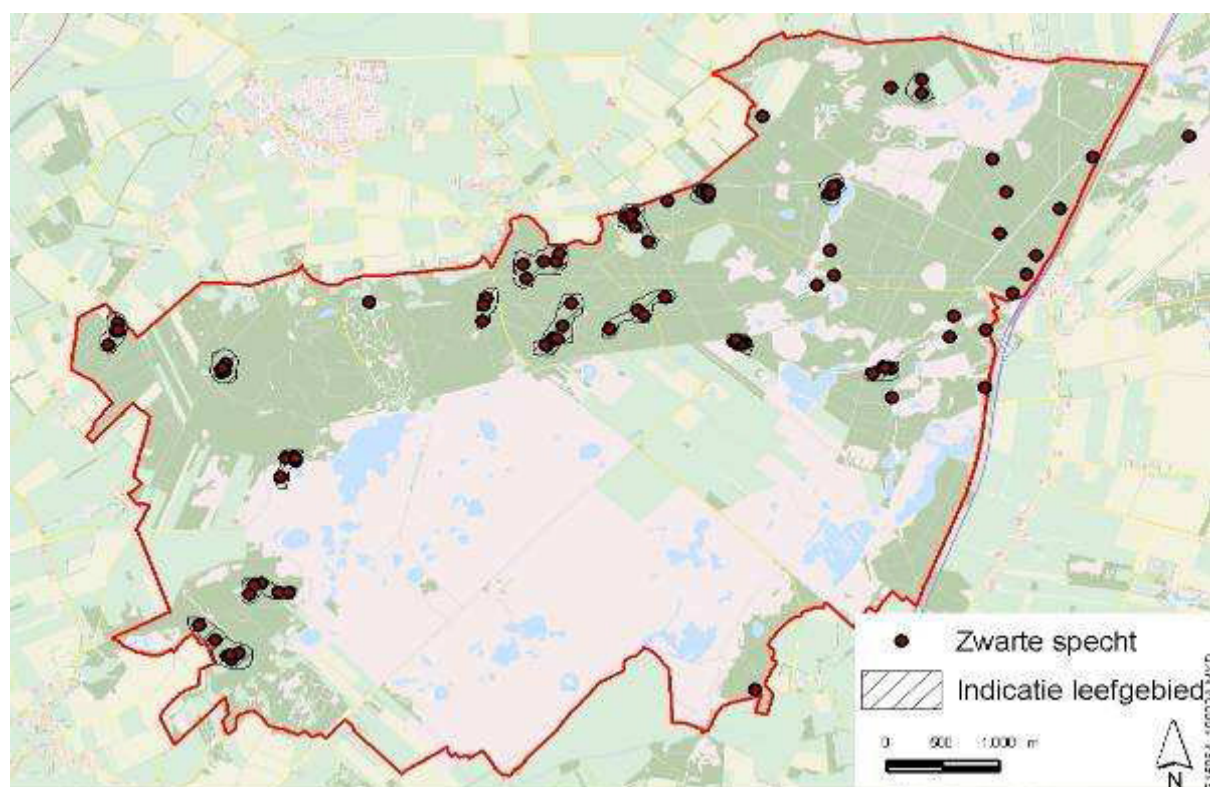
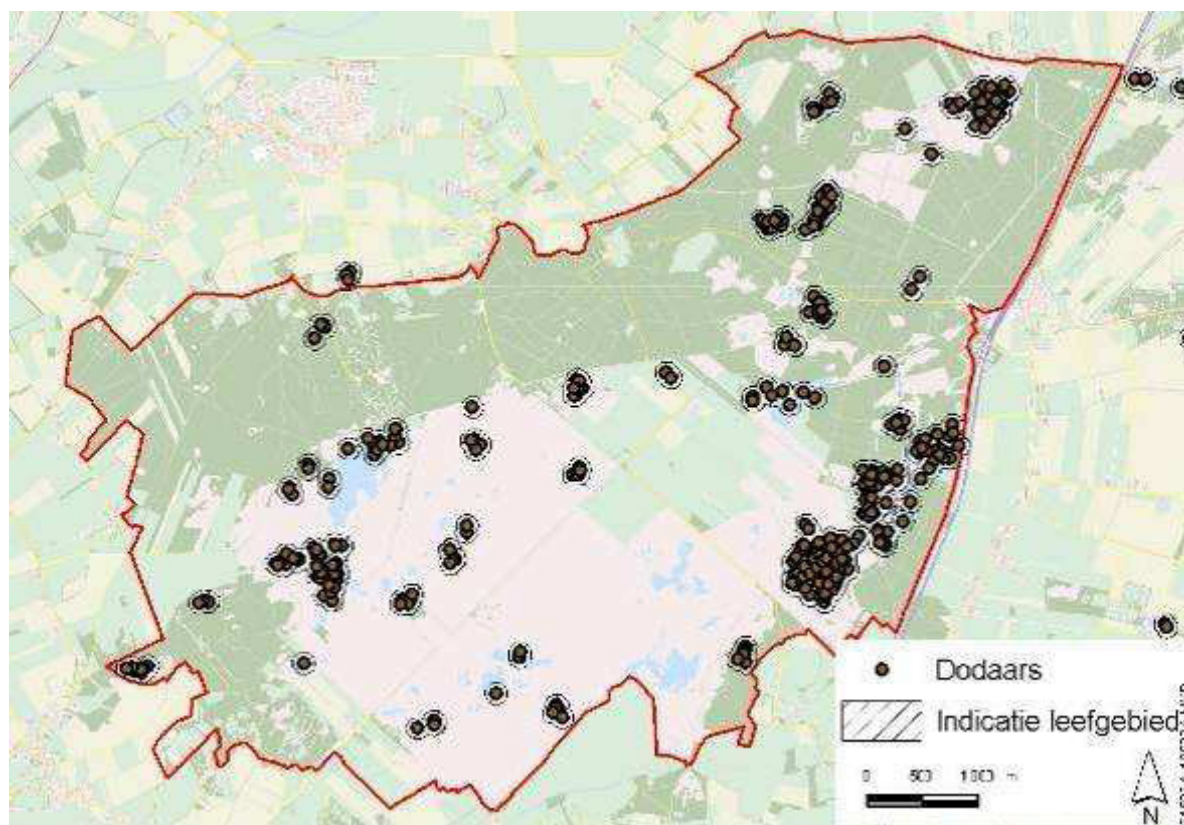
Slobeend pleistert en foerageert op de van de waterpartijen in het Dwingelderveld. De soort is vooral aanwezig op de Davidsplassen, het Moordenaarsveen, de Benderse Plassen en het Holtveen (Grontmij, 2009) In maart-april worden de hoogste aantallen gevonden, maar ook tijdens de slagpenruï in de late zomer is slobeend hier aanwezig.

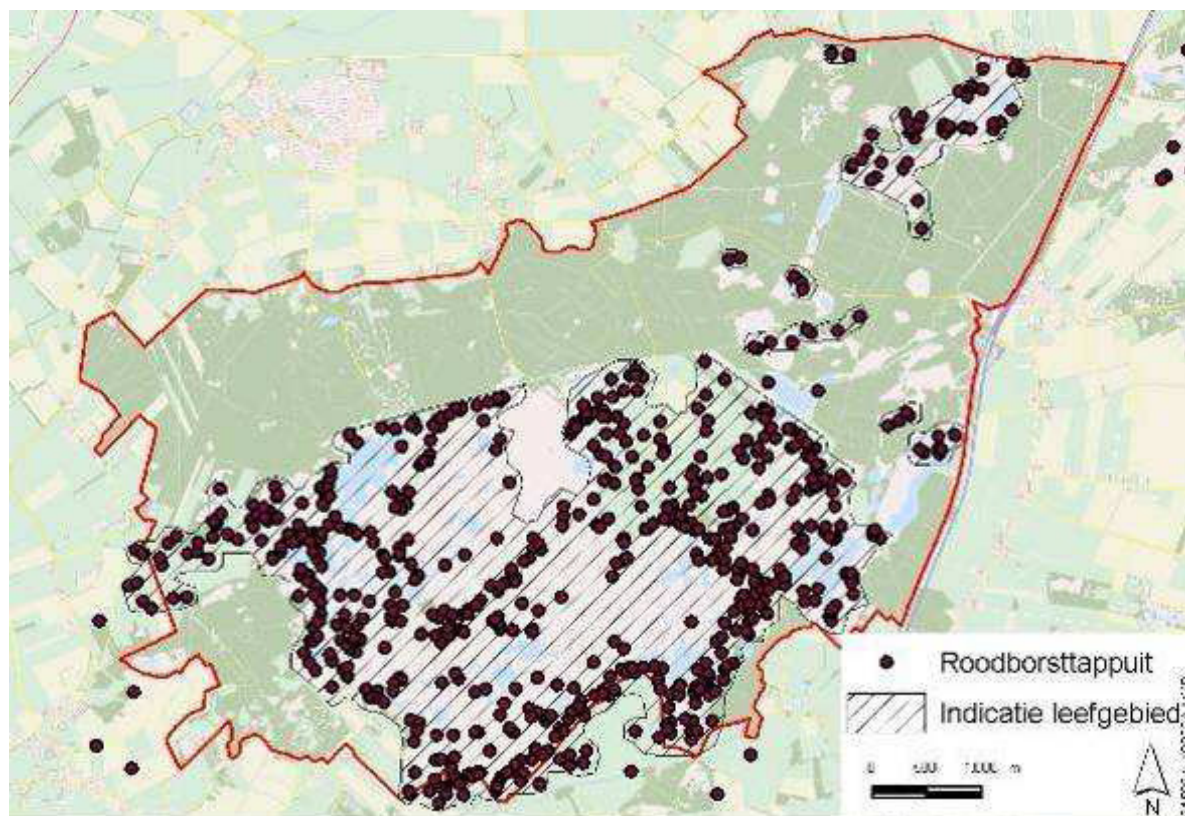
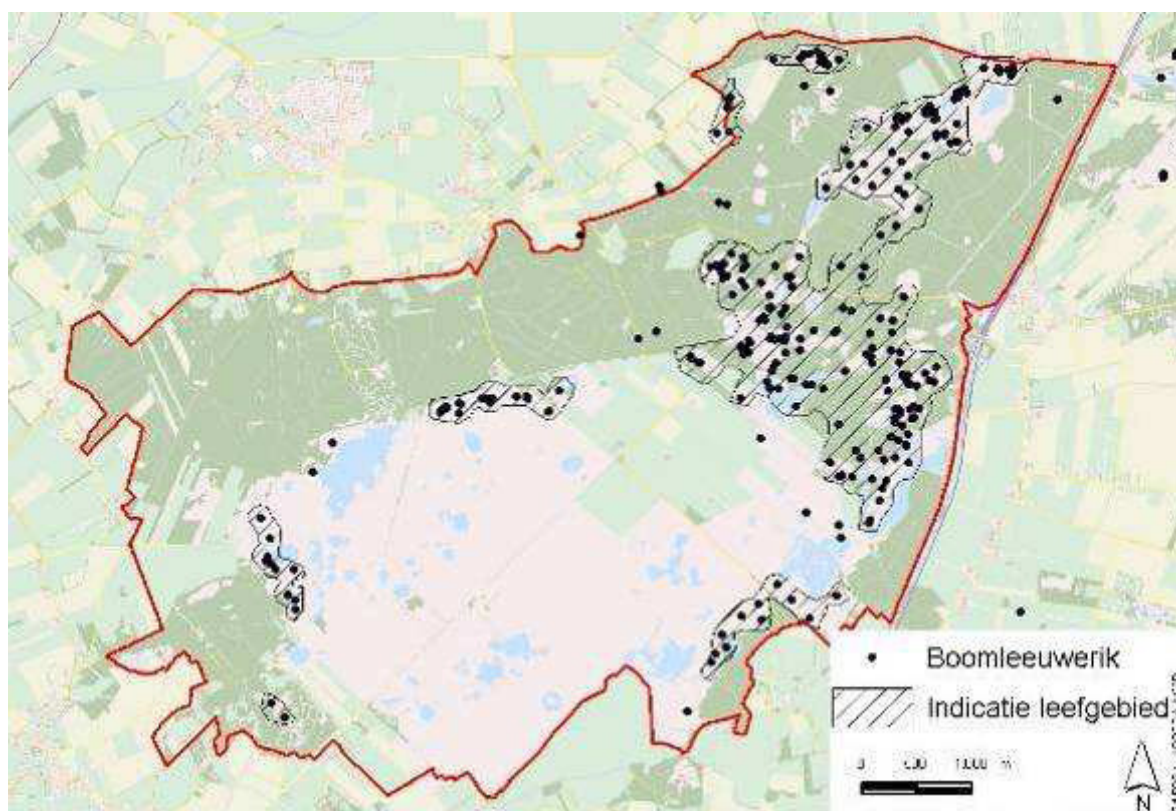
De seizoensgemiddelden zijn sterk fluctuerend, maar overschrijden wel het instandhoudingsdoel dat gesteld is op een gemiddelde van 7.

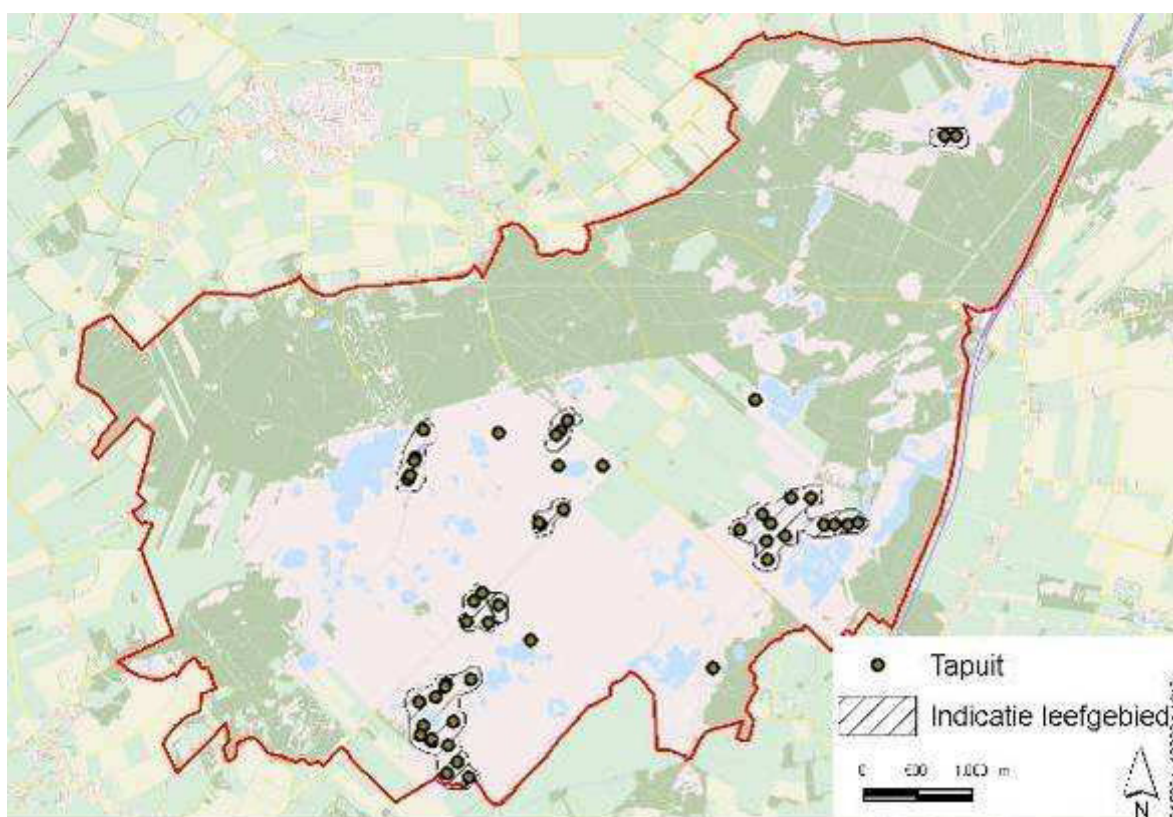
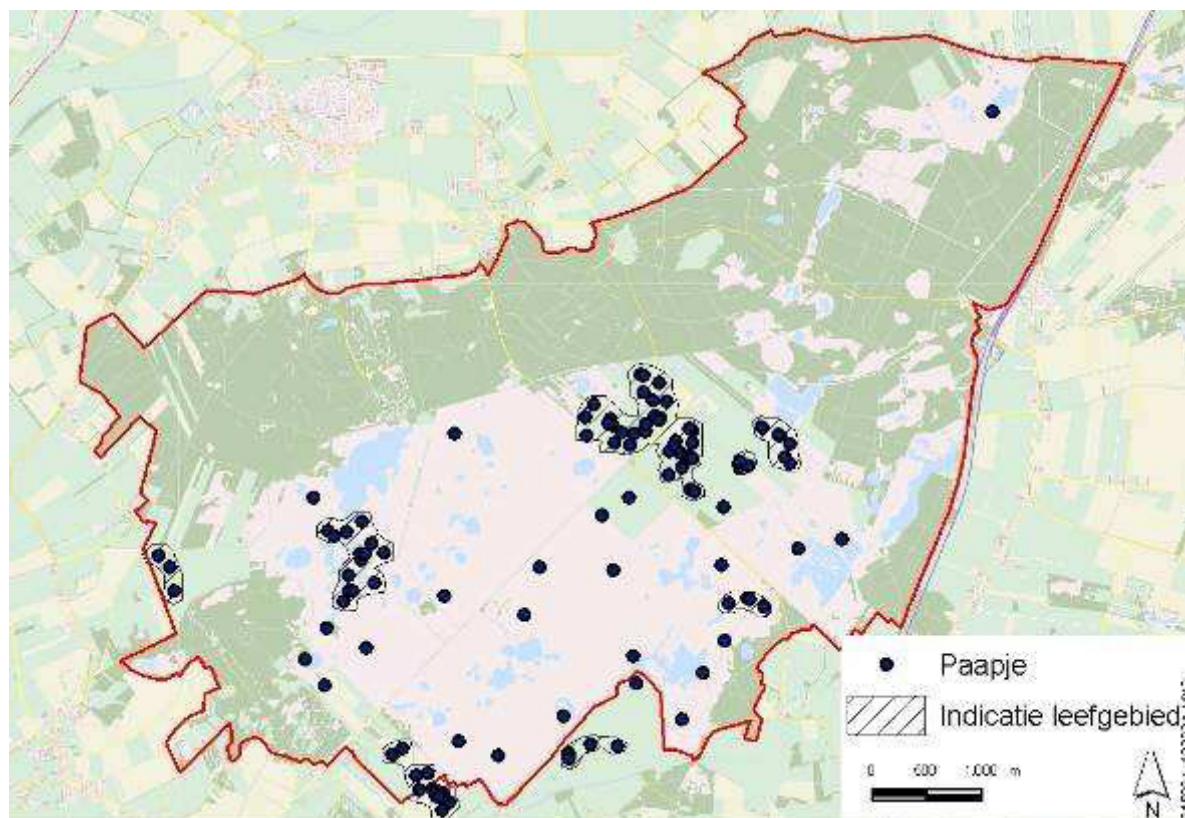
Verspreidingsgegevens broedvogels Dwingelderveld

Bron: Concept beheerplan Natura 2000 gebied Dwingelderveld, 2009

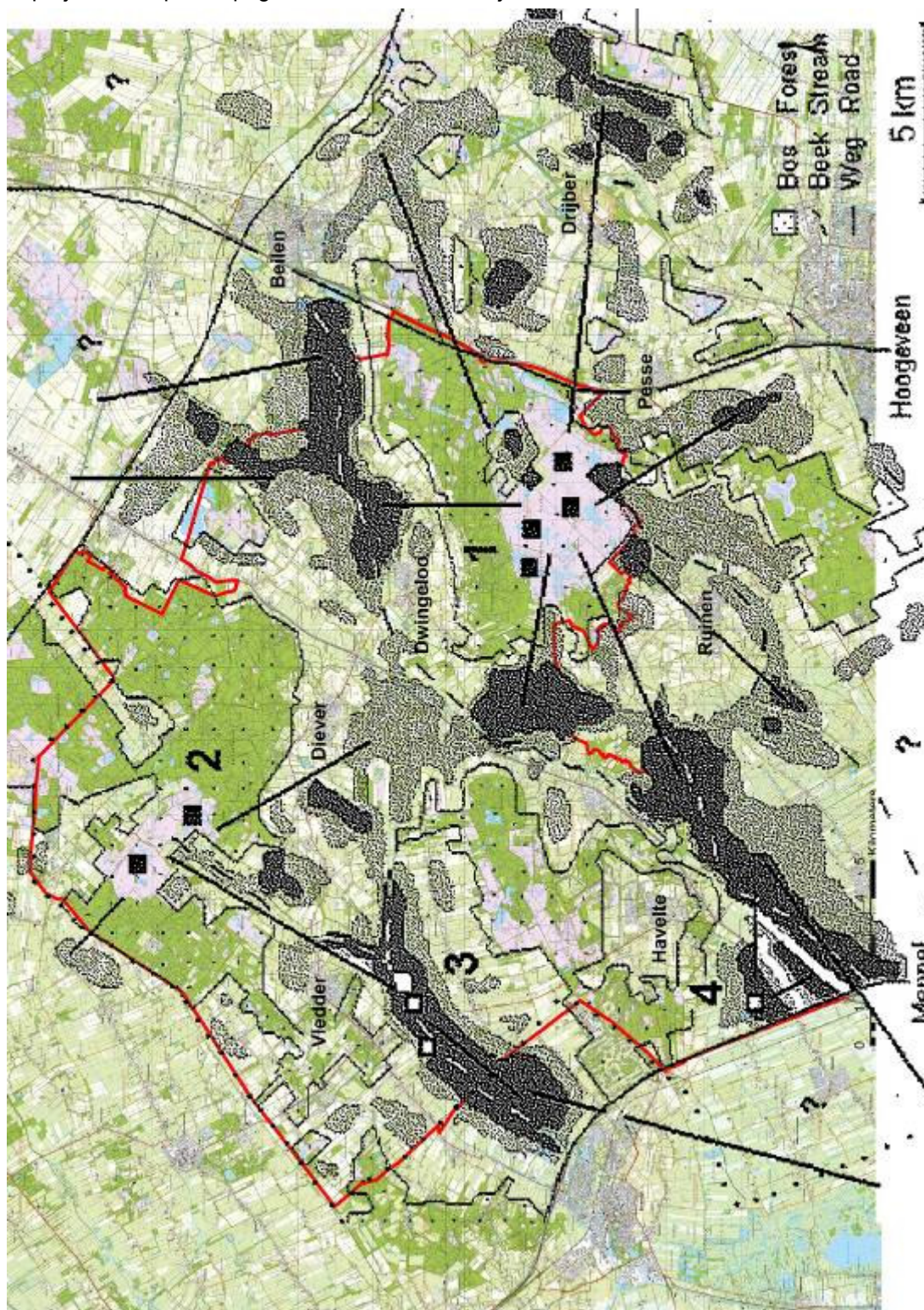

Foerageergebieden, slaappleatsen en trekbewegingen wintervogels in zuidwest Drenthe in de periode 1964-2008.

Bron: A.J. van Dijk & J. Kleine. In: Drentse Vogels 22 (2008) Geprojecteerd op de topografische kaart, Grontmij, 2011

Donker: jaarlijks intensief gebruikte gebieden

Licht onregelmatig en minder intensief benutte gebieden

Zwarte blokjes: frequent gebruikte slaappleatsen

Linien: trekbewegingen

Natura 2000 gebied Dwingelderveld (30)

broedvogels

Soort	Doel- soort	Functie	Aantal in	2004	2005	2006	2007	2008	Start trend	Trend sinds start	Trend sinds 1999
Boomleeuwerik	x	b	paren	33	47	49	54	56	1990	++	?
Dodaars	x	b	paren	60	65	69	78	86	1990	+	+
Geoorde Fuut	x	b	paren	22	15	18	21	16	1990	+	--
Paapje	x	b	paren	10	13	15	13	10	1990	-	?
Roodborsttapuit	x	b	paren	110	100	103	130	134	1990	++	+
Tapuit	x	b	paren	3	2	2	1	1	1990	--	--
Zwarte Specht	x	b	paren	16	14	14	16	13	1990	-	?

© Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON,
RWS, CBS)

Natura 2000 gebied Dwingelderveld (30)

winter- en trekvogels

Soort	Doel- soort	Functie	Aantal in	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	Start trend	Trend sinds start	Trend sinds 98/99
Kleine Zwaan	x	s	seiz. max.	-	-	-	-	-			
Slobeend	x	f	seiz. gem.	5	10	8	5	4			
Toendrarietgans	x	s	seiz. max.	-	-	-	-	-			
Wintertaling	x	f	seiz. gem.	50	72	72	108	73			

© Netwerk Ecologische Monitoring (SO-
VON, RWS, CBS)

Bijlage 4

Verstoringsfactoren Effectenindicator EL&I

Drents-Friese Wold & Leggelderveld & Leggelderveld

Storingsfactor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Stuifzandheiden met struikhei	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zandverstuivingen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zeer zwakgebufferde vennen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwakgebufferde vennen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zure vennen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Beken en rivieren met waterplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vochtige heiden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Droge heiden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Jeneverbesstruwelen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Heischrale graslanden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Actieve hoogvenen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Pioniervegetaties met snavelbiezen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Oude eikenbossen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Drijvende waterweegbree	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kamsalamander	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Boomleeuwerik (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Dodaars (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Draaihals (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Grauwe Klauwier (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Paapje (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Roodborsttapuit (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Tapuit (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wespendief (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Specht (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Havelte-Oost/ Holtingerveld/Havelte-Oost

Storingsfactor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Stuifzandheiden met struikhei	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zandverstuivingen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zure vennen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vochtige heiden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Droge heiden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Heischrale graslanden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Actieve hoogvenen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Pioniervegetaties met snavelbiezen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Oude eikenbossen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kamsalamander	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Tapuit (broedvogel)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

■ zeer gevoelig

■ gevoelig

■ niet gevoelig

☒ n.v.t.

...onbekend

Dwingelderveld

Storingsfactor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
<u>Stuifzandheiden met struikhei</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Binnenlandse kraaiheibegroeiingen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Zandverstuivingen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Zwakgebufferde vennen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Zure vennen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Vochtige heiden</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	...	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Droge heiden</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Jeneverbesstruwelen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>*Heischrale graslanden</u>	■	■	...	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>*Actieve hoogvenen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Herstellende hoogvenen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Pioniervegetaties met snavelbiezen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	■	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Beuken-eikenbossen met hulst</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Oude eikenbossen</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	☒	☒	☒	☒	☒	■	■	■	■	■
<u>Kamsalamander</u>	■	■	■	■	...	■	■	■	...	■	■	■	■	■	■
<u>Boomleeuwerik (broedvogel)</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Dodaars (broedvogel)</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Geoorde fuut (broedvogel)</u>	■	☒	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Kleine Zwaan (niet-broedvogel)</u>	■	☒	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Paapje (broedvogel)</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Roodborsttapuit (broedvogel)</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Slobeend (niet-broedvogel)</u>	■	☒	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Tapuit (broedvogel)</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Toendrarietgans (niet-broedvogel)</u>	■	☒	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Wintertaling (niet-broedvogel)</u>	■	☒	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■
<u>Zwarte Specht (broedvogel)</u>	■	■	■	■	■	■	■	■	☒	■	...	■	■	■	■	■	■	■	■

■ zeer gevoelig

■ gevoelig

■ niet gevoelig

☒ n.v.t.

...onbekend

Toelichting op de storingsfactoren

1. Oppervlakteverlies

Kenmerk: afname beschikbaar oppervlak leefgebied soorten en/of habitattypen.

Interactie andere factoren: verlies van oppervlakte leidt tot verkleining en in sommige gevallen ook tot versnippering van het leefgebied (zie aldaar). Een kleiner gebied heeft bovendien meer te leiden van randinvloeden: vaak is de kwaliteit van het leefmilieu aan de rand minder goed dan in het centrum van het gebied. Op deze manier leidt verlies oppervlakte mogelijk ook tot een grotere gevoeligheid voor bijvoorbeeld verdroging, verzuring of vermesting.

Werking: door afname van het beschikbare oppervlak neemt ook het aantal individuen van een soort af. Om duurzaam te kunnen voortbestaan moet elke soort uit een minimum aantal individuen bestaan; bij diersoorten wordt meestal van een minimum aantal paartjes (reproductieve eenheden) gesproken. Wanneer een populatie te klein wordt neemt de kans op uitsterven toe, zeker als deze populatie geen onderdeel uitmaakt van een samenhangend netwerk van leefgebieden. Bij een populatie die uit te weinig individuen bestaat, neemt ook de kans op inteelt toe en dus de genetische variatie af. Hierdoor wordt een populatie kwetsbaar voor veranderingen tengevolge van bijvoorbeeld predatie, extreme seizoensinvloeden of ziekten. Ook habitattypen kennen een ondergrens voor een duurzame oppervlakte.

2. Versnippering

Kenmerk: van versnippering is sprake bij het uiteenvallen van het leefgebied van soorten.

Interactie andere factoren: treedt op ten gevolge van verlies leefgebied of verandering in abiotische condities van het leefgebied. Kan leiden tot verandering in populatiedynamiek.

Gevolg: als het leefgebied niet meer voldoende groot is voor een populatie, of individuen van één populatie kunnen de verschillende leefgebieden niet meer bereiken, neemt de duurzaamheid van de populatie af. Een gevolg kan zijn een verandering op in de soortensamenstelling en het ecosysteem. Soorten zijn in verschillende mate gevoelig voor de versnippering van hun leefgebied. Het meest gevoelig zijn soorten met een gering verspreidingsvermogen, soorten die zich over de grond bewegen en soorten met een grote oppervlaktebehoefte.

Versnippering door barrières zoals wegen en spoorlijnen leidt mogelijk ook tot sterfte van individuen en kan zo effect hebben op de populatiesamenstelling. Bij versnippering moet men altijd goed rekening houden met het schaalniveau van het populatienetwerk.

3. Verzuring

Kenmerk: verzuring van bodem of water is een gevolg van de uitstoot (emissie) van vervuilende gassen door bijvoorbeeld fabrieken en (vracht)auto's. De uitstoot bevat onder andere zwaveldioxide (SO₂), stikstofoxide (NO_x), ammoniak (NH₃) en vluchtige organische stoffen (VOS). Deze verzurende stoffen komen via lucht of water in de grond terecht en leiden aldus tot het zuurder worden van het biotische milieu. De belangrijkste bronnen van verzurende stoffen zijn de landbouw, het verkeer en de industrie.

Interactie andere factoren: de effecten van verzurende stoffen zijn niet altijd te scheiden van die van vermestende stoffen, omdat een deel van de verzurende stoffen ook vermestend werkt (aanvoer van stikstof).

Gevolg: verzuring leidt tot een directe of indirecte afname van de buffercapaciteit (het neutralisatievermogen) van bodem of water. Op termijn resulteert dit proces in een daling van de zuurgraad. Hierdoor zullen voor verzuring gevoelige soorten verdwijnen, wat kan resulteren in een verandering van het habitatype en daarmee mogelijk het verdwijnen van typische (dier)soorten.

4. Vermesting

Kenmerk: vermesting is de 'verrijking' van ecosystemen met name stikstof en fosfaat. Het kan gaan om aanvoer door de lucht (droge en natte neerslag van ammoniak en stikstofoxiden) of nitraat- en fosfaataanvoer door het oppervlaktewater.

Interactie andere factoren: stoffen die leiden tot vermesting kunnen ook leiden tot verzuring. Vermesting (en verzuring) kunnen op hun beurt leiden tot verontreiniging van het oppervlakte- en grondwater.

Gevolg: de groei in veel natuurlijke landecosystemen zoals bossen, vennen en heidevelden worden gelimiteerd door de beschikbaarheid van stikstof. Het gevolg van stikstof depositie is dat deze extra stikstof extra groei geeft. Daarbij is de beschikbaarheid van stikstof bepalend voor de concurrentieverhoudingen tussen de plantensoorten. Als de stikstofdepositie boven een bepaald kritisch niveau komt, neemt een beperkt aantal plantensoorten sterk toe ten koste van meerdere andere. Hierdoor neemt de biodiversiteit af.

5. Verzoeting

Kenmerk: verzoeting treedt op als het chloridegehalte in het water afneemt, en niet meer geschikt is voor de beoogde zoute of brakke natuurtypen.

Interactie andere factoren: verzoeting treedt meestal op tengevolge van vernatting of, zoals in het Delta-gebied, door het afsluiten van zeearmen. In (voormalig) brakke of zoute wateren leidt verzoeting tot vermesting.

Gevolg: het steeds zoeter worden van bijvoorbeeld het Oostvoornse meer heeft gevolgen voor de flora en fauna in het meer. Bepaalde soorten zullen verdwijnen terwijl nieuwe soorten zich zullen vestigen. Door de verzoeting zal de brakwatervegetatie verdwijnen. Dit heeft tot gevolg dat door het afsterven van algen en wieren een verslechtering van de waterkwaliteit kan optreden. Verder kan door verzoeting de gevoeligheid voor eutrofiëring sterk toenemen. Naast verandering van vegetatie zal bij een verdere verzoeting ook de macrofauna- en visstandsamenstelling veranderen.

6. Verzilting

Kenmerk: verzilting betreft de ophoping van oplosbare zouten (kalium, natrium, magnesium, calcium) in bodems en wateren. In wateren komt verzilting over het gehele spectrum tussen zoet (<200 mg Cl/l) en zeer zout (> 30.000 mg Cl/l) voor en is dus niet beperkt tot zoet en brak water.

Interactie andere factoren: verzilting van bodems treedt vaak op tengevolge van verdroging.

Gevolg: als gevolg van verzilting verandert de zoet-zout gradiënt en dit heeft gevolgen voor de grondwaterkwaliteit en dus de bodemvruchtbaarheid. Dit werkt weer door in randvoorwaarden voor aanwezige plant- en diersoorten en leidt uiteindelijk tot een verandering in de soortensamenstelling.

7. Verontreiniging

Kenmerk: er is sprake van verontreiniging als er verhoogde concentraties van stoffen in een gebied voorkomen, welke stoffen onder natuurlijke omstandigheden niet of in zeer lage concentraties aanwezig zijn. Bij verontreiniging is sprake van een zeer brede groep van ecosysteem/gebiedsvreemde stoffen: organische verbindingen, zware metalen, schadelijke stoffen die ontstaan door verbranding of productieprocessen, straling (radioactief en niet radioactief), geneesmiddelen, endocrien werkende stoffen etc. Deze stoffen werken in op de bodem, grondwater, lucht.

Interactie andere factoren: geen directe interactie met andere factoren. Wel kan verontreiniging als gevolg van andere factoren optreden.

Gevolg: vrijwel alle soorten en habitattypen reageren op verontreiniging. De ecologische effecten uiten zich in het verdwijnen van soorten en/of het beïnvloeden van gevoelige ecologische processen. Deze beïnvloeding kan direct plaatsvinden maar ook indirect via een opeenvolging van ecologische interacties. Bovendien kan verontreiniging zich pas vele jaren/decennia later manifesteren. De gevolgen van verontreiniging zijn divers en complex. In het algemeen kan gesteld worden dat aquatische habitattypen en soorten gevoeliger zijn dan terrestrische systemen. Ook geldt dat soorten in de top van de voedselpiramide, als gevolg van accumulatie, van verontreinigingen gevoeliger zijn. Echter, afhankelijk van de concentratie en duur van de verontreiniging zijn alle habitattypen en soorten gevoelig en kan verontreiniging leiden tot verandering van de soortensamenstelling.

8. Verdroging

Kenmerk: verdroging uit zich in lagere grondwaterstanden en/of afnemende kwel. De actuele grondwaterstand is zo lager dan de gewenste/benodigde grondwaterstand.

Interactie andere factoren: verdroging kan tevens leiden tot verzilting. Door verdroging neemt ook de doorluchting van de bodem toe waardoor meer organisch materiaal wordt afgebroken. Op deze wijze leidt verdroging tevens tot vermesting. Er zijn ook gebieden waar verdroging kan optreden zonder dat de grondwaterstand in de ondiepe bodem daalt. Het gaat daarbij om gebieden waar van oudsher grondwater omhoogkomt. Dit water heet kwelwater. Kwelwater is water dat elders in de bodem is geïnfilteerd en dat naar het laagste punt in het landschap stroomt. Kwelwater heeft dikwijls een bijzondere samenstelling: het is rijk aan ijzer en calcium, arm aan voedingsstoffen en niet zuur, maar gebufferd. Schade aan de natuur die veroorzaakt wordt door een afname of het verdwijnen van kwelwater en het vervangen van dit type water met gebiedsvreemd water, noemen we ook verdroging.

Gevolg: de verandering in grondwaterstand en soms ook kwaliteit van het grondwater leidt tot een verandering in de soortensamenstelling en op lange termijn van het habitatype.

9. Vernatting

Kenmerk: vernatting manifesteert zich in hogere grondwaterstanden en/of toenemende kwel veroorzaakt door menselijk handelen.

Interactie andere factoren: vernatting kan leiden tot verzoeting en verandering van de waterkwaliteit, bijvoorbeeld als gevolg van inlaat van gebiedsvreemd water.

Gevolg: vernatting is een storende factor voor vegetatietypen en soorten die van nature onder drogere omstandigheden voorkomen. Vernatting grijpt in op de bodem- of watercondities. Bij verdergaande vernatting kan een gebied ongeschikt worden voor planten en dieren en zo leiden tot een verandering in de soortensamenstelling en uiteindelijk het habitatype.

Kenmerk: verandering van stroomsnelheid van beken en rivieren kan optreden door menselijke ingrepen zoals plaatsen van stuwen, kanaliseren of weer laten meanderen.

Interactie andere factoren: geen?

Gevolg: verschillen in stroomsnelheid (langzaam of snel) en dimensies (van bovenloop tot riviertje) leiden tot duidelijke verschillen in levensgemeenschappen en kenmerkende soorten hiervan. Door verandering in stroomsnelheid verdwijnen kenmerkende soorten en levensgemeenschappen.

11. Verandering overstromingsfrequentie

Kenmerk: de duur en/of frequentie van de overstroming van beken en rivieren verandert door menselijke activiteiten.

Interactie met andere factoren: overstromingen zijn van invloed op de vochttoestand, de zuurgraad, de voedselrijkdom en het zoutgehalte van een gebied.

Gevolg: voor een voedselarme vegetatie bijvoorbeeld leidt een toenemende overstroming met voedselrijk water tot vermeting: verrijking van de bodem en daardoor verrijking van de vegetatie. Bij boezemlanden die regelmatig worden overstroomd leidt een afname van de overstromingsfrequentie tot verzuring van de bodem, waardoor basenminnende plantensoorten kunnen verdwijnen. Langdurige overstroming kan leiden tot zuurstofgebrek in de wortels van planten waardoor planten kunnen afsterven. Uiteindelijk grijpt een verandering in de overstromingsdynamiek zo in op de soortensamenstelling.

12. Verandering dynamiek substraat

Kenmerk: er treedt een verandering op in de bodemdichtheid of bodemsamenstelling van terrestrische of aquatische systemen, bijvoorbeeld door aanslibbing of verstuing.

Interactie andere factoren: verandering overstromingsdynamiek, verandering mechanische effecten.

Gevolg: verandering van dynamiek van het substraat kan leiden tot verandering van de abiotische randvoorwaarden waardoor levensgemeenschappen kunnen veranderen. Dynamiek van het substraat is bijvoorbeeld van belang voor droge pioniervegetaties in de duinen en stuifzanden, of voor mosselbanken in de Waddenzee.

13. Verstoring door geluid

Kenmerk: verstoring door onnatuurlijke geluidsbronnen; permanent zoals geluid wegverkeer danwel tijdelijk zoals geluidsbelasting bij evenementen. Geluid is een hoorbare trilling, gekenmerkt door geluidsdruk en frequentie.

Interactie andere factoren: treedt vaak samen met visuele verstoring op door bijv. vlieg- en autoverkeer, manifestaties etc.

Gevolg: logischerwijs zijn alleen diersoorten gevoelig voor direct effecten van geluid. Geluid sec is een belangrijke factor in de verstoring van fauna. De verstoring door geluid wordt beïnvloed door het achtergrondgeluid en de duur, frequentie en sterkte van de geluidsbron zelf. Geluidsbelasting kan leiden tot stress en/of vluchtgedrag van individuen. Dit kan vervolgens weer leiden tot het verlaten van het leefgebied of bijvoorbeeld een afname van het reproductieproces. In bepaalde gevallen kan ook gewenning optreden, in het bijzonder bij continu geluid. Voor zeezoogdieren en vogels is in bepaalde gevallen deze dosis-effect relatie goed gekwantificeerd.

14. Verstoring door licht

Kenmerk: verstoring door kunstmatige lichtbronnen, zoals licht uit woonwijken en industrieterreinen, glastuinbouw etc.

Interactie andere factoren: geen?

Gevolg: kunstmatige verlichting van de nachtelijke omgeving kan tot verstoring van het normale gedrag van soorten leiden. Naar mogelijke effecten is nog vrij weinig onderzoek gedaan. Veel kennis gaat daarom nog niet verder dan het kwalitatief signaleren van risico's. Met name schemer- en nachtactieve dieren kunnen last hebben van verstoring door licht, doordat zij juist aangetrokken worden of verdreven door de lichtbron. Hierdoor raakt bijvoorbeeld hun ritme ontregeld of verlichte delen van het leefgebied worden vermeden.

15. Verstoring door trilling

Kenmerk: er is sprake van trillingen in bodem en water als dergelijke trillingen door menselijke activiteiten veroorzaakt worden, zoals bij boren, heien, draaien van rotorbladen etc.

Interactie andere factoren: kan vooral samen optreden met verstoring door geluid.

Gevolg: trilling kan leiden tot verstoring van het natuurlijke gedrag van soorten. Individuen kunnen tijdelijk of permanent verdreven worden uit hun leefgebied. Over het daadwerkelijke effect van trilling is nog zeer weinig bekend. Naar het effect op zeezoogdieren is wel onderzoek verricht.

16. Optische verstoring

Kenmerk: optische verstoring betreft verstoring door de aanwezigheid en/of beweging van mensen dan wel voorwerpen die niet thuishoren in het natuurlijke systeem.

Interactie andere factoren: treedt vaak samen op met verstoring door geluid (in geval van recreatie) of trilling en licht (in geval van voertuigen, schepen).

Gebruik van kunstmatige verstoring leidt vooral tot vluchtgedrag van dieren. De soort reageert bijvoorbeeld op beweging omdat een

potentiële vijand wordt verwacht. Andersom kan optische verstoring juist ook het uitzicht van soorten beperken waardoor zij potentiële vijanden niet zien naderen. De daadwerkelijke effecten zijn zeer soortspecifiek en hangen van de schuwheid van de soort en de mate waarin gewinning optreedt. Bovendien kunnen de effecten afhankelijk zijn van de periode van de levenscyclus van de soort: in de broedtijd zijn soorten over het algemeen schuwer en dus gevoeliger voor optische verstoring.

17. Verstoring door mechanische effecten

Kenmerk: onder mechanische effecten vallen verstoring door betreding, golfslag, luchtwervelingen etc. die optreden ten gevolge van menselijke activiteiten. De oorzaken en gevolgen zijn bij deze storende factor zeer divers.

Interactie andere factoren: verstoring kan samenvallen met verstoring door geluid, licht en trilling.

Gevolg: deze storende factor kan leiden tot een verandering van het habitatype en/of verstoring of het doden van fauna-individuen. Bij habitattypen treedt de verstoring/verandering vaak op ten gevolge van recreatie of bijvoorbeeld militaire activiteiten. Het effect is zeer afhankelijk van de kwetsbaarheid (gevoeligheid) van het habitatype. Waterrecreatie en scheepvaart leiden tot golfslag, hetgeen effect kan hebben op de oeverbegroeiing en waterfauna. Luchtwervelingen van bijvoorbeeld windmolens kunnen leiden tot vogelsterfte.

18. Verandering in populatiedynamiek

Kenmerk: de storende factor verandering in populatiedynamiek treedt op indien er een direct effect is van een activiteit op de populatieopbouw en/of populatiegrootte. Er wordt hier vooral bedoeld of de situatie wanneer er sprake van sterfte van individuen door wegverkeer, windmolens, of door jacht of visserij.

Interactie andere factoren: veel storende factoren leiden op hun beurt - dus indirect - tot een verandering in populatiedynamiek. Deze storende factor zit namelijk aan het einde van de effectketen.

Gevolg: bewuste, menselijke ingrepen op populatieniveau kunnen leiden tot directe problemen en problemen in de toekomst. Een verandering in populatieomvang is een direct effect. Een verandering in populatieopbouw (verandering van de verhouding sterftereproductie) leidt in de toekomst tot effecten. Zowel minder organismen (een kleinere populatie) en zeker een verandering in samenstelling van de populatie (bijv. meer oude dieren) kunnen leiden tot een verandering in de geboorte/sterfte ratio. En daarmee kan er iets veranderen in de populatiedynamiek (het gedrag in de tijd). Dit kan uiteindelijk leiden tot het (tijdelijk) verdwijnen van soorten, waardoor het evenwicht van het ecosysteem verschuift. De gevoeligheid is sterk afhankelijk van diverse populatiekenmerken zoals de generatietijd van een soort en de huidige grootte van populaties. Vooralsnog zijn alle soorten als gevoelig gescoord.

19. Bewuste verandering soortensamenstelling

Kenmerk: er is sprake van bewust ingrijpen in de natuur door herintroductie van soorten, introductie van exoten, uitzetten van vis, inzaaien van genetisch gemodificeerde organismen etc.

Interactie andere factoren: heeft met name direct invloed op de factor 'verandering in populatiedynamiek'.

Gevolg: er treedt concurrentie op in voedselbeschikbaarheid, nestgelegenheid etc. Deze concurrentie kan leiden tot het verdrijven (opvullen van de niche) van de oorspronkelijke soorten. Ook kunnen soorten verdwijnen door predatie van de geïntroduceerde soort. Hierdoor kunnen relaties binnen het ecosysteem worden verstoord.

Bijlage 5

Toponiemen

